

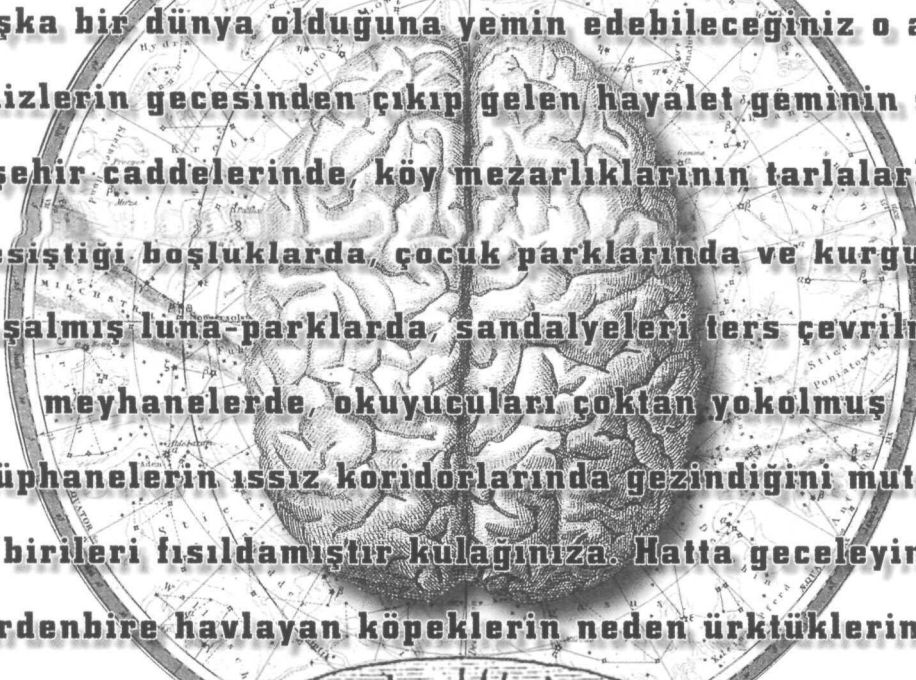
Hayalet Gemi

Sayı 49 Temmuz/Ağustos 1999

500.000 TL.

ISSN 1301-9708

Başka bir dünya olduğuna yemin edebileceğiniz o açık denizlerin gecesinden çıkıp gelen hayalet geminin sisli şehir caddelerinde, köy mezarlıklarının tarlalarla kesiştiği boşluklarda, çocuk parklarında ve kurgusu boşalmış luna-parklarda, sandalyeleri ters çevrilmiş meyhanelerde, okuyucuları çoktan yokolmuş kütüphanelerin ıssız koridorlarında gezindiğini mutlaka birileri fısıldamıştır kulağınıza. Hatta geceleyin birdenbire havlayan köpeklerin neden ürktüklerini o zaman hissetmişsinizdir. Ya da tüm bunlar uyku ile uyanıklık arasında yaşanan türden bir hayal...

Eğer Hayalet Gemi ile ilişki kurmak istiyorsanız...

Herhangi bir evin loş odalarından birinde gözlerinizi kapatın. Ve karanlıkta bir koltuğa kendinizi bırakıp; geçmişini ve geleceğini ve en önemlisi bugünü düşünüp sorular sorun. Sonra yaklaşmakta olan Hayalet Gemi'yi düşleyin.

Ya da bize yazın.

Hep beraber, tufandan önce de sonra da...
Bu alemin içinde hem en zayıf, hem en güçlü
olmayı becerebilen başkaca yaratık var mı?

Hayalet Gemi

İki Ayda Bir Yayınlanır
Sayı 49, Temmuz/Ağustos 1999
500 000 TL KDV Dahil
ISSN 1301-9708

www.hayaletgemi.com

İçindekiler

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
TEKNOFİL Teknoloji Tasarım
Adına Adnan Kurt

Yazı Kurulu
Sedef Erkman
Murat Gülsoy
Ergun Kocabıyık
Nazlı Ökten
Pınar Türen

Tasarım
Faruk Ulay

Baskı
Net Matbaacılık

3. [üstüçüzilmişkişiler]
İnsansın Ya!
Nazlı Ökten

6. [karagöründü!]
Misyoner Pozisyonu
Adnan Kurt

10. [şeytanminaresi]
Kişisel Fabl
Derya Erkenci

12. [kılavuzkaptan]
Bir İnsan Masalı
Zeynep Direk

15. [yalnızlığınoyuncakları]
Doğum Sancısı
Yekta Kopan

19. [kamaradansesler]
Av Boruları
Nurdan Beşergil

21. [medcezir]
Ayı
Ergun Kocabıyık

30. [denizkızlarınınşarkısı]
Benden Bağımsız
Hümanur Bağlı

32. [deligömeği]
Hayvan-ım-sı
Kerem YeğİN

34. [şişedekimesaj]
Bir İki Ölüm Vakası
Ceyda Aşar

36. [kayıphazine]
Corona Borealis
Zeynep Aktüre

45. [teleskop]
Güvercinler Duruyor idi...
Sonra Uçtular
Bora Örçal

47. [déjàvu]
Hayvan Olarak Varlık Sorunu
Buket Korkut

49. [suyunbelleği]
Dünyanın Bütün Ağırlığı
Üzerimdeydi
Yeşim Altuncu

51. [aytutulması]
Tanrı'daki ve İçimizdeki
Hayvansallık
Aslı Kızıklı

53. [düşdeğirmeni]
Kısaca P.B.M.S.
Orhan Cem Çetin

57. [uçanhollandalı]
Bize Kuş Dili Öğretti
Murat Gülsoy

"Bir yandan kültür, potansiyel olarak denetim dışı olan doğayı denetler ve dolaylıdır. Öbür yandan, kültür doğanın güzelliğini tahrip eder: Kültürün istenmeyen öğeleri Bondi'yi (Avustralya'da bir sahil kasabası) sevimsizleştirir. Kumsalda doğal tehlikeler vardır, ama bunların denetlenmesi olumlu bir tarzda değerlendirilir. Bondi mitolojisinde dev dalgalar ve köpekbalığı felaketleri, doğayla mücadele ve doğayı alt etme öyküleri öne çıkar (...) Kültür doğanın düzensizliklerini sınırlandırır bile, aynı zamanda kendi düzensizliklerini de getirmektedir. "Harika Bondi'de dalgalardan öte bir şeye meydan okuyorsunuz...! Hırsızların, sapıkların, alkol ve uyuşturucu bağımlılarının, sokak serserilerinin -ve zaman zaman hayasız giysilerin - saldırısına uğrama riskine giriyorsunuz." (The Sun, 14 Şubat 1975). Şu halde kimi söylemlerde tek düzen doğal düzendir."

A. Game, *Toplumsalın Sökümü: Yapıbozucu bir Sosyolojiye Doğru*, Dost Kitabevi, 1998, Ankara. Çeviren: Mehmet Küçük.

Doğaya karşı kültür denkleminde insan uygarlık kurmak için doğal itkilerinin aksi istikametine gider. Düşündüğü, hayal ettiği şeyleri gerçekleştirebildiğini görmek insanı öylesine büyülemiştir ki olduğu şeyden başka bir şey yaratmak, en önemli amaçlarından biri haline gelmiştir. Bunun, filmlerinden birinde tuvalet ve yemek alışkanlıklarını tersyüz ederek eğlenmiştir. Davetliler geldikleri evde, etrafında klozetler bulunan bir masaya oturup söyleşirler ve içlerinden biri İspanya seyahatinden söz ederken "Sokaklar, çok afedersiniz, yemek kokuyordu" der. Bir diğeri izin isteyerek sofradan kalkıp koridorun sonundaki küçük bir odaya hizmetçi eşliğinde gider ve içeri girip kapıyı kilitledikten sonra açtığı dolaptan bir tabak yiyecek alıp yer ve ağzını silip diğer misafirlerin bulunduğu odaya geri döner.

Biz kimi insanların hayvanlardan ayrıldığımızı düşünmemize neden olan en önemli özelliklerden biri utanma duygusudur. İki köpek yolun ortasında çiftleşmeye (sevişmeye demeyiz) başladığında herkesi bir telaş alır. Başlar ne yana dönecek, nasıl görmezden gelinecek vs. En sonunda varılan nokta, biraz da mutaassıp eğilimli insanlar varsa çevrede, zavallıların tepesinden aşağı bir kova suyu boca etmektir. Hayvan, kural tanımayandır. Pek de hoş bir genelleme öyle değil mi? Hayvanlar hakkındaki genellemeleri insanlara yönelik hale getirdiğimizde, insan gülen hayvandır, düşünen hayvandır vb. klişeler dört bir yandan saldırıya geçer. İşin özü, insan bir hayvandır. Kendisini düşüncelerden ibaret hale getirmeye çalışanlar bile yemek yerler, tuvalete giderler, (aralarından feragat edenleri olsa bile) çiftleşirler. Davranışların mekanikliği robot çağrışımını hemen akla getirir. İnsan bedeniyile önce bir hayvan sonra bir makina ve şimdilerde sinir ağlarından oluşmuş bir iletişim birimi olarak görülür.

Kadın daha az insan, daha çok hayvan sayılır. Çünkü doğası gereği biyolojik ritmini takip etmek zorundadır. Herşeyden önce, kanar. Bu kan, onun sadece doğasının esiri olduğu düşüncesini beslemekle kalmaz; bir yırtılma, bir müdahale, bir saldırı olmadıkça dışarı çıkmayacak bir "öz" kendiliğinden dışarı bıraktığı için belki de sınırları belirli bir benlikten, özerk bir varlıktan yoksun sayılır. Üstelik değil mi ki bir ikinci kişiye içinde yer açabilir, o halde bir başına "ben" olma ayrıcalığına sahip sayılmaz. Kendi "özünü" dışarı bıraktığı gibi bir de "parazit" taşımayı kabul eden bir varlıktır! Kadın "misafir eder", erkeği içine almayı, çocuğu da içinde taşımayı kabul eder. Bu, erkekligi varlık tanımını haline getirmiş bir zihniyetin kabullenemeyeceği bir varoluş biçimidir; bu nedenle de eşcinsel ilişkiyi "edilgen" olmadan yaşayan birçok erkek, erkekligi zedelenmiş ya da tehdit altında hissetmez. Çünkü misafir etmemiştir, misafir olmuştur. Kadın doğası gereği böyledir demiyorum, böyle oluşun adı kadınsılıktır. Kadınsı olmak için kadın, erkeksi olmak için erkek olmaya ihtiyaç yoktur. Roller böyle paylaşılır; doğal olan "yapılmış"tır, yapılan "doğallaşır". Kadınlık üzerine düşünmenin en iyi yollarından biri erkek eşcinselliğine bakmaktır.

Kentli kadınların çoğu kedilere bayılırlar çünkü kediler dışkılarını özenle örtüp saklarlar. Kadınlar sürekli saklamak zorundadırlar; kanadıklarını, tüylenediklerini...Ya sessiz adımlarla göze çarpmadan, neredeyse sinsice ilerlemek ya da dikkati üzerlerine çekmek zorundadırlar. Hayatta kalmak için sadece "olmaları" yetmez. Kendi çıplak yüzlerini örttüikleri maskeleri

"Köylerini çepçevre saran sarı çam ormanları onların başlıca geçim kaynaklarından biriydi. Bal, kozalak, av bu ormanların onlara sunduğu nimetlerin başında geliyordu. Fakat bir süredir bu ormana giremiyorlardı. Avuçlarının içi gibi bildikleri, tanıdıkları bu orman, onlara artık düşmanca davranıyordu. Önce çiçek toplayan üç gelinlik kız "ormanın ruhunun" saldırısına uğramış, biri parçalanarak ölmüş, diğer ikisi geri döndüklerinde dilleri tutulduğundan ne olduğunu bile anlatamamışlardı. Parçalanan kızın cesedine bakıldığında bunu yapanın bir ayı olduğunu anlamak zor değildi. Bunun üzerine iki Müslüman ve bir Hıristiyan yiğit ayıyı avlamak üzere ormana gitmiş, elleri boş döndükleri gibi, bir de içlerine orman korkusu düşmüştü. Artık ormana bakmak bile istemiyorlardı, en küçük bir çıtırtı duyduklarında havaya sığıyor, sonra da utançlarına gömülüyorlardı."

Reha Çamuroğlu, *Ismail, Om* Yayınevi, 1999, İstanbul.

vardır, makyaj gibi ya da peçe gibi. Kadın yüzü tahammül edilmez, çıplak gözle bakılmaz bir zeminmişçesine örtülür. Fondöten ikinci bir ten önerir, rimel başka bir kirpik, ruj başka bir dudak. Arkasına saklandığında kadın-erkek kentlinin rahat ettiği bir maske. Hayvansılığını daha çok örtmek zorunda olan kadının maskesi desek... Saçları yeledir; rengini değiştirerek uygarlıktan bir tutam bulaştırır üzerine. Hayatını değiştirmeye çalışan her kadına önce saçından başlamasını tavsiye eder kadın dergileri ve kendinden sıkılan çoğu kentli kadın da berberde alır soluğu. Berber koltuğuna otururken hızla çarpan yürekler çoğu kez hayal kırıklığıyla kalkar (Türkiye'de kentli kadınların çoğu, bir erkek berber tarafından istemedikleri halde fazlasıyla kısaltılmış (kesilip hadım edilmiş) saçları yüzünden ağlayacak hale gelir, en az bir kez. Geleneksel rol dağılımı hâlâ ayaktadır: kadın müşteri de olsa hizmeti satan erkek olduğu için isteği ciddiye alınmayabilir). Aşırı muhafazakar Yahudilerin bazılarında kadınlar kocalarına bağlılıklarını kanıtlamak için saçlarını kazıtıp siyah bir örtü sararlar başlarına ya da bir peruk. Diğer vücut tüyleri gibi saçların da edebe çağrıldığı bir bağlılıkla.

Tüylerden arınmak şimdi ve burada kadın ve erkeklerin gündelik rutinlerinin bir parçasıdır. Derimizi kaplayan tüyler, bizi hayvanlara benzer kılan en önemli özelliklerimizdendir. Ama onlar aynı zamanda koruyucudurlar. Kapladıkları yerdeki deriyi örtüp "dışarı"ya karşı korurlar. Yani bizi çevreleyen (ya da hayvanı çevreleyen ve vaktiyle bizi de çevrelemiş olan) doğaya karşı. Ama dışarıda bir doğa yok ise artık, derinin de korunmaya ihtiyacı yoktur. Büroda çalışan bir erkek, derisini güneş, soğuk, yağmur ya da rüzgardan koruyacak bir sakala ihtiyaç duymadığını kanıtlaması gerekçesine hergün traş olur. Koltuk altlarındaki tüyleri almamak bir kadın için isyan belirtilerinden biridir çünkü o, "hayvan" olmadığını erkekte daha fazla kanıtlamak zorundadır. Varlığını "doğadan" koparmak, kültürü taşıdığını, yaşattığını göstermek için yapmak zorundadır bunu. "Estetik" dediğimiz kavramın zaman ve mekandan bağımsız olduğunu sanmak cehalet değilse saflıktır. Latin Amerika'da bazı kadınların kanlarına "yerli" kanı karışmadığını kanıtlamak için bacak ve koltukaltı tüylerini almadıkları bilinir. Çünkü yerliler genetik olarak tüysüz bir deriye sahip olduklarından, tüyler yerli geni taşımamanın belirtisidir.

Latin Amerika ve Afrika yerlilerinin bir ruhu olup olmadığı sorusunu uzun süre tartışan Kilise, sonunda onları da Hristiyanlaştırmak isteyenlerin baskın çıkmasıyla insan olduklarını kabul ettiğinde tarım plantasyonları sahipleri şaşakaldılar "ne yani şimdi eşekleri de mi çalıştıramayacağız istediğimiz gibi, onların da mı hakları olduğu iddia edilecek?". Dilini, halini, tavrını anlayamadığımız öteki, hayvanlaştırılır. Otoyolda araba çarpmış köpek başka şeydir, bir evin içinde on yıl yaşamış köpek başka. Hayvansılık ve insansılık da tıpkı kadınsılık ve erkeksilik gibi içinden çıktıkları kategorilerin zıtlığının ötesine geçer. Kadınlar için maço erkeğin cazibesi hayvansı çekicilik terimleriyle tanımlanır. Yabancı olan, dışarıda olan, içerdiği şiddet tehditi nedeniyle aynı zamanda heyecan vericidir. Korkunun olmadığı yerde heyecan yoktur; yabancı olandan, farklı olandan ne geleceğini bilememe düşüncesi uzak durma arzusu kadar yakınlaşma arzusu da uyandırır. Eski bir Çerkez adetine göre savaş halinde olan iki kabile barışmak istediğinde her iki kabilede bir kadın ve bir erkek karşı karşıya gelir ve erkek, kadının açtığı göğsüne dudaklarını dokundurur. Böylece iki kabile aynı aileden sayılarak birleşir. Kuzey Kafkasya halklarının geçmişteki yaşam biçimlerinde insan kaçırma, köle olarak satma önemli bir yer tutar. Bugün Moskova'da, Çeçen mafyasının yaptığı işlerden biri hâlâ budur: adam kaçırp fide isteme. Çeçenler, topraklarından edilmenin ve esaretin öcünü belki de böyle alır.

Esir pazarlarında insanların "hayvanlar" gibi alınıp satıldıkları zamanların bitti sananlar yanılır. Saygın görünümlü yaşlı İngiliz çiftler, Filipinlerde evlat edindikleri çocukları hizmetçi gibi çalıştırabilirler; köşebaşındaki sakatatçının muadili, Hindistan ve Çin'deki organ

"Her cinsel çekimin ve baştan çıkarma gücünün aşk büyüüne dayandığına inanılır. bu büyü, yerlilerin kanısına göre, geçmişteki dramatik bir olaydan doğmuştur; bu olay, erkek ve kızkardeşler arasındaki bir ensestle ilgili tuhaf, trajik bir mitte anlatılmaktadır. İki genç insan anneleriyle birlikte bir köyde yaşıyorlarmış ve kız bir rastlantı sonucu , erkek kardeşinin bir başka kız için hazırladığı aşk iksirini içmiş. Tutkudan çılgına dönmüş durumda kardeşini izlemiş ve ıssız bir koyda onu baştan çıkarmış. Utanç ve pişmanlık içinde ikisi de ne yemiş ne içmişler ve bir mağarada birlikte ölmüşler. Birbirine sarılmış iskeletlerinden kokulu bir ot bitmiş; bu ot, aşk büyüüne karıştırılan maddeler içindeki en güçlü bileşendir."

B. Malinowski, Büyü Bilim ve Din, Kabalıcı Yayınevi, 1990, İstanbul.
Çeviren: Saadet Özkal

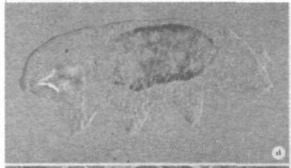
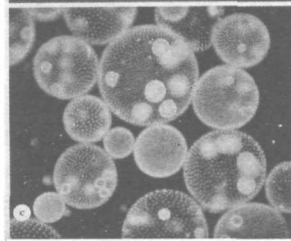
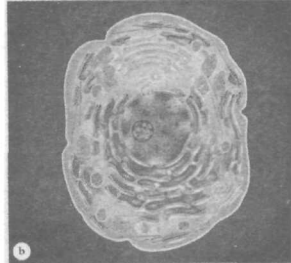
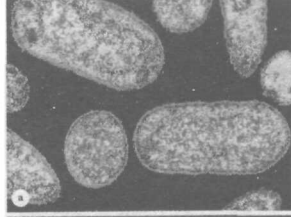
mafyasıdır. Hindistan'da ve hatta Brezilya gibi sokak çocuklarının fazla olduğu ülkelerde (Katolik Kilisesi'nin doğum kontrolünü yasakladığını hatırlayalım) kimsesiz çocuklar kaçırılarak organları pazarlanır. Çin'de organ kaynağı siyasi ya da adı tutuklulardır. Batı ülkelerinden gelen organ talebine göre infazların gerçekleştirildiği söylenir. Uluslararası Af Örgütü raporlarına göre, göz isteniyorsa infaz kalbe kurşun atılarak gerçekleşmekte, eğer istenen kalpse kurşun beyne sıkılmaktadır. "Made in China" damgası yalnızca plastik süs eşyalarında değil, transplantasyon kliniklerinde de baş köşede duruyor anlaşılıyor. Belki toplama kamplarındaki Yahudilerin derisinden abajur yapılmıyor ama tüketim zincirini takip etmeye kalkarsanız benzer bir süreç devam ediyor. Tıpta, organ nakli konusundaki gelişmeler, Hindistanlı kimsesizlerin, Çinli mahkumların, Brezilyalı sokak çocuklarının organları sayesinde hızlanıyor; ilerlemenin aydınlık yüzü yine arkasında dehşet verici bir karalığı barındırıyor.

İlerlemeyi bırakalım bir de gelenekten kaynaklanan iyilik arzusuna bakalım: her yıl Hac mevsiminde Hindistan ve Afganistan'dan binlerce çocuk dilendirilmek üzere Suudi Arabistan'a sokuluyor. Mekke'de Hac ziyareti sırasında "sevaba girmek" isteyen binlerce hacının verdiği paralar bir insan ticaretinin halkalarını tamamlıyor. Genelde köylerdeki çirkin, hüzünlü bakışlı! çocuklar kaçırılıyor, nasıl olsa zaten bilmem kaç çocuğu olan bir aile zaten neredeyse sokağa bıraktığı çirkin bir çocuğa aldırılmaz diye. O denli uzakta sanmayın olup biteni: bundan birkaç yıl önce haftalık bir dergide açıklamaları yayınlanan bir "dilenci doktoru"nu hatırlayın. Türkiye'de dilendirilmek üzere kaçırılan çocukların ya da zeka özürlüleri öldürmeden sakat bırakan ameliyatları özel yöntemlerle yapan adamı. Sadaka verip iyilik yapmak gibi yüzeysel bir vicdan rahatlamasının bedeli ağır ödenir. Adaletsizliğin o büyük suçluluk duygusunu hafifletme arzusu ile düşeni düştüğü için suçlama arasında gidip gelenler klimalı evlerinden klimalı çalışma mekanlarına oradan klimalı bar ve lokantalarına giderken karşılaştıkları düşkünlüğü tiksintiyle karışık bir korku duygusuyla iterken klimasız evlerinde televizyonlarını tam da bu düşkünlüğü seyretmek için açanlar hallerine şükür ederler (Klima anahtar kelimedir çünkü ısıtıp soğutmakla kalmaz, "dışarının" havasından ayrı kılar "içerinin" havasını, aynı suyu içmediğimiz gibi aynı havayı da solumaz oluruz). İnsan içi, dışı, eti, eli ayağı ve aklı alınıp satılabilir. İster kölelikte olduğu gibi bütünü, ister organ ticaretindeki gibi parçaları, ister gönüllü kölelikte olduğu gibi aklı ve becerileri...

Evcil hayvan satan dükkanlardaki cins cins sevimli köpek ve kediler onları bir köşeden izleyen kimi çirkin ve yalnız çocuklardan daha çok ilgi çeker; Körfez Savaşı'ndan aklımızda kalan resim Iraklı ölü ve yaralıları değil petrole bulanmış kanatlarını denizden kurtarmaya çalışan bir balıkçıdır; hayvan ve insan kategorilerinin özünde bir şey ifade ettiğini söylemek bu nedenle mümkün görünmüyor artık; tıpkı kadın ve erkek kategorilerinin kendi başına bir şey ifade etmiyor olması gibi. Ancak hayat, her zaman daha ağırlı dayatıyor: bugün Afganistan'da Taliban yönetimi altında kadınlar sokaklarda "köpekler" gibi ölüyor, öldürülüyor. Kadınların sadece yüz kısmında bir kafes açılmış olan bir çarşafı giyip yanlarında ailelerinden bir erkek olursa dışarı çıkabilmeleri, varlıklarına dikkat çekecek ses ve tavırlardan kaçınmaya zorlanmaları bir yana, kadın hekimlerin ve hemşirelerin (tüm diğer mesleklerde olduğu gibi) mesleklerinden men edilmesi ve erkek hekimlerin de kadın hastalara bakmasının yasak olması nedeniyle binlercesi acı çekiyor ve ölüyor. Sadece kadın oldukları için. Ancak Taliban yönetimini Amerikan kamuoyu önünde "kültürel fark" gerekçesiyle savunan kişinin cinsiyetini bir tahmin edin bakalım: bir kadın.

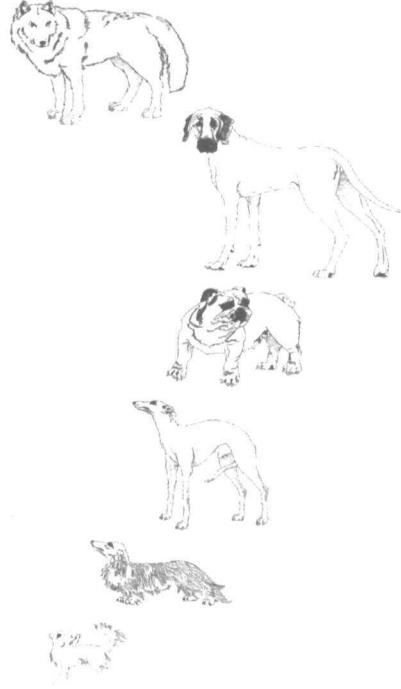
↓

Yaşam biçimlerindeki artan karmaşa:
a. Bakteriler.
b. Çekirdekli bir gelişkin hücre – bakteri kolonisinden evrimleşmiş.
c. Volvoks: örnek bir hücreler kolonisi.
d. Daha yoğun ve kalabalık bir hücre kolonisi (Tartigrade).
e. Organizmalar kolonisi: Balarısı sürüsü – kolonilerin kolonisinin kolonisi.

l. Hayvanlar. Yaşam biçimlerinin artan karmaşıklıktaki düzenlenmesiyle göze görünen, anlam ve duygu yüklenen yaşayan şeyler. Hepimiz aynıyız. Ve topraktan geldik, toprağa gidiyoruz. Aynı atomlar, elektronlar, benzer moleküller. Biçimden biçime, türden türe değişen yalnızca bir arada farklı duruşlar.

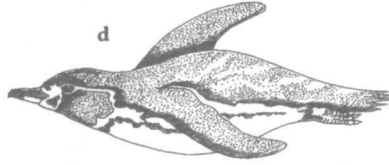
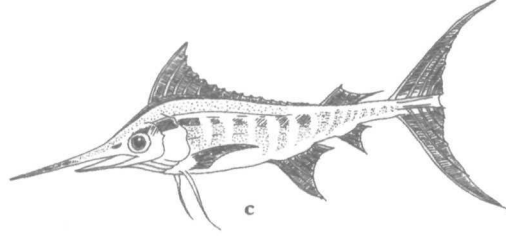
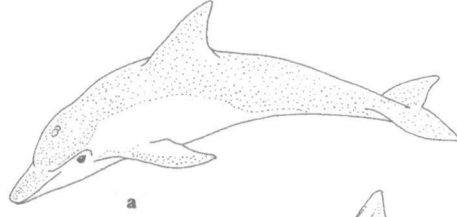
Richard Dawkins'in Climbing Mountain Improbable, 1996, Viking adlı kitabından yararlanıldı. Dawkins büyük olasılıkla bu çağın en önemli dirimbilim düşünürü ve Bencil Gen (Tübitak Yayınları) adlı devrimsel kitabın da yazarı, Oxford profesörü.

II.

Yapay seçim yoluyla hayvanları şekillendirmiştik. Uzun zaman olsa da – doğal seçilime göre onbin kat hızla vahşi bir kurttan yavaşak bir köpeğe bile ulaştık. Artık sabır kalmadı, hücre çekirdeğiyle oynasıp bir kerede yapmaz mıyız istediğimiz hayvanı?

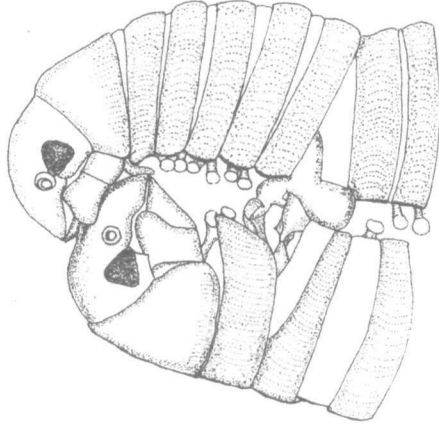
- a. Yunus – bildiğimiz dost memeli.
- b. Ichtyosaurus – yokolmuş bir sürüngen yunus.
- c. Atlantik'in kılıçbalığı.
- d. Penguen – şaşırtan kuş.

III.

Canlı bedenler yalnızca öykünerek değil, paylaştıkları biçim her birinin benzer gereksinimlerini karşıladığı için de benzeşirler. Deniz yüzeyine yakın olarak hızla yüzen hayvanlar benzer biçimlerde görünürler: Yakınsak Evrim.

Çiftleşen
Kırkayaklar :
Cylindroiulus
Punctatus,
misyoner
pozisyonunda.

IV.

Oysa yakınsak evrime her zaman anlam yükleyemeyiz. Hepsi için misyoner diyemeyeceğimiz bir çok insan, yüzyüze çiftleşmeyi yüksek insanlık değeri olarak nitelerken, çiftleşen kırkayaklar üzmez mi onları? Demek ki, birçok evrim yöntemi arasında, rastlantısal nedenlerle evrimi de düşünmeliyiz. Olası onca pozisyondan bir tanesi seçilegelmiş, kimbilir neden...

Tütünden vaz geçemediği için baypas ameliyatı olan çaresiz bir tekavüt gibi, bir Avrupa şehri olan Bursa'da üretildiği için, angola sakson emperyalizminin zulmüne kurban olduğum inancının ihtilalci salak ferahlama mekanizmasıyla gelecek reenkarne hayatlarımda gururla torunlarıma anlatacağım bir ekmek bıçağıyla, ucu kışıma takılıp bir kaç yarım halkası başsız gövdeme yapışık kalmış galsamalarım kadar karniyarik misali deşilip, vişneli kutusundan kırmızı parçacıklar bulaşmış kayısıli dondurma rengi patlamamış sağlam havyar torbacıklarım dekorları yıpranmış bir çay tabağına ayırdıktan sonra iç organlarımda ve bilhassa bağırsaklarımda bana ömür boyu tedirginlik veren ağırlıklarından kurtulabilirdim.

Varoluşum, olsa olsa ticarete elverişsiz bulunduğundan mundar edilmiş balıkların, ben doğana kadar biriktirilmiş ve önemsenmemiş ölümlerinden oluşmuş olmalı; çünkü ben de limanın engebeli tabanında çoğalmış traktör tekerleği enkazlarının, kare petek düzenli parçalanmış gül kurusu tuğlaların, yüzerliğini yitirek boğulmuş pörtlemiş gözlü odun parçalarının, yükselişleri bol kiremitli bir çatının heyecanı ile engellenmiş ölü inşaat filizi artıklarının, bebek kusmuşu yeşili bir deniz postuyla kamufler olmuş öz Kızılcahamam maden sularının, oval göz yuvalarını gelin balıklarının kaydırak olarak kullandıkları iri camgöz kafataslarının arasında gönülsüz bir nezaret sarhoşu gibi rahatsızca yan yatan; verimsiz geçen şafak avının avrada ve kitaba sövülen bir kızgınlıkla temizlenmesi geciktirilen tekir ağında, turuncu kuyruğu ve derinlik arttıkça yalazı fazlaşan anüsü çağanozlar tarafından keskin makaslı iş bilir bir operasyonla yok edilmiş iri göz bir lipsoz gibiyim.

Düştüğüm durum düşünülecek olursa, balıkçılara kızgınlık duymam çok normal, çünkü bu halimle bile beni de yemek isteyebilecek flato meraklısı amşamcı amcalar olduğunu biliyorum. Orduevi kökenli bir beyaz porselenin tersinde, yarım paket memleket sigarası ve alış verişe çıkıldığı için altı erken söndürülmüş dökülmeye kıyılmayıp haşlama usulü ısıtılmış bir kaç bardak bayat turist çayı eşliğinde, cam güzelli ve yaza güvenilip yenge tarafından sürekli olarak beş dakikada bir yıkandığı için köşede gölgede kalan yer sifonunun çevresi akşamdan yenmiş çiğdemlerin kabuklarıyla şenlenmiş bir nem taşıyan bol kakalıklı kira evinin gözde mekanı olan ön balkonda, uzattıkça uzatılan bir siğ ayınle bilenmiş şimşir saplı bir ekmek bıçağıyla öküzbaş kafamı bir çırpıda gövdemden ayırabilirdim. Amcayla yenge aynı anda, bu kocaman kafanın tartıda ağırlığı arttırdığı için ev bütçesine verdiği kandırılmış duygulu sıkıntıyı hissedip sonra hemen saklanıp kapı lastiğinin miknatis özelliği yitmiş dolabın buzluğuna kaldırılarak gövde kılıçığına inatla yapışmış pembemsi et parçalarıyla birlikte, bir kaç tas sebzeli balık çorbasına dönüştürülerek değerlendirilebileceğimi düşünürlerdi, hem de bu konuyu aralarında hiç konuşmadan.

Tütünden vaz geçemediği için baypas ameliyatı olan çaresiz bir tekavüt gibi, bir Avrupa şehri olan Bursa'da üretildiği için, angola sakson emperyalizminin zulmüne kurban olduğum inancının ihtilalci salak ferahlama mekanizmasıyla gelecek reenkarne hayatlarımda gururla torunlarıma anlatacağım bir ekmek bıçağıyla, ucu kışıma takılıp bir kaç yarım halkası başsız gövdeme yapışık kalmış galsamalarım kadar karniyarik misali deşilip, vişneli kutusundan kırmızı parçacıklar bulaşmış kayısıli dondurma rengi patlamamış sağlam havyar torbacıklarım dekorları yıpranmış bir çay tabağına ayırdıktan sonra iç organlarımda ve bilhassa bağırsaklarımda bana ömür boyu tedirginlik veren ağırlıklarından kurtulabilirdim. Yenge, satılık tropik deniz takliti akvaryum ilanlarının olduğu gazete bölümüne yapışmış, su ürünlerinde okuyan evin oğlunun bile "Aha bu ciğeri, bu da kalbi" gibi cümlelerle tanımlayamayacağı iç organlar yumağına, artık filtresine gelmiş beyaz izmaritini söndürebilirdi ve evi akşam ki sofranın habercisi belli belirsiz bir pişmiş balık kokusu sarabilirdi.

Sirt yüzgeçlerimin arasına saklanan eşşek arısı halt etmiş dikenlerimden biri yengenin bulaşık deterjanıyla sömürülmüş kırışık pembe avuç topuğuna batabilirdi. Amca içeriden bağırtıya doğru sakince seğırtirken, askılı yakın gözlüğünü fileli bej Dario Moreno atletinin artık yavaş yavaş seyrelen kırışmış göğüs kılırlarıyla birleştiği yerin üzerine düşürebilirdi ve "Ulan hâlâ bu pijamalardan var mı?" diye şaşırabileceğiniz, yetmişlerin geniş kadrolu mahalle filimlerinde elindeki çay bardaklı rakısıyla çocukların topuna vurmaya heveslenip eğreti şutuyla cacık tencerisini hedef alan sonsuz hoş görülü ve iyi niyetli o adamların giydiği Sümerbank

Bir kurtken, rakunların
yenmeyeceğini
bilemeyecek kadar
yeni dünyaya
yabancıydım; çardaklı
pansiyon uykularında
iri bir karadul gibi,
yeni gelinlerin
gözlerinde dolaştım,
ağdasi gecikmiş
bacaklarımın kılları
terli alınlarına yapıştı.
Yalnızca kürkünden
dolayı serinlemek
isteyen bir itken,
kırmızı sokkanlar pusu
kurup gece yüzmemi
bekledi, bal arıları
intihar sortilerinde
beni seçti. Akrepken,
sahte bebek gömleğine
yazılmış ucuz bir
efsuna güvendim,
çünkü hayatı tek
kanallı televizyonun
araştırmacı
gazetecilerinden
öğrenmiştim. Gece
dolaşan köpek
çetelerine katılmam
için öngördükleri
sınavları geçemedim,
kafa tutamadım bol
devirli tank
paletlerine.

pijamasının içinde, hafta sonu rehavetiyle salınan yarı ereksiyon çükünü düzeltebilirdi.

İlk gençliğinden beri yaşayıp anlamlandıramadığı, ömrünün şükür geleneğinden uzak ilk ve tek acelecilik duygusuyla, birinci duble rakısını daha güneş camı şerefelerine kadar alçalmadan, iri uzun yudumlarla kaşla göz arasında yutan amca; dünya üzerinde yalnızca yengeyi sinir edebilecek çocuksu bir böbürlenmeyle sokkan cinsi balıkların tulumunu çıkartmanın kendi işi olduğunu ballandıra ballandıra anlatabilirdi. Kahverengi kontraplak kaplı portmantonun üzerinde duran, yalnızca bu iş için kullanılan ne alırsan beşyüzbin arabası kerpeteniyle tenimi muz soyma rahatlığıyla etimden ayırabilirdi ve sıçrayıp yapışabilirdi parlak pullarım, mektup zarfı desenli mutfak fayanslarına.

Gövde kılıçığımdan dikkatlice yan yan kesilerek ayrılırdı en işe yarayan yerlerim; yağlanıp tuzlanabilirdi. Tekir meraklısı balıkçılar yüzünden bunların hiç biri olmayacak. Sürekli sığ yalılarının kum zeminini eşelemekten başka bir işleri olmayan topu topu bir tabla dolduracak kadar sakallı salak balık için nice yiğit trakonyalar, sigara balıkları, vatozlar, irinalar, hanyozlar telef oldu.

Küçük limanın içine sezonlukçu yazlıkçıların ruhu bile duymadan sessiz sedasız batmış, bindokuzyüzseksenlerin gelecekçi minyatür Atlantis'inde, büyük ölçüde tahrip olmuş görkemli senato binasının yanına, kötü bir zorunlu iniş yapmış uzay gemisi enkazı gibiyim. Taş hanileri, çıçırklar, lapinler ve evlatlık olarak isparilere bırakılmış sarıgöz yavrularından kurulu pirana ruhlu bir yamyam gurubu, ucundan ucundan iliklerimi didiklemeye başladılar işte. İskeleydeki bulanık çocuklar, havlu atma oyununu hemen geçip kızları altıokka yapmaya başladılar bile. Aslında düşünürsek, ne çok hayat yaşadım, üzerimden kaç evrim geçti, köpekbalıkları karaya çıktı. Bilek güreşinde yenilmişti babam ekmek karnesi için bir has kefalet Beylerbeyi'nde. Bir kurtken, rakunların yenmeyeceğini bilemeyecek kadar yeni dünyaya yabancıydım; çardaklı pansiyon uykularında iri bir karadul gibi, yeni gelinlerin gözlerinde dolaştım, ağdasi gecikmiş bacaklarımın kılları terli alınlarına yapıştı. Yalnızca kürkünden dolayı serinlemek isteyen bir itken, kırmızı sokkanlar pusu kurup gece yüzmemi bekledi, bal arıları intihar sortilerinde beni seçti. Akrepken, sahte bebek gömleğine yazılmış ucuz bir efsuna güvendim, çünkü hayatı tek kanallı televizyonun araştırmacı gazetecilerinden öğrenmiştim. Gece dolaşan köpek çetelerine katılmam için öngördükleri sınavları geçemedim, kafa tutamadım bol devirli tank paletlerine. Orospu fareler, kasık biti larvaları bıraktılar yüreğime, bu yüzden kabarır oldu tenim aniden tuzlu suda bile. Piranalar iskelet haline getirdi sol elimin yüzük parmağını bir dakika içinde. Sigara balığının zoraki tiryakiliğini ve deniz hıyarından cacık yapılamayacağını bilmek para etmedi sırtlan sürüsünde, oysa antiloplardan boynuz yiyecek kadar korkak, akbabalardan tırsacak kadar mezar meraklısıyım. Tospaha özentisi bir kelebeğim, sanki bir gün doğumunda alınyazımı değiştireceğim. Annesi avlandığı için, kabile şefinin oğlunun insafıyla köye getirilmiş seyirciye muhtaç çaresiz bir şebeğim, bu yüzden memeleri bellerine sarkmış dişsiz bilge ninelerin muz kızartması yaparkenki bambu kafes eğlencesiyim. Çok sopa yiyiyorum sahibimden, ortalık yere sıçmamayı ve ihtiyar heyeti önünde düzüşmemeyi bir türlü öğrenemediğim için. Dostum kedi boyum kadar oldu hazır mamadan, uyudum postunun beyaz bağrında. Küçüldükçe ben, dev bir tekir süt annem oldu.

İskeleden uçuşan saman tozlarıyla kaplı, sirk zeminini su yüzeyinin altında, lipsozluk yaşantımda yeni yeni alışabildiğim tuzlu sudan oksijeni süzerek ağır ağır can vermekteyim. Şişsin diye üzerime bıaktıkları kayak, bir toplu mezar tabutu gibi beni Marmara'nın bağrına gömüyor. Hava karardı; çocuklar kızları denize attıkları yerden şırl şırl üzerime işiyor. Erken yakalanıp acınarak köverilmiş bir kırlangıç yavrusu gözlerimi kemiriyor. Ruhum olsa olsa, aynı kaderi paylaştığım bedbaht dip balıklarının cesetlerinin birikimidir. Civalı iskele lambasının kör yaralarla perdelenen ışığı, güneşin çatlattığı omurganın arasından yanaklarıma sızıyor. Zihnim, gün doğarken peydahlanan toy bir sinaritin bedeninde yeniden var olmak ümidiyle küçük limanı terk ediyor.

↓

İnsan hayvanla karşılaştığında daha çocuktu. Ama bu karşılaşma hayvandan farkını öğrenmeden evveldi, dilde değildi. Öğrenilmiş fark söylemleri içinde çocuk bir daha hiç karşılaşamayacaktı hayvanla. Hiç beraber oturmayacak, dünyayı paylaşamayacak, hayvanın başkılığına saygı duyamayacaktı. Kendi acısını düşünerek acı çeken bir hayvana acıyacak, ama onu acısından kurtaracak bir girişimde bulunmayı kendi sorumluluğu dahilinde görmeyecekti. Hayvan onun için kör ve sağır dünya olarak kalacak, hiçbir zaman "sayın öteki" olamayacaktı.

İnsan hayvanla karşılaştığında daha çocuktu. Ama bu karşılaşma hayvandan farkını öğrenmeden evveldi, dilde değildi. Öğrenilmiş fark söylemleri içinde çocuk bir daha hiç karşılaşamayacaktı hayvanla. Hiç beraber oturmayacak, dünyayı paylaşamayacak, hayvanın başkılığına saygı duyamayacaktı. Kendi acısını düşünerek acı çeken bir hayvana acıyacak, ama onu acısından kurtaracak bir girişimde bulunmayı kendi sorumluluğu dahilinde görmeyecekti. Hayvan onun için kör ve sağır dünya olarak kalacak, hiçbir zaman "sayın öteki" olamayacaktı. Çocuk, hayvanları ikinci sınıf varlıklar olarak gören özünde "ırkçı" bir kültürde yaşayacaktı. Bu kültür, farklı yoğunluklarda olmak üzere dünyanın her yerinde bulunmaktadır. Hayvanla insan arasındaki farkı insanın çıkarına hizmet eden bir fark haline getirmek dünyaya egemen olan kültürü olduğu şey haline getiren unsurların başında geliyor. İsterseniz şimdi, "Hayvanların ruhu var mıdır? sorusunun yardımıyla bu kültürde biraz gezinelim. İlkçağlardan beri insan kendisinin de bir hayvan olduğunu kabul etmiş ama kendisini hayvanlıktan çıkaracak bir şey de icat etmişti: Ruh, tin. Zaman ilerledikçe buna bir sürü başka kavram eklendi "zihin", "bilinç", "akıl" vb. gibi. Önce başka hayvanlarla ruhu biraz paylaştık ama bize kıyasla onlarda daha düşük bir ruh bulunduğunun altını çizdik her zaman.(1) Onlar sadece algılıyor, belki biraz da hatırlıyorlar ama biz düşünüyorduk. Ruh aslında en mükemmel biçimiyle bizdeydi. Ruhun amacı akıl, yani insandı. İnsana kıyasla diğer tüm hayvanlar eksik, tamamlanmamış, iğdiş edilmiş, eğri büğrü görünüyordu. (2) Sonra dünyayı tektanrılı dinlerle kavradık. Hayvanlar da bitkiler de bizim için yaratılmış olan "nimet"lerdi. İnsan yaratıcısını bilecek kadar şanslı, hayvan bilmeyecek kadar bahtsız bir varlıktı. İnsan tanrıya inanma kabiliyetine sahipti, iman ederse öteki dünyada ödüllendirilecekti yani ahlâki olarak ölümsüzdü. Oysa hayvan ne ahlâklılı olabilirdi ne de ahlâksız, dolayısıyla ölümsüz olmasına gerek yoktu. Hayvanların ruhu ölümlüydü. Modern çağın başlangıcını işaretleyen mekanist evren anlayışı hayvanlardan bu ölümlü ruhu da çaldı. Hayvanlar bir makineden ibarettiler, ruhları yoktu. Hatta onların gerçekten acı çekip çekmedikleri bile metafizikte bir tartışma konusu olabilirdi. Modernizmin sonunda hayvanların mekanik bir biçimde fabrika-çiftliklerde üretilmeye başlanması bu metafizik dehanın bir uzantısı olarak görülebilir. Modernizm insanı evrenin efendisi haline getirdi; ama insan aldığı karşılığında bakan besleyen bir efendi bile olamamıştır. Bir kere, bu çerçevede hayvanların durumu köleliğe benzer. Yaşama hakları yoktur aslında. Zaten hak sahibi olmak kişi olmayı varsayar, köle özgürleşip bir gün kişi olabilir ama hayvan hiçbir zaman kişilik sıfatı kazanamayacağından hak sahibi de olamayacaktır. Hayvan hakları diye bir şeyden bahsedebilmek için kavramsal bir devrim gerekir. Modernizm dünyayı matematiksel olarak parselleyip doğayı özgürce sömürülür hale getirirken hayvanlar da akıl yoksunu olan başka herkes gibi aklın insanın çıkarları doğrultusunda belirlediği bir hayata uyum sağlamak zorunda bırakıldılar. Eskiden vahşi hayvanlarla evcil hayvanlar arasındaki ayırım, birincilerin hayatının insandan bağımsız, ikincilerinin ise bağımlı olması gibi düşünülebilirdi. İnsan, hayvanların yaşamaları için gereken doğal şartları ortadan kaldırdıkça vahşi hayvanların soylarının tükenme tehlikesi başgösterdi ve onların da hayatı insana bağımlı hale geldi: Ara sıra kulağa oldukça garip gelen kampanyalarla karşılaşılıyor: "Washington kaplanının günleri sayılı!" gibi... Binlerce yıldır süren bu kültür şimdi de insan uğruna, gelecek nesiller uğruna hayvanları ve doğal dengeyi korumaya teşvik ediyor bizi. Evcil hayvanlara gelince, o konu da başka bir trajedi... Kanın saflığını korumaya çalışan insan eliyle üretilmiş canlılar yaşamları boyunca binbir sıkıntıyla ve hastalıkla mücadele ediyorlar. Örneğin cins köpekler...

İnsanla hayvanın birbirinden nasıl ayrılacağı tartışması, insan tarafından yeryüzüne yayılmış ve sorgulanmaz hale getirilmiş olan ırkçı kültürün geleneğinde daha başka nice buluşlar da içerir: Örneğin hayvanların konuşamadığı, bir dilleri olmadığı varsayılarak, insanın konuştuğu, hayvan konuşamadığı vurgulanmıştır. Yuva yapmanın ve bunun için gereken şeyleri toplayıp kullanmanın araç kullanmak sayılamayacağı varsayılarak insanın araç yaptığı, hayvanın yapamadığı öne sürülmüştür. Dünyanın araç kullanarak kurulan bir şey olduğu varsayılarak hayvanın dünya açısından zayıf bir varlık olduğuna vehmedilmiştir.

Hayvanın ruhu sorusu, yukarda bahsettiğimiz makine-hayvan düşüncesi eliyle öldürülmüş ama "hayat" kavramı, bir süre sonra başka bir zeminde, evrim kuramlarında tekrar dirilmiştir. Evrim, hayvanları kademelere, basamaklara göre ayıran, oldukça hiyerarşik bir düşünce yapısının, metafizik bir varsayımını, yani Varlığın büyük zincirinin içindeki devamlılığı açıklamak için ortaya attığı dahice bir fikirdir. Bu zincirde en üstün hayvan olan insan duyarlık, temsil, doğrudan bir biçimde inorganik elemanlarla beslenememe—düşünme eğilimi vs., ile nitelenirken bir damla sudaki inorganik maddeyi yakalamak için rastlantısal olarak salınan amipten daha üstteki kademelerde bulunan hayvanlara kadar her canlı varlığın hayatı mekânda hareket ile tanımlanacaktı.(3)

İnsanla hayvanın birbirinden nasıl ayrılacağı tartışması, insan tarafından yeryüzüne yayılmış ve sorgulanmaz hale getirilmiş olan ırkçı kültürün geleneğinde daha başka nice buluşlar da içerir: Örneğin hayvanların konuşamadığı, bir dilleri olmadığı varsayılarak, insanın konuştuğu, hayvan konuşamadığı vurgulanmıştır. Yuva yapmanın ve bunun için gereken şeyleri toplayıp kullanmanın araç kullanmak sayılamayacağı varsayılarak insanın araç yaptığı, hayvanın yapamadığı öne sürülmüştür. Dünyanın araç kullanarak kurulan bir şey olduğu varsayılarak hayvanın dünya açısından zayıf bir varlık olduğuna vehmedilmiştir. (4) Hayvanların öleceklerini bilmedikleri, onlarda gelecek fikrinin olmadığı, içsel bir saatleri olduğu halde bir zaman bilincine sahip olmadıkları vurgulanmıştır. Hayvanın bir tarihinin olamayacağını altı çizilmiş, tarih politik olanla bağlı olduğundan insanın politik bir hayvan olduğu, hayvanların toplu yaşayabildikleri halde politik olmadıklarında ısrar edilmiştir. (5) Tüm bu söylemler, tanrının ne olduğunu değil ne olmadığını söyleyen negatif teoloji söylemlerine benzerler. Hayvanın hep ne olmadığı söylenir. Bu önermeler, insanı hayvandan nesnel bir biçimde ayırmaktan çok bir değer yargısı vermeye, hayvanları değersiz varlıklar haline getirmeye ve onların varoluşlarını insana tabi kılmaya yararlar. Bu söylemler yoluyla insan, kendi dünyada oluşunu mutlaklaştırmış ve kendisini yaşamın merkezi haline getirmiştir. İnsanı hayvan karşısında ayrıcalıklı kılan bu söylemleri sorguladığımızda hümanizmin insan-merkeziyetçiliğini deşifre eder ve nasıl ırkçı, baskıcı bir metafizikle derin bir işbirliği içinde bulunduğunu farekederiz. (6) İnsanla hayvan arasındaki ilişki yeniden düşünülmesi. Yapılması gereken şey bunların arasındaki farkı ortadan kaldırmak değil, bu farkı insanın ayrıcalığı haline getirmeden düşünmeyi başarmaktır. Bunu, yine batının ve diğer kültürlerin kaynaklarına dayanarak yapabiliriz. Hiçbir kültür homojen bir kaynağa dayanmaz. Örneğin, yukarda örneklediğimiz bütün negatif teolojiye karşın, batı kültürünün kaynağındaki bir mit, bize aslında hayvanın değil, insanın doğal olarak eksik, tamamlanmamış bir taslak olduğunu ilân eder. Uzun uzun alıntılıyorum: "Bir zamanlar tanrılar vardı ama ölümlü türler henüz yaratılmamıştı. Yaratılmaları için kaderin saptadığı an gelince, tanrılar onları toprak, ateş ve bu ikisiyle karışabilen maddelerle yer altında şekillendirdiler. Gün ışığına çıkarılacakları an yaklaşıncı, Prometheus ile Epimetheus'u her birine gerekli yetenekleri dağıtma işiyle görevlendirdiler. Ama Epimetheus, Prometheus'tan bölüştürme işini kendisine bırakmasını istedi: "İşim bitince gelir gözden geçirirsin," dedi. İzni alınca bölüştürme işine koyuldu ama bazılarını güç veriyor hız vermiyor, bazılarını ise hız veriyor güç vermiyordu; bazılarını silah verdi, bazılarını vermedi, ama korunmaları için başka güçler buldu. Küçük bir bedene yerleştirdiklerine kaçmak için kanat ya da yeraltında sığınak veriyor, iri bedenlileri korumaya ise bu irilikleri yetiyordu; bu dengeleme yöntemini bütün hayvanlara uyguladı. Bütün bu önlemler, türlerin yokolmasının önüne geçmek içindi. Ama onlara birbirlerini yok etmelerini önleyecek bu güçleri verdikten sonra, Zeus'un mevsimlerine dayanabilmelerini de sağlamaya çalıştı; bunun için soğuktan ve sıcaktan koruyacak, uyurken doğal yorgan yerine geçecek kalın derilerle, sık tüylerle kapladı bedenlerini. Ayrıca her birine ayakkabı olarak ya tırnak taktı ya da kansız, kalın deriler verdi. Sonra her türe ayrı besinler buldu: Kimine yerin otlarını, kimine ağaçların yemişlerini, kimine ağaçların köklerini verdi; hatta bazılarını besin olarak başka hayvanların etini verdi, ama türlerin tükenmesini önlemek için yiyenlerin az, yenenlerin çok üremelerini sağladı.

Prometheus insana
 tekniği armağan
 ederken onun
 hayvan yaşamı
 üstünde türleri
 yoketmeye varacak
 bir üstünlük
 kuracağını, hatta
 kendi yaşamını da
 tehlikeye
 sokacağını
 bilemezdi elbet.
 Epimetheus'un
 dağıtımının matığı
 insanı hayvanlar
 karşısında avantajlı
 kılmayı değil,
 türünü
 sürdürüebilmek için
 yeterli derecede
 güçlü kılmayı
 hedeflediğinden,
 Prometheus'un
 uygarlığımızın şu
 aşamasından
 bakınca
 Epimetheus'un
 işini berbat
 ettiğine
 hükmetmemek
 elde değil

Ne var ki, pek derin düşünceci olmayan Epimetheus dikkat etmeden elindeki bütün güçleri hayvanlar için harcamış, ama geriye insan ırkı kalmıştı; ne yapacağını bilemiyordu. Bu sıkıntılı halinde, Prometheus bölüştürmeyi gözden geçirmeye geldi; hayvanların çok iyi donatıldığını, ama insanın çıplak, ayakkabısız, örtüsüz, silahsız olduğunu gördü. Oysa toprağın altından günışığına çıkarılması gereken gün yaklaşmaktaydı. Bunun üzerine, insana kendisini koruması için verecek şey bulamayan Prometheus, Hephaistos ile Athena'dan ateşle birlikte sanatlar bilgisini (ateş olmaksızın sanatlar bilgisi hem imkânsızdır, hem de yararsızdır çünkü) çaldı ve insana armağan etti. Böylece insan yaşamını korumasına yarayacak bilimi edinmiş oldu..." (7) Bu mitte insanın hayvanlardan farkı onun sanatlara, tekniğe sahip olması, kendisini koruyacak araç gereci yapabilecek bir varlık olmasında bulunur. Buna karşın, hayvanlara kıyasla insanın aslen eksik bir varlık olduğu, hatta insan doğasının temelinde unutuşun bulunduğu da söylenmiştir. Prometheus, kardeşinin aslanan unutuşunu teknikle telâfi etmiştir. İnsan doğası doğal değil, yapaydır başından beri. Prometheus insana tekniği armağan ederken onun hayvan yaşamı üstünde türleri yoketmeye varacak bir üstünlük kuracağını, hatta kendi yaşamını da tehlikeye sokacağını bilemezdi elbet. Epimetheus'un dağıtımının matığı insanı hayvanlar karşısında avantajlı kılmayı değil, türünü sürdürüebilmek için yeterli derecede güçlü kılmayı hedeflediğinden, Prometheus'un uygarlığımızın şu aşamasından bakınca Epimetheus'un işini berbat ettiğine hükmetmemek elde değil...

NOTLAR

(1) Aristoteles'in, De Anima'da (Ruh Üstüne) hayat ya da canlılar üstüne geliştirdiği teze göre her canlı bir ruha sahiptir. Bu ruh, canlılara farklı bir biçimde dağılmış olan çeşitli yaşamsal işlevlerin ilkesidir. "Bazı canlılar bu işlevlerin tümüne, diğerleri yalnızca bazılarına, bir kısmı da sadece birine sahiptirler." (II, 3 414 a-b.) Her canlı beslenir, hayvanlar bitkilerden farklı olarak duyarlık ve arzu kapasitesine sahiptirler ve aralarında bazıları da hareket ve düşünce yeteneğini geliştirebilirler. ..

(2) Les Parties des Animaux (Hayvanların Kısımları) IV 13, 695 b, 2. Bu metin hayvanları, sanki insana ulaşmaya çalışan bir doğanın arayışında ortaya çıkan eksik bazı taslaklarmış gibi sunar.

(3) Bkz. Bergson, Evolution Creatrice, (Yaratıcı Tekâmül).

(4) Martin Heidegger, Les concepts fondamentaux de la métaphysique, Monde-Finitude, Solitude, Paris, Gallimard, 1992, s. 267. "İnsan dünya kurucudur, hayvan dünya açasından zayıftır, taş dünyasıdır."

(5) Bkz. H. Arendt, The Human Condition (İnsanlık Durumu).

(6) J. Derrida, "Les fins de l'homme", Marges de la Philosophie, Paris, Minuit, 1972, s.129.

(7) Platon, Protagoras, 320d-321d.

Rahmetli babam
 "Yürürken
 herkesten daha
 dikkatli
 olmalısın." derdi.
 "Dikkatli
 olmalısın ki
 hayatın bu bozuk
 yollarında
 paçana çamur
 sıçramasın.
 Çünkü oğlum,
 sen, küçük bir
 çamur parçasını
 temizlemek için
 bile
 eğilmemelisin."
 Ne zaman başım
 darda olsa,
 yüreğimin üstüne
 mandalar
 oturmuş gibi
 hissetsem hemen
 babamın sözlerini
 hatırlarım. O ne
 dediye yapmaya
 çalıştım, inanın.
 Hep dikkat
 ettim, kimsenin
 bana çamur
 sıçratmamasına
 özen gösterdim,
 eğilmedim.

Herşey o mektuplar gelmeye başladıktan sonra değişti.

Rahmetli babam "Yürürken herkesten daha dikkatli olmalısın." derdi. "Dikkatli olmalısın ki hayatın bu bozuk yollarında paçana çamur sıçramasın. Çünkü oğlum, sen, küçük bir çamur parçasını temizlemek için bile eğilmemelisin." Ne zaman başım darda olsa, yüreğimin üstüne mandalar oturmuş gibi hissetsem hemen babamın sözlerini hatırlarım. O ne dediye yapmaya çalıştım, inanın. Hep dikkat ettim, kimsenin bana çamur sıçratmamasına özen gösterdim, eğilmedim. O mektuplar gelmeye başlayana kadar da oldukça huzurlu bir hayatım vardı. Tamam, son zamanlarda işten sıkılmaya başlamıştım ama atlatacağımı düşünüyordum. Yıllardır aynı şeyi yapmanın insanı nasıl körelttiğini bilirsiniz. Ertesi gün uyandığında hiç bir değişiklik olmayacağını bilmek, kendini, açma-kapama düğmesine başkasının bastığı bir makinanın herhangi bir parçası gibi görmek. Bunları farkedince makinanın diğer parçalarından nefret etmeye başlıyorsunuz, çünkü onlar hiç bir şeyin farkında değiller. Yeni bir halı, yeni bir araba almak ya da ne bileyim hafta sonunda yeni bir çay bahçesi keşfetmek hayatlarındaki en büyük değişiklik. Nasıl nefret etmezsiniz... Yoo, bunun saldırganlık olduğunu düşünmeyin. Aslında onlardan değil, onlarda gördüğüm kendi hayatımdan nefret etmeye başlamıştım. Ama dedim ya o mektuplar gelip, uykularım yok olana, hayatıma kâbuslar hâkim olmaya başlayana kadar bu sıkıntıları atlatabileceğimi, kendimi toparlayacağımı düşünüyordum. Olmadı.

Boşandığım günlerde de aynı şeyleri hissetmiştim. Boşanmanın suçlusu benim, bunu biliyorum. Bu yüzden de kendimden nefret ediyordum. Hayır, alkol, kumar ya da başka bir kadın yüzünden boşanmadık. Keşke öyle olsaydı. Elle dokunulur bir sebebimiz olurdu, hatta belki üstüne gider beraberce başarılıydık. Seviyordum karımı, hâlâ seviyorum. Ama yapamıyordum, sıkılıyordum. Evlilikte de aynı şey oluyor, bir süre sonra kendinizi bir makinanın parçası gibi görmeye başlıyorsunuz. Her sabah tuvalette belli bir süre kalabilirsiniz, çünkü kapıda sizin çıkmanızı bekleyen biri vardır. Bir akşam, hani olur ya, rüyanızda eski sevgililerinizden birini görerseniz de gece yarısı pencerenin önünde bir sigara tütürüp onu düşünmeye çalışsanız, yanınıza gelip ne olduğunu soran ve kendinizi suçlu hissetmenize neden olan biri vardır. Neyse, bu konuda konuşmak istemiyorum. Sadece sıkılmıştım, yapamıyordum.

İşte o günlerde de aynı sıkıntı çökmüştü üstüme. Sonra o mektuplar gelmeye başladı.

İşten eve geldiğimde posta kutumda bir zarf görmek çok şaşırtmıştı beni. Artık posta kutuları faturalarla dolmaktan başka hiç bir işe yaramıyor çünkü. Tanımadığım bir el yazısından adımlı soyadımı, adresimi okumak beni nedense çok mutlu etmişti. "Bir yenilik!" diyordum. Belki de bu sevinç biraz uzun sürsün diye eve girer girmez açmadım zarfı. Önce kendime güzel bir yemek hazırladım, özenli bir sofraya kurdum, hatta bir şişe şarap açtım. Yenilik, ziyafeti hakediyordu. Sonra zarfı özenli bir şekilde açıp içindekileri çıkardım.

İki tane siyah-beyaz fotoğraf çıkmıştı zarfın içinden. İlk bir kaç saniye ne olduklarını

Sabah erkenden
ava çıkıyoruz.
Babam, arkadaşları,
ağabeyim ve ben
ormanın içinde
yavaş yavaş
ilerliyoruz. Ben
hariç herkesin
elinde silahlar var;
büyüklerde tüfek,
ağabeyimde
kocaman bir avcı
bıçağı. Ben en
arkadayım. Hızlı
yürüyorlar,
yetişemiyorum. Bir
ara o kadar ağır
kalıyorum ki
herkesi
kaybediyorum. Tam
onları bulmak için
izleri takip ederken
karşıma kocaman
bir ayı çıkıyor.
Silahsızım,
çocuğum. Ayı
saldırıyor. Ben
önce yerden
bulduğum bir
sopayla, ardından
çıplak ellerimle
karşılık veriyorum
bu vahşi saldırıya.

anlamadım. O şaşkınlık süresi geçince, birden mideme iki büklüm olmama neden olan bir kramp girdi. Her iki fotoğrafta da arabaların altında kalıp can veren, bütün organları yollara yayılmış, tanınmaz halde kedi ölüleri vardı. Birinde simsiyah bir kan gölünün ortasında yatan tekir bir kedi ve diğerinde de kedi olduğunu ancak aradan görünen küçücük kulaklarından anlayabileceğiniz paramparça olmuş bir hayvan. Fotoğrafları elimden attığımı, mideme giren krampa aldırmandan, hızla masadan kalkıp odanın içinde amaçsızca dolaştığımı hatırlıyorum. İradesiz bir insan olsam o anda bir sigara yakabilirdim. Boşandığım gün sigarayı bırakacağıma dair kendime bir söz verdim de... Bu kötü bir şaka olmalıydı. Zarfın önünü, arkasını iyice kontrol ettim. Şehir içinden atılmıştı, uzak bir semtten. Zarfın içinde herhangi bir not filan yoktu. El yazısını tanıyabilmek amacıyla uzun uzun inceledim ama boşuna. Fotoğrafları yırttım hemen. Sonra da gidip yatağıma saklandım. Bir türlü uyku tutmuyor, kedilerin kan gölü içindeki görüntüleri gözümün önünden gitmiyordu. Kalkıp aç karnına şarabın hepsini içtim. Sızmışım.

Ertesi gün iş yerimdeki arkadaşlarımla hepsine şüpheyle baktığımı hatırlıyorum. Belki de onlardan biri komik olduğunu düşünerek yapmıştı bunu. Ama kalkıp da "Bana parçalanmış kedi fotoğraflarını hanginiz yolladı?" diye soramazdım ya. Kendimi işe verip bir gece öncesini unutmaya çalıştım. Böyle bir şeyin tekrarlanmayacağına emindim. Hayatta hiç bir şeyden emin olmamalısınız.

Çocukken babam, ağabeyimle beni ava götürürdü hafta sonları. Ava erkenden çıkabilmek için bir gün önce kamp yerine gider, çadırları kurar ve gece bölgede konaklardık. Çadırda uyumaya yattığımızda uzun uzun hayal kurardım: Sabah erkenden ava çıkıyoruz. Babam, arkadaşları, ağabeyim ve ben ormanın içinde yavaş yavaş ilerliyoruz. Ben hariç herkesin elinde silahlar var; büyüklerde tüfek, ağabeyimde kocaman bir avcı bıçağı. Ben en arkadayım. Hızlı yürüyorlar, yetişemiyorum. Bir ara o kadar ağır kalıyorum ki herkesi kaybediyorum. Tam onları bulmak için izleri takip ederken karşıma kocaman bir ayı çıkıyor. Silahsızım, çocuğum. Ayı saldırıyor. Ben önce yerden bulduğum bir sopayla, ardından çıplak ellerimle karşılık veriyorum bu vahşi saldırıya. (Hayalin o kısmını hızlı geçip, devam ediyordum.) Babam, arkadaşları ve avcı bıçaklı ağabeyim korku içinde yanıma geldiklerinde beni ayının baygın (yoksa öldürdüğümü mü düşünüyordum?) bedeninin üstünde oturmuş buluyorlar. Beni av partisinin kahramanı ilan ediyorlar. Kah-ra-man. Sonra sabah olur, gerçek ava başlanırdı. Çok korkardım. Geride kalmaktan, düşmekten, av olmaktan, avlanan bir hayvanın ölümünü görmekten. Ben ölümlerden çok korkarım. Ya siz?

İlk mektubun gelmesinden sonra iki hafta kadar hiç bir şey olmadı. Açıkcası bende unutmuştum o kötü şakayı. Arada bir hatırladığımda "Herhalde," diyordum kendi kendime, "eski arkadaşlarımdan birinin aptalca bir şakasıydı." Başka ne olabilirdi ki?..

Ama olaydan tam yirmi gün önce ikinci mektup geldi. Sonra da her gün bir mektup. Her zarftan iki fotoğraf çıkıyordu: Biri siyah-beyaz diğeri renkli iki tane ölü hayvan fotoğrafı. Genelde kediler ve köpekler. Yalnız bir kere tümüyle ezilmiş bir fare, bir kere de darmadağın olmuş bir kirpi fotoğrafı çıktı. Otoyollarda arabaların altında kalmış, hatta belki öldükten sonra da üstünden bir kaç defa araba geçmiş, tanınmayacak hale gelmiş ölü hayvan fotoğrafları. Her gün iki fotoğraf, biri siyah-beyaz diğeri renkli. Barsakları yola yayılmış bir sarman, kafası vücudundan ayrılmış bir köpek, dili ağzından sarkmış ve açık gözlerini dikmiş bakan bir kürk yığını...

Durmamdan içiyordum ama yine de uyuyamıyordum. İş yerindeki arkadaşlarıma çeşitli bahanelerle bir şeyler yazdırıyor sonra eve gelip zarfın üstündeki yazıyla karşılaştırıyordum.

Bomboş bir
otoyolda üstü açık
bir arabada
çevremdeki
nesnelere
algılayamayacağım
kadar süratli
gidiyorum. İleride
yolun ortasında bir
köpek duruyor,
farkediyorum.
Frene basmam
gerektiğini
biliyorum,
basmıyorum.
Köpek bana
bakıyor, kaçmıyor.
Sonra kemik
sesleri, yüzüme
sıçrayan kanlar,
arabanın kaputuna
yapışan iç organlar
ve ter içinde
uyanırken attığım
çığlığa karışan bir
uluma...

Benden nefret ettiğini düşündüğüm kişilerin adreslerinin bir listesini yapmıştım ve mektupların atıldığı semte yakın olanları işaretlemiştim. Ama mektuplar her gün farklı bir semtten atılıyordu. Böyle fotoğrafların bir fotoğrafçıda bastırılmayacağını, dolayısıyla bu işi yapanın kendisinin bastıracağını düşündüğümde, çevremde fotoğrafçılıkla ilgilenenler için ayrı bir liste oluşturmuştum. Ama bu da beni bir sonuca ulaştırmamıştı. Evet, bir ara polise gitmeyi de düşündüm ama ne diyecektim ki onlara: "Sapığın biri evime ölü hayvan resimleri yolluyor, lütfen yakalayın onu!" İlgi gösterirler miydi sanıyorsunuz? Hayır, eski eşimin bu işe karışmış olabileceğini hiç düşünmedim. Onu hâlâ seviyorum. Onun da beni sevdiğini düşünüyorum. Söyledim ya, benim hatalarım olmasaydı evliliğimiz bitmezdi. Neyse, bu konuda konuşmak istemiyorum.

Birinci haftanın sonunda işyerimden on günlük bir izin aldım. Önce kendime çeki düzen vermeyi sonra da şehir dışında yaşayan ağabeyimin yanına tatile gitmeyi düşünüyordum. Ama ya bunları yapan ağabeyimse?.. Benden pek hoşlandığını söyleyemem. Onunla konuştusanız benim hakkındaki fikirlerini biliyorsunuzdur. O hep kazanan olmuştu, hep çalışmıştı. Oysa ben hep bir "asalak" gibi yaşamıştım. Şu balinaların solungaçlarının çevresinde yaşayan hayvanların adı neydi? Neyse... Ağabeyim beni sevmez. Onun yanına gidemezdim. Ama en azından bu izin süresince kendime zaman ayırabileceğimi düşünmüştüm. Hatta ilk bir kaç gün gelen zarfları açmadan yırtmaya, korkumdan kaçmaya başladım. Ama bu beni uykusuz gecelerden, kâbuslardan kurtarmıyordu.

Bomboş bir otoyolda üstü açık bir arabada çevremdeki nesnelere algılayamayacağım kadar süratli gidiyorum. İleride yolun ortasında bir köpek duruyor, farkediyorum. Frene basmam gerektiğini biliyorum, basmıyorum. Köpek bana bakıyor, kaçmıyor. Sonra kemik sesleri, yüzüme sıçrayan kanlar, arabanın kaputuna yapışan iç organlar ve ter içinde uyanırken attığım çığlığa karışan bir uluma...

Oysa ölü köpekler uluyamaz.

Her sabah bunun günlerdir süren, gerçekçi bir kâbus olduğunu öğrenerek uyanmak istedim. Aslında hepimiz bir kâbusun eşiğinde yaşıyoruz, biliyor musunuz? O kâbusla bizi birbirimizden ayıran saydam bir duvar var. Duvarın arkasına bakmayı istemiyoruz. Çünkü bizim, istemediğimiz şeyleri yapmama yeteneğimiz var. Gerektiğinde konuşarak, gerektiğinde konuşmayarak, gerektiğinde duyguların gücüne sığınarak yani düşünerek kaçabiliriz o saydam duvardan. Ardındaki kâbusun hayatımızın gerçeği olduğunu hissetsek bile kaçabiliriz. Hissetmek hayvanlara özgüdür, biz düşünürüz. Ama ben artık düşünmüyordum. Kaçamıyordum. Sadece o kâbusun artık benim gerçeğim olduğunu hissediyordum.

Olayın bir hafta öncesinde artık tamamen eve kapanmıştım. Sadece düşünüyordum. Uzun bir süre bu mektupları gönderen kişinin nasıl biri olduğunu bulmaya çalıştım. Kim değil, nasıl biri? Bir insan neden böyle bir şey yapar? Örneğin siz, düşman olduğunuz bir insandan intikam almak istesenez böyle bir yol seçer miydiniz? Sizi de etkileyeceğini bildiğiniz bir intikam metodunu seçer miydiniz? Yaşadığım kâbus sürecinde yalnız olmadığımı, mektupları gönderenle beraber olduğumu biliyordum. Bu ölü hayvan fotoğraflarının benim kadar onu da çıldırttığını biliyordum. Hangimizin sinirleri daha sağlamsa o ayakta kalacaktı. Hep "kaybeden" olduğumu söylemiş miydiniz?

Evet artık olay gününü anlatmam gerektiğini biliyorum ama o günü anlayabilmeniz için bütün bunları -sıkıcı da olsa- anlatmak zorundayım. Neden böylesine büyük bir çöküntü yaşadığımı anlamıyor gibisiniz. Peki gelen fotoğraflar, ölü insan fotoğrafları olsa bana hak verir miydiniz?

Kendimi
kandırıyordum.
Asla iç
seslerimden
kaçamayacağımı
bilmem gerekirdi.
Kendimle ilgili
gerçek, benim
dışında bir
yerdeydi.
Kendime
dışarıdan
bakabiliyordum.
Beni, bir başkası
yönetiyordu. O
başkasından
ancak "kendimi
doğurarak"
kurtulabilirdim.
Peki, bütün bu
sancılıarın
sonunda doğacak
olan şey neydi:
Bir insan mı, ölü
bir hayvan mı?

Olaydan üç gün önce mektupları tümüyle unutmaya karar verdim. Posta kutuma hiç bakmayacaktım. Mektupları yırtmak için bile elime almayacaktım. Kendime çeki düzen vermeliydim. İşe başlamam gerekiyordu, iznim bitmişti. Toparlanmam gerekiyordu, çünkü bitiyordum. Bu kararlarımı uygulamada çok başarılı olduğumu söyleyemem ama yine de kendimi önceki günlerden daha iyi hissediyordum. Sabah erken kalkıyordum; iyi bir kahvaltı, duş, traş, sabah gazeteleri. İşe kadar yürüyerek gidip büyük bir şevkle çalışmaya başlıyordum. Bende bu değişiklik arkadaşlarımla bile dikkatini çekmişti. Akşam iş çıkışı bir iki tek atma ya da bir yerlere takılma teklifi gelirse itirazsız kabul ediyor, gecenin bir vakti geldiğim evime girerken posta kutusunun önünden hızla geçiyordum. İyi-yiydim.

Kendimi kandırıyordum. Asla iç seslerimden kaçamayacağımı bilmem gerekirdi. Kendimle ilgili gerçek, benim dışımda bir yerdeydi. Kendime dışarıdan bakabiliyordum. Beni, bir başkası yönetiyordu. O başkasından ancak "kendimi doğurarak" kurtulabilirdim. Peki, bütün bu sancılıarın sonunda doğacak olan şey neydi: Bir insan mı, ölü bir hayvan mı?

O gece de eve dönerken bunları düşünüyordum. Belki de eve biraz daha geç ulaşmak, posta kutusunun o ağız açık bekleyen vahşi aslan (yoksa ölü bir aslan mı demeliyim?) gibi görüntüsünden bir süre daha kaçabilmek ya da biraz daha düşünememek için yolumu uzatmıştım. İşte onları da orada, bana ait olmayan o yolda gördüm. Kavga ediyorlardı. Oğlan kıza ağza alınmayacak hakaretler savuruyordu. Kız ağlıyordu. Yolumu değiştirip uzaklaşmayı düşündüm ama tam o anda oğlanın elinin gecenin karanlığını yırtarak havaya kalktığını ve kızın yüzünde bir tokat olarak patladığını gördüm. Sonrasını anlatmamı istiyor musunuz?

Siz hiç ölü bir kedi yavrusu gördünüz mü? Hayır öyle arabayla yanından geçerken gördüğünüz görüntüden bahsetmiyorum. Elinize fotoğrafını alıp uzun uzun incelemiş olmanız gerekiyor. Tüylerinin nasıl yapış yapış ve solgun göründüğünü, kafasının cansız bedeniyle nasıl uyumsuz bir açıyla yola uzandığını, acı içindeki ağızdan fırlayan dilinin kırık dişleri tarafından nasıl parçalandığını görmeniz gerekiyor. Ve tabii ki gözlerini ya da artık boş olan göz yuvalarını... Afedersiniz, mideniz mi bulandı? O zaman artık benden o geceyi anlatmamı istemeyin. Biraz önce yediği tokatla sendeleyeyen kızın çılgınlıkları arasında kendime geldiğimde duyduğum kan kokusunu, oğlanın kaldırım kenarına vurula vurula parçalanmış beyninden yola akan sıvının görüntüsünü, ölümün rüzgâra karışan fısıltısını anlatmamı istemeyin. Zaten anlatamam...

Neden mi yaptım? Başta da bunu sormuştunuz değil mi? Anlattıklarım size yeterli gelmiyor, değil mi? Ölü hayvan fotoğraflarının yalan olduğunu düşünüyorsunuz, değil mi? Kimbilir, belki de siz haklısınız, belki de herşeyi içimdeki hayvan uydurmuştur. Belki de sadece içimdeki avcının tuzağına yakalandım. Avlandım. Ama artık rahatım. Size vahşice gelebilir ama yapmam gerekeni yaptım ve rahatladım. Doğurmam gerekiyordu ve doğurdum. En azından içimde saklananın ne olduğunu hepimiz görmüş olduk. En azından birimiz, doğuracak kadar cesur olmalıydık.

Şimdi bir sigara yakabilir miyim?

Ama kurbanımız varlığını sezmişti; olduğu yerden bir adım bile uzaklaşmadan kendi çevresinde dört dönüyordu. Arkasına bakarken yaklaşmış burnunun siyah, nemli dokusundan ısırıldım. Bana doğru döndü ve kafasını hızla silkeleyerek burnuna geçirdiğim dişlerimden kurtuldu.

Gerilerken bir arkadaşım sağ arka bacağından ısırıldı; ısırıldığı yeri kopardı. Kurbanımız kaçmaya çabaladığı her yandan bir başka düşmanın çıktığını görüyordu. Bir başkası, bir başkası, bir başkası. Her yandan saldırıya uğruyor, saldırının geldiği yana döndüğünde diğer yandan ısırılıyordu. Kısa bir süre sonra onu otların üstüne devirdik ve çekiştire çekiştire, daha kasları seğirirken yiyip bitirdik.

I.

Çok çirkinim. Ama hızlı koşarım. Ve neyse ki bir karaca sürüsünü tuzağa düşürmek için cazibemi değil güçlü bacaklarımı kullanmak zorundayım. Biz, geleneksel söylemle, 'yaşamak için' öldürürüz. Çoğunlukla öldürdüğümüz dört bacaklı, hantal, boynuzlu yaratıkları yeriz, bizden geri kalanları da diğerlerinin yemesine izin veririz; ama şunu da söylemeliyim ki gerek duyduğumuzdan daha çoğunu avlarız. Uçsuz bucaksız bir deltada, dizlerimize kadar çıkan nehir sularıyla ıslanmışken yapacak daha başka işimiz olmadığından ve bir saldırıya kurban gitme tehlikesini uzak tutmanın en iyi yolunun saldırmak olduğunu bildiğimizden, öldürürüz. Üstelik sürekli tetikte olmak hepimizi iyi birer savaşçı yapar. Çita kadar hızlıyızdır. Ve çakal kadar kurnaz.

Bir gün, on beş-on altı arkadaşımınla birlikte bir ceylanı kovalıyorduk. Genç, çevik bir ceylandı. Tüm tuzaklarımızdan kurtulmuştu. Vazgeçtik. Geri dönmek üzere aramızda haberleşirken, baharda timsahların yüzdüğü derin nehir yatağının, boyumuzu geçen sapsarı otlarla kaplı olduğunu fark ettik. Otların biraz ilerisinde bir çift boynuz, sağa sola dönerek nerede olduğumuzu anlamaya çalışıyordu. Tüy kadar hafif adımlarla yaklaştık. Bizi görmüyordu. Sarı otlar hem çok yüksekti hem de güneşin altında boş bir gururla parlıyor, göz kamaştırıyordu. Boynuzları olmasaydı ve her kurbanımızın köşeye sıkıştığında yaptığı gibi kesik kesik, hızlı hızlı soluk almasıydı biz de onu bulamazdık. Çevresini sardık. Burnumuzun ucundaki birkaç demet ot eğiliverseydi hepimizi görecekti ve belki de bizi çiğneyerek kaçıp gidecekti. Otlak hepimizi birbirimizden gizliyordu. Ama kurbanımız varlığını sezmişti; olduğu yerden bir adım bile uzaklaşmadan kendi çevresinde dört dönüyordu. Arkasına bakarken yaklaşmış burnunun siyah, nemli dokusundan ısırıldım. Bana doğru döndü ve kafasını hızla silkeleyerek burnuna geçirdiğim dişlerimden kurtuldu. Gerilerken bir arkadaşım sağ arka bacağından ısırıldı; ısırıldığı yeri kopardı. Kurbanımız kaçmaya çabaladığı her yandan bir başka düşmanın çıktığını görüyordu. Bir başkası, bir başkası, bir başkası. Her yandan saldırıya uğruyor, saldırının geldiği yana döndüğünde diğer yandan ısırılıyordu. Kısa bir süre sonra onu otların üstüne devirdik ve çekiştire çekiştire, daha kasları seğirirken yiyip bitirdik.

II.

İşte gene başladı.

Her gece bu saatlerde aynı kayalığa çıkıp gücü tükeninceye kadar uluyor. Sonra kafasını önüne eğip yorgun argın dolanıyor. Kapıma geliyor, terasına çıkıyor. İçindeki ufacık taşların çoğu kırılmış dökülmüş, delik deşik görünümlü mozaik karolara basıyor, terasa yerleştirdiğim ağır, beyaz, boyaları yer yer dökülmüş dört iskemle ve oval, büyük masayı kokluyor. Salonun terasa açılan camlarını ve iki kanatlı kapıyı ön ayaklarıyla yokluyor, iteliyor; burnunu ısrarla pervazların aralarına sokuşturarak içerideki yaşamımla ilgili ipuçları yakalamaya çabalıyor.

Terası evden ayıran kapıların ve pencerelerin doğramaları, onun ısrarla dayadığı, ard arda, kısa kısa soluklar aldığı ıslak burnunun bıraktığı izlerle dolu oluyor. Aynı meraklı burun camlarda da lekeler bırakıyor. Camın diğer yanındaysa benim soluğumun, alınımın, avuçlarımın izleri görülüyor. Nemli bir bezle defalarca bu lekeleri siliyorum. Ne düşündüğümü, ne düşlediğimi anlamak için bu izlerin yol göstermesini bekliyorum. Bekliyorum. Bekliyorum.

Uzun tırnaklarının taşlarda, ağaç doğramalarda, ıslak çimenlerde çıkardığı hışırtıyı her gece duyuyorum. Perdelerin kıvrımları arasında, vazgeçip gitmesini, bir kere daha vazgeçip gitmesini bekliyorum. Her gece derin soluklarım ve çarpan kalbimin gümbürtüsü onunkilere karışıyor; hangisi hangimizin ayırdedemiyorum. Öyle aklım karışıyor ki içeri girmek isteyen kim, ondan korkan kim, anlayamaz oluyorum.

Terası evden ayıran kapıların ve pencerelerin doğramaları, onun ısrarla dayadığı, ard arda, kısa kısa soluklar aldığı ıslak burnunun bıraktığı izlerle dolu oluyor. Aynı meraklı burun camlarda da lekeler bırakıyor. Camın diğer yanındaysa benim soluğumun, alınımın, avuçlarımın izleri görülüyor. Nemli bir bezle defalarca bu lekeleri siliyorum. Ne düşündüğümü, ne düşlediğimi anlamak için bu izlerin yol göstermesini bekliyorum. Bekliyorum. Bekliyorum.

Ulumalarını dinlerken, kalkıyorum. Terasın kapısını aralıyorum. Pencerelerden birini açık bırakıyorum. Dönüp koltuğuma oturuyorum. Her gece. Ama o gelip de kapıları, pencereleri kapalı bulduğunda ne zaman gidip kapattığımı bir türlü anımsayamıyorum. Düşünüyorum, taşıyorum; anımsayamıyorum.

Her gece ikimiz de aynı ritüeli aynı karmakarışık umutla yaşıyoruz. Sabrımızı ve casaretimizi sınıyoruz. Sabahları uykulu gözlerimle halıda çamurlu ayak izleri görüyorum; terasın çift kanatlı kapısından başlayıp yatak odama kadar gelen. Henüz tam uyanmamış bilincim yorganın kıvrımları arasında onun bedeni kadar bir kütlenin mahmur kıpırdanışlarını seziyor. Birbirinden ayırmayı başaramadığım karışık duygularla yorganı savurup açıyorum. Dağınık çarşafalarda yalnız kendi uykumu bulduğumda, her sabah aynı nefret ve tutkuyla yorganın altına bakacağımı ve bir gün, kesinlikle bir gün aradığımı, korktuğumu, istediğimi, reddettiğimi bulacağımı biliyor oluyorum.

↓

Önemli Duyuru

Hayalet Gemi'nin Yeni Adresi

*Teknofil Ltd. Şti., Boğaziçi Üniversitesi,
KOSGEB-TEKMER, Kuzey Kampüs, Rumeli
Hisarüstü, İstanbul.
www.hayaletgemi.com*

Kemençe ve tefle ayı oynatan Çingenele, Preziosi'nin bir resmi.

"... İnsan gerçekte hayvanın ne olduğunu anlamış değildir. Tüm bilim dallarının önünde ve ötesinde, insan kendini köken olarak hayvandan gelmiş bir yaratık olarak görmekte, ancak hayvan düzeyini tümüyle aştığından emin olamamaktadır. Hayvan bize onunla hâlâ gizemli bir iletişim içinde olacak kadar yakındır."

José Ortega y Gaset

"Hayvan, insanın bir parçası değil midir?"

Mevlâna Celaledin Rumi

"Hayvan, önüme, beni çeken ve bana yabancı olmayan bir derinlik açar.

Bu derinliği bir anlamda tanıyorum: Bu, benim derinliğimdir."

Georges Bataille

Yakın bir tarihe kadar İstanbul'da ayı ve oynatıcısını görmek mümkündü. Bu muhteşem ikili, şehrin eğlence hayatının mütevazı bir parçasıydı. Çingenelerin icra ettikleri ayı oynatıcılığı, Osmanlı gündelik hayatında da önemli bir yere sahipti ve ayılar sadece oynatılmakla -ki bu kelimenin iki anlamını da, hem müzik eşliğinde dansı hem de kadınların hamamda nasıl bayıldığını göstermek gibi rol yapmayı içeriyordu- kalmıyor aynı zamanda bel ve sırt ağrılarından şikayetçi olanların sırtını çiğneyerek 'şifa' da dağıtıyorlardı. Çok daha eski zamanlarda da kısır kadınlar çocuk sahibi olmak için onun sahaltıcı gücüne başvurmuşlardı. Anadolu'nun çeşitli şehir ve kasabalarında sokak sokak dolaşan ayı oynatıcıları

sonunda sadece İstanbul'un birkaç turistik semtinde görülebilir hale geldiler ve sonra da yok olup gittiler. Halkın eğlence alışkanlıkları değişmiş, bu ikiliye karşı duyulan ilgi, hayvan korumacıların tepkilerine dönüşmüştü; hatta bu tür 'oyuncu' şehirlî ayıların 'rehabilit'e edilip ormana salıverildiği bir merkez bile kuruldu. Bu yazının amacı, ne 'nerede o eski ayı oynatıcılar' gibi bir nostalji estirmek ne de hayvan korumacıları eleştirmek; sadece bu eski meslekten, ayı oynatıcılığından hareketle onun arkaik kökenlerine inmeye çalışmak, ayı ve oynatıcı ilişkisinden insan-hayvan ilişkisine uzanan bir çizgide ilerlemek üzere düşünsel bir yolculuk hazırlığı yapmak.

I. Ayıyı Yemek

Av ekonomisine dayalı kültürlerin geleneklerinde, hayvan hem bir besindir hem de bir ruh. Bir Eskimo, bu anlayışı, Kuzey Kutbu'nun kaşifi Knud Rasmussen'e açıklarken, yaşamın en büyük tehlikesinin, insan besininin bütünüyle ruhlardan geldiği gerçeğinde yattığını söylemişti; öldürüp yemek zorunda kaldığımız hayvanlar, bedenleriyle birlikte yok olup gitmeyen bir ruha sahiptiler ve bedenleri alındığı için ruhların yatıştırılmaları gerekiyordu;

aksi halde bizden öç alırlardı.(1)

Hayvanların totemler olarak işlev taşıdıkları Kuzey Avrasya ve Kuzey Amerika'da yaşamın sert koşulları, hayvanların avlanmasını gerekli kılar ve bu nedenle av ritleri dinsel uygulamanın temel bir parçasıdır. Ancak diğer yandan ayı, daima özel bir korku hatta saygı uyandırmıştır. Örneğin, boz ayı ölüsü, bir Tlingit obasına getirildiğinde, başı eve götürülür ve kartal tüyleri ve kırmızı boya ile süslenir. Onunla sanki bir insanmış gibi konuşulur, böylece ayının ruhunun ya da arkadaşlarının avcından intikam alması engellenmeye çalışılır.

Kurbanlık ayıya söylev. Resim H.M. Brock. James G. Frazer'ın *Altın Dal* isimli eserinden.

Aynular, dağda yabani bir ayı öldürdüklerinde onu saygıyla eve taşırlar. Evin ortasındaki ateşi bekleyen ateş tanrıçasının, ayı tanrıyla konuk ettiği kabul edilir; bütün gece ateş başında oturup konuşurlar. Tanrılar gevezelik ederken onları eğlendirmek için insanlar şarkı söylerler ve ertesi gün ayıyı pişirip zevkle yerler. Ayının başına sungular verilir ve baş saygın bir yere yerleştirilirken, ilahi varlık törenle dağdaki evine uğurlanır.

Doğu Sibiryalı bir Tunguz halkı olan Gilyaklar arasında da ayı, dinsel törenlerde baş yeri tutar. Yaşlı bir dişi ayı vurulur ve yavrusu büyütülür. Ayı yeteri kadar irileşince kafesinden çıkarılır ve köyün içinde dolaştırılır. Önce nehir kıyısına götürülür; bunun ailelere bol balık sağlayacağına inanılır. Daha sonra köydeki her evin içine sokulur, buralarda kendisine yiyecekler sunulur. Sonunda bir kazığa bağlanır ve oklanarak öldürülür. Başı kesilir ve süslenerek şölenin hazırlandığı masanın üzerine konur. Burada ayıdan özür dilenir ve ona tapılır. Bundan sonra eti kızartılıp yenir. Yemeğin ardından şarkılar söylenir, aylar gibi, sıralar halinde kadınlı erkekli dans edilir.

Gilyakların, ayıyı, kutsaması için ev ev dolaştırmaları töresi; (bu 'ayı oynatıcılığı'nın kökeni de olabilir mi acaba?) ya da Beyaz Ruslar arasında köye ayı inmesinin şans getireceğine inanılması ve evlerin içindeki masaların üzerine aylar için bal, peynir ve tereyağı konması veya Bulgaristan'da ayının eve girmesi için cezbedilmesi ve evin ikonların asılı olduğu baş köşesine yani tarihöncesi dönemlerde evlerin sunaklarının bulunduğu kutsal köşeye oturtulması ve yiyecekleri yemesi durumunda bunun büyük bir şans ve bereket işareti sayılması gibi inançlar, Avrupa'daki, yeniden canlanan doğanın taze güçlerinden herkes payını alabilsin diye bir Mayıs-ağacının ya da ağaç-ruhunun temsilcisi olan bir kişinin baharda kapı kapı dolaştırılması töresiyle koşutluk taşır. Ayı bir yandan ritüel bir şölenle yenirken bir yandan da besin kaynaklarının bereketini artırması beklentisi yaratır; paradoksal bir biçimde tüketilmesinin bereketi de kıskırtacağına inanılır.

Ne var ki yabani, öldürmek için öldürmez hiçbir zaman. Zorunluluk dışında öldürmesi durumunda, öldürülen hayvanın öcünün kanlı bir şekilde alınacağına inanır. Kurbanlarını ve onların yakınlarını yatıştırmak için büyük bir çaba sarf eder. Kurbanı öldürürken, ona duyduğu saygıyı kanıtlamaya çalışır; onu öldürmek zorunda olduğu için özürler diler. Ölümü korkunç yanlarından arındırarak kurbanlarını kaderlerine razı etmeye çalışır. Örneğin Kamçatkalılar, bir ayı vurup etiyle ziyafet çektikten sonra, ayının ölümündeki suçu Rusların üzerine atar ve hayvanı onlardan öç almaya çağırırlardı. Ayrıca ayıdan, kendisine ne kadar iyi davranıldığını, öteki ayların da korkmadan gelebileceklerini onlara söylemesini isterlerdi. Ostiaklar da benzer bir geleneğe sahiptiler; bir ayı avlayıp öldürdüklerinde başını kesip bir ağaca asarlar sonra çevresinde toplanıp dinsel saygı borçlarını öderler, en sonunda da ağlayarak, suçu Ruslara atarlardı. Finler, öldürülen bir ayıyı, kendilerinin öldürmediğine, bir ağaçtan düştüğüne inandırmaya çalışırlardı. Otawa kabilesinde Ayı klanından erkekler bir ayı öldürdüklerinde etinden bir ziyafet çekerler ve ona şöyle seslenirlerdi: "Seni öldürdük diye bize kin bağlama. Akıllısın sen; görüyorsun, çocuklarımız aç. Onlar seni seviyorlar ve

Ayı Kuzeybatı Sahili halkı için kurbanla ve dönüşümle ilintilidir. Şamanların tılsımları, avlanma veya tedavide büyücülere yardımcı olmaları için yapılmıştır. Bu özel Tlingit tılsımı bir mezar evinde bulunmuştur. Ölümler âleminin (toprağın) ayı tını bir yeniyetmeyi yerken bir diğeri ayının pençesi altında bekliyor. Yenilen adamın sağ eli vahşi hayvanın yanağına dokunuyor. Yiyen ve yenilen birdir. Böylece yaşam, yaşamı tüketir. (Mors dışından tılsım, 1884-93 arasında toplanmış).

vücutlarının içine almak istiyorlar seni. Bir başkanın çocukları tarafından yenmek onurlu bir şey değil mi?"

II. Ayıyı Avlamak

Ayının ruhunun törensel yatırılması ve ayının bilgisinin elde edilmesi, topluluğun marjinal bir temsilcisi olan şaman tarafından yapılır; çünkü topluluğun diğer üyelerinden farklı

olarak, onun hayvanlarla arasında özel bir 'bağ' olduğu düşünülmüştür. Kendisini hayvanla metafizik olarak özdeş sayan şaman, kendisiyle hayvan doğası arasında kökensel bir birlik kabul etmiştir.

Şamanın tinsel yolculuğu, olağan dünyadan ayrılmayı gerektirir. Yeniyetme, ölümlü burun buruna gelmenin yarattığı bir bunalımla dünyadan kopar ve bilinmeyen derinliğine doğru yönelir. Böylece alışık olduğu görme ve davranış biçimleri eriyip yok olur ve görü âlemlerinin kapıları aralanır. Bu deneyim ona erk kazandıracaktır. Bu erk ona hayvan tanrıları tarafından verilir.

Kuzeydoğu Sibirya'daki Koryaklar, Gilyaklar, Tlingitler arasında ayı eriştirici bir hayvandır. Kuzey Kaliforniya'nın Pomo Kızılderilileri, yeni yetmeleri, onları "öldürüp pençesiyle sırtlarına bir delik açan" Boz Ayıyla eriştirirler. Pueblo Kızılderililerinin yeraltı tapınaklarında (kiva) 'ayı' isminde bir ayın ocağı vardı. Sibirya Yakutları ayının her şeyi bildiğine inanırlardı: 'O her şeyi hatırlar, hiçbir şeyi unutmaz'.

Bir 'giriş' olarak işlev gören ayı vajinasının çarpıcı simgeciği, bir eriştirme hayvanı olarak ayının rolünü gösterir. Kapı bir durumdan başka bir duruma geçiş sürecini simgeler. Böyle geçitler doğumla ilişkilidir ve ayı yeni hayata başlamasında insana yol gösteren bir arabulucudur. İnsan toplumlarında ölüm ve yeniden doğumun bir modeli olarak işlev görmesinde kış uykusuna yatmasının da büyük etkisi olsa gerektir. İlkbaharda, kış uykusuna yattığı mağaradan yeni doğmuş yavrusuyla birlikte çıkması etkileyici bir imgedir. Bu yüzden

de dirilme; yeni hayat ve dolayısıyla eriştirme ayını ve geçiş ayınlarıyla bir arada düşünülmüştür.

Av hayvanları arasında ayı, Şamanların iyileştirme ritleriyle yakından bağlantılıdır. Bu Röntgen sitilindeki (figürün iç organlarını da gösterdiği için bu isim verilmiştir) tasvir, hayvanların, bedenini yaşamsal olarak önemi olan belirli organlarından yeniden hayata gelebilecekleri konusundaki Şamanlık inancını yansıtmaktadır. Bu beden parçalarının yalın bir şekilde resmedilmesi hayvanların dirilmesine ya da çoğalmasına hizmet eder. Bu yüzden hayvan resimleri bir süsleme öğesi değildir, tersine sanatçının daha sonra ritüelle üzerinde etkide bulunulabilen hayvanın yaşamsal özüne sahip olmasını sağlar. Ayrıca bir giriş olarak işlev gören ayı vajinasının çarpıcı simgeciği, bir eriştirme hayvanı olarak ayının rolünü gösterir.

Cherokee Kızılderililerinin anlattıkları aşağıdaki ayı-adam miti, şamanın hayvanla olan özel bağını ve onun tarafından eriştirilmesini anlatmaktadır:

Bir adam bir ayı vurmaya üzere dağlara doğru yola koyulmuş. Sonunda bir ayı görmüş ve okuyla onu vurmuş. Ayı acıyla olduğu yerde dönmüş ve başına başına çalılırları yarararak ormana doğru kaçmaya başlamış. Avcı ardından peş peşe ok atarak ayıyı kovalamış; ama yaralı ayı kolay kolay devrilecek gibi değilmiş.

Sonunda ayı durmuş ve avcının attığı okları bedeninden çekip çıkarmış ve onları adama uzatmış.

Ayı, "Bu oklar beni vurmaya yetmez" demiş. "Beni öldüremezsin." Avcı anlamış ki, bu büyüyle korunan efsunlu bir ayı. "Gel yuvama gidelim, orada birlikte yaşayalım" demiş ayı.

Avcı birden bire hayatından endişe duymaya başlamış, ama ayı onun bu endişesini anlayıp "Hayır, hayır" demiş. "Sana zarar vermeyeceğim." Avcı, bu büyüü ayıyla yaşarsa, ne yiyeceği konusunda şüpheye düşmüş. Ve ayı hemen demiş ki: "Yemek için bol besin olacak"

Böylece avcı doğruca ayının peşinden gitmiş sonunda dağdaki bir inin önüne gelmişler.

"Burasi yaşadığım yer değil; ama burada bir kurultay yapılacak ve biz de onların ne yapacaklarını görmek için bu kurultayı izlemeliyiz" demiş ayı.

İn, içeriye doğru ilerleyince çok geniş bir mağaraya açılıyormuş. Çok sayıda ayı, yaşlı ve genç ayılar, rengârenk ayılar orada toplanmış bulunuyormuş. Ayıların şefi büyük beyaz bir ayıymış.

Avcı ve ayı dostu bir köşeye sıkışıp kurultayın başlamasını beklemişler; ama ayılar havayı koklamaya ve kötü bir kokudan yakınmaya başlamışlar. Yakınmaları duyan şef ayı: "Nezaketsizlik etmeyin. O sadece aramıza katılmak isteyen bir yabancı. Onu rahat bırakın" demiş.

Kurultayın toplanması dağlardaki yiyecek kıtlığıyla ilgiliymiş; ama bazı ayılar kestane ağaçlarının ve meşe palamutlarının bol olduğu yeni bir beslenme yeri bulmuşlarmış; bunun üzerine ayılar şükran ve kutlama dansına başlamışlar. Sonra ayılar sırayla mağaradan çıkmış ve yuvalarına gitmişler. Avcı ve arkadaşı ayı da oradan ayrılmışlar ve sonunda başka bir ine gelmişler. Burası ayının yuvasıymış ve içeri girmişler.

Avcının aç olduğunu bilen ayı midesini ovuşturmuş ve pençeleri, zamanın durduğu soğuk kış uykusu boyunca ayı ve avcının yaşamasına yetecek kadar yiyecek, yabancı mersinlerle, böğürtlenlerle ve meşe palamutlarıyla doluvermiş.

Kış ilerledikçe, adamın vücudundaki kıllar tıpkı ayının gibi uzamış ve ayıların âdetlerini öğrenmiş.

Bahar gelmiş ve toprak ısınmaya başlamış ve ayı demiş ki: "Senin aşağıdaki halkın büyük bir av için dağlara gelmeye hazırlanıyor. Bu mağarayı bulacaklar ve beni öldürecekler. Giysimi alıp götürcekler ve beni parça parça doğrayacaklar. Korkma seni öldürmeyecekler. Seni alıp evine götürcekler."

Aradan günler geçip de toprak biraz daha ısınca, ayı demiş ki: "Bugün gelecekler. Köpekleri beni bulacak ve adamlar beni dışarıya sürükleyecekler ve derimi yüzecekler ve beni kesip parçalayacaklar. Kanımın üzerini yapraklarla ört ve onlarla git emi. Ama beni alıp götürürlerken geriye bak; orada bir şey göreceksin."

Dediği gibi olmuş, köpekler yaklaşmışlar ve havlamışlar, adamlar mağaranın içine ok atmışlar, ayıyı öldürüp onu dışarıya sürüklemişler, derisini yüzüp onu dörde bölmüşler. Sonra başka bir ayı göreceklarini umarak mağaraya girip bakmışlar. Avcı korkudan titremeye başlamış, ama adamlar, ayının benzer uzun bir kürk içindeki şeyin bir yıl önce ortadan kaybolan avcı olduğunu anlamışlar. Onu kendileriyle birlikte eve dönmeye çağırmışlar.

Avcı gitmeden önce, ayı dostunun derisinin yüzülüp bedeninin doğrandığı yerdeki kan lekесinin üzerini yapraklarla kapatmış. Adamların peşinden üzgün bir şekilde yola koyulmuş. Gitmeden önce durup geriye dönmüş. Ayı yaprakların altından arka ayaklarının üzerine kalkıp geniş omuzlarını silkelemiş. Sonra aniden yere inip ormanın içinde gözden kaybolmuş.(2)

Bektaşilikte, hayvan avlandığı gibi 'avlar' da. Hacı Bektaş Veli, yaklaşık 13. yüzyıl.

Ayı tını, Şamana, bir hayvanın düşünme biçimini öğretir. Hayvan öğretmenler çömez Şamanı diğerlerinin adına girmesi gereken tekin olmayan alemlere doğru yapacağı yolculuğa hazırlar. Amerikan Kızılderilileri kutsal tütünü içerek evrenin rehber ruhlarına dileklerini sunmuş olurlar. Calumet, barışın, uzlaşmanın tevazuun, kurban etme ve arınmanın, Büyük Ruhun ateşle birleşmenin, Bütünlükle bireyin birleşmesinin simgesidir. Calumet çanağı evrenin merkezidir, kalptir. İçme eylemi simgesel olarak göğe gitmektir. Çubuk kanalı, omurgaya ve can kanalına karşılık gelir. (Kırmızı taştan yapılmış calumet ucu, Doğu Dakota, Lindenmuseum, Stuttgart)

Ayının bu mitte hem bedeniyle hem de ruhuyla 'besleyici' oluşu dikkat çekicidir: Bir hayvan-tanrı, bir usta ve ilksel şaman olan Ulu Ayı, bedeniyle avcılarını ödüllendirirken, genç adamı da insanla hayvan arasındaki ilişkiyle ilgili sırlara eriştiirmektedir. Öğrendiği sırlarla insanların arasına dönen çömez şaman, ustasının öğrettiği yenilenme ayinlerini uygulayacaktır.

Ayı-adam mitinde de görüldüğü gibi av, avcının ava dönüştüğü bir erişirme deneyimi olarak belirlemektedir. Bu mit, ava, benzer bir simgesel anlam yükleyen Mevlâna'nın bir anlatısını hatırlatır. Ava çıkan bir padişah bir ceylanın peşine düşer ve onu kovalarken askerlerinden uzaklaşır sonunda yorgunluktan kan ter içinde kalır. Kovalamacanın sonunda ceylan dile gelip avcıya, "Tanrı seni beni avlaman için yaratmadı" der. Hayvanın konuşması karşısında hayretler içinde kalan padişah geri döndükten sonra tahtını bırakır, aba giyip derviş olur. Ceylanı avlamak istemiş ama Tanrı onu ceylanla avlamıştır.(3)

Mitteki ayı, avcılarının peşinde olduğu bedeniyle insanların dünyasına aittir ve dışsaldır, ama öldürüldükten sonra ruhsal bir ayı olarak içsel bir hayvan olduğu anlaşılır; işte bu onun tanrısal doğasıdır. Ayıdaki bu olağanüstülük ancak içsel bir bakışla, ayının etiyile değil ruhuyla 'beslenmiş' bir gönülle görülebilir.

Şamanın bakış açısı içinde doğa her zaman kendisini aşan bir şeyi ifade eder; örneğin "Aynular için dünya, insanlar ve tanrıların birlikte yaşadığı ve tanrıların doğa tarafından temsil edildiği bir yerdir. İnsanlar âlemi, varlığını bütünüyle tanrılara borçludur. Türler arasındaki ilişki bir karşılıklı bağımlılık ilişkisidir. Yalnızca şaman, hem bir insan hem de bir tanrı gibi davranabilir. O halde şaman, tanrılara uzanan bir kanal olduğu kadar türler arası bir varlıktır da. O böylece, farklı âlemlerin iç içe geçmesini sağlar."(4) Aynı şamanın dünya görüşü içinde, insandışı bütün varlıklara ve canlılara tanrılar (*kami*) olarak saygı gösterilir. İnsanların dünyasının tanrılarından çok daha güzel olduğunu ve ilahların ziyaret etmek için buraya geldiklerini düşünürler. Bu tür ziyaretlerinde tanrılar kılık değiştirirler. Ayı da ziyaretçi dağ tanrısıdır.(5)

Tanrıça Artio ve ayısı, İsviçre'nin Bern kenti yakınlarındaki Muri'den. Yaklaşık İÖ 200.

Aynular, ruhunun kendilerinden öç almasından korktukları ayı için ölümü kolaylaştırırken aynı şeyi kendileri için de yapmaktadırlar. Ölüm ve yaşama doyamamış bir ölü onlar için korku vericidir ve hayvan ruhu veya insan ruhu arasında herhangi bir ayırım yapmazlar. İkisi de endişe yaratır ve tanrılar dünyasına aittirler. Cenaze törenlerinde, ölüye şöyle seslenilmektedir: "Şimdi sen tanrı oldun. Bu dünyayı özlemeden şimdi tanrıların dünyasına, atalarının yaşadığı yere gideceksin. Sana getirdiğin armağanlardan dolayı teşekkür edecekler. Haydi şimdi hemen git! Geriye dönüp bakmak için durma! Dikkatli ol! Yolunu şaşırma. Yaşlı Ateş Tanrıçası sana yol gösterecek. Ona güven, dikkatle git.Buradakileri özleme. Onlar yaşlı Ateş Tanrıçasının gözetiminde iyi ve güvendeder. Eğer onları özlersen oradaki insanlar sana güler. Bunu anlamalısın. Aptalca davranmamalısın."

Aynular, cenaze törenlerinde, ayının müsterih olarak ve geri dönmek üzere ruhlar âlemine gitmesini sağlayan ritüellerdekine koşut bir şekilde, tabut da kapıdan çıkarılmaz, evin yanlarından biri sökülür ve yaşçılar dönmeden tamir edilir. Böylece ruh nereden içeri gireceğini bilemeyecektir; veya ölenin evde hanımı varsa bütün ev yakılır. Ölen kadınsa mezara onu cezbedecek mücevherler, küpeler, mutfak bıçakları, tencereler, kepeçler, dokuma tezgâhları ve benzerleri, erkekse kılıçlar, oklar ve sadaklar konulur. Gömme işlemi veya adlandırıldığı gibi 'fırlatıp atma' (*osura*) tamamlandığında cenaze alayı mezarı geri geri yürüyerek terk eder; ölü'nün ruhunun kendilerini ele geçirmesine fırsat vermezler. Erkekler kılıçlarını, kadınlar sopalarını ileri geri sallayarak kendilerini savunurlar.

III. Ayıyla Akrabalık

Şamanın evreninde insan, hayvan ve ruh birbirlerinin yansımalarıdır ve birbirlerini etkilerler. Bazı mitlerde ele alındığı gibi bütün canlılar ki evrende her şeyin bir canı vardır, başlangıçta birbirleriyle akrabadırlar. Ayı, ilksel atalardan birisidir. Modoc Kızılderilileri ataları saydıkları boz ayıların ilk yaratıldıklarında, iki ayaklarının üstünde yürüdüklerine ve insanlar gibi konuşabildiklerine inanırlar. Soy tektir; insan ve hayvan aynı kökenden gelir.

Bir Tatar masalında, yetim bir delikanlı bir ayının kızını kaçırıp onunla evlenir ve "Ayının kızını aldım, erkek ayıyı kayınbaba yaptık, dişi ayıyı kayınvalide yaptık" diye övünür.(6) Kanada'daki Algonkin Kızılderilileri ayıyı 'Büyükbaba' olarak isimlendirirler. Pek çok Sibiryalı avcı, ayıyı adıyla anmayı tabu sayar, bunun yerine ona 'Koca herif', 'Ormanın Efendisi' derler ve ona sık sık aileden birisiymiş gibi 'Büyükbaba', 'Büyükamca', 'Büyükanne' şeklinde hitap ederler. Eski Kıpçaklar ayıya 'Baba' veya 'Karaoğlan' derlerdi.

Radloff'un bir
Kumandı
köyünden
derlediği
Karaorman
Tatarlarına
ait bir ayı
masalı:

Eskiden, çok eskiden yetim bir delikanlı yaşarmış. Bir kız almaya gitmiş, ayının kızını almaya gitmiş. Ayının evine girmiş. Ayı evde yokmuş, dışarıdaymış. Ayı "Gelen insanoğluna yiyecek hazırla." Böyle demiş kızına. Kızı dışarı çıkmış, onun peşinden delikanlı da çıkmış; kızı kaçırmak için, dışarı çıkmış. Bir at bulup getirmiş; kızı atın üzerine oturtmuş. Ata kendisi de binmiş, kızı oradan kaçırmış.

Varacağı yere gelince, bir ev yapmış; güzel bir ev yapmış. Delikanlı kızla birlikte bu evde oturmuş. Bir süre burada yaşadıkdan sonra, Delikanlı atıyla bir yere gitmiş. Delikanlı, "Ayının kızını aldım. Erkek ayıyı kayınbaba yaptık, dişi ayıyı kayınvalide yaptık." diye övünüyor. Delikanlı uykuya dalmış. Sabahleyin uyanığında Kayınbabası ayı gelmiş. Ayı kızarak "Neden bizim hakkımızda konuştun? Neden bizim için 'Ayı' dedin? Öyle söylememeliydin!" demiş. Delikanlı korkarak "Şarap içmiştik, ben sarhoş oldum, bu yüzden öyle konuştum" demiş. Ayı "Bundan sonra bize böyle deme. Ben geri dönmek zorundayım, eğer bir daha böyle söylersen, o zaman geleceğim, ve seni yiyeceğim" demiş. Ayı geri dönmüş, yuvasında yaşamış. Yetim delikanlı yine uzaklara gitmiş, Yine sarhoş olmuş. Yine övünerek "Ayının kızını aldım; erkek ayı benim kayınbabamdır, dişi ayı benim kaynanamdır!" demiş. Yetim delikanlı geri dönmüş, evde uykuya dalmış. Sabahleyin uyanıp kalkmış. Kalktığında, ayı kayınbaba gelmiş, ayı anne gelmiş. Her ikisi de "Yetim delikanlı, neden övündün, Neden bize 'Ayı' dedin? Şimdi seni yiyeceğiz!" demişler. Ayılar delikanlıyı yemişler, kızlarını alıp götürmüşler.

Radloff, Wilhelm, *Türklerin Kökleri, Dilleri ve Halk Edebiyatı*, çev. Arzu Ekinci, Yasemin Ünlü, s.287, EKAV, 1999.

Ayı Hıristiyanlıkta Aziz Gall ve Aziz Columban'ın bir niteliği sayılmıştır. Efsaneye göre Aziz Gall bir ayının pençesine batmış olan diken çıkarmış ve bu olaydan sonra da ayı her zaman ona yardım etmek üzere yanında yer almıştır. Hıristiyan sembolizmde, dişi ayı, bakire doğumun simgesi olarak da görülür; ayının biçimsiz olarak dünyaya getirdiği yavrularını yalayarak şekillendirdiği düşünülmüştür; bu da Hıristiyanlığın, kafirler ve günahkârlar üzerindeki dönüştürücü gücünü temsil etmiştir. Yine Hıristiyanlıkta ayı, diğer hayvanlardan farklı olarak yüz yüze çiftleştikleri için şehvetin simgesi ve bal söz konusu olunca doymak bilmez bir iştahı olduğu için de açgözlülüğün simgesi sayılmışlardır. (Resimler: W. Auer, 1890)

Kuzey Asya ve Amerika mitlerinde ayı, fiziksel olarak insana benzeyen ve kadınlarla birleşip insan yavruları doğurabilen yaratıklar olarak yer alırlar. Kuzeyli halklar, insan benzeri kuvvetli varlıklar oldukları için onlara tapıyor ve bazen de onları yerle gök arasında aracı olarak görüyorlardı. Ayı-eş veya Ayı Kadın hakkındaki hikâyeler Kuzey Amerikan Kızılderilileri arasında da yaygındır. Bir Kızılderili masalında, genç bir adam avlanırken sonradan siyah bir ayı olduğu ortaya çıkan genç bir kadınla karşılaşır. Avcı, kadının halkının düşmanı olan bir boz ayı öldürür ve böylece onunla mutlu bir şekilde yaşamaya başlar ta ki onunla köyüne geri dönünceye kadar. Köyde kadın balık kurutma ve meyve toplamada diğerlerine yardım etmeyi reddederek haince davranır. Ne var ki, kıtlık başladığında, kurutulmuş somon ve kurutulmuş meyvelerin bulunduğu harikulâde bir yer altı deposu ortaya çıkartır ve yeni ailesini kurtarır. Ertesi yaz, genç avcı eski bir sevgilisiyle karşılaşır ve onunla cilveleşmeye başlar. Olanları öğrenen ayı eş, bütün gece göz yaşı döker ve sabah olunca kadın ve yavruları birer ayıya dönüşürler ve evi terk ederler. Genç adam kederli bir şekilde onların izini takip eder ama bir daha asla onları göremez.(7)

Benzer bir Tlingit mitinde ise, kendisini avlamaya çalışan avcıyı inine getiren dişi boz ayı, eş tarafından terk edilir ve avcı da dişi ayıyla evlenir. Birlikte yaşamaya başlarlar ve boz ayı ona bir çocuk doğurur. Ama bir gün köyünün ve insan ailesinin özlemine dayanamayan avcı geri döner. Kıskanç ayı karısı, yavrularına, avlanmak için ormana tekrar girdiğinde avcıya saldırmalarını ve onu öldürmelerini emreder ve onlar da annelerinin söylediklerini yaparlar.(8)

Kuzey yarım kürenin başka bölgelerinde de dişi ayı hayat veren bir ata anaydı. Dilbilimsel kanıtlar da ayının 'doğum'la, 'taşımak'la ve 'çocuk doğurmak'la ve 'çocuk'la ilişkisini gösterir: Almanca *beran*, 'çocukları olmak', 'taşımak' demektir. Almanca *barnam*, 'çocuk'; eski Norveççe *burdh*, 'doğum' anlamına gelir.(9) İngilizcedeki *to bear children* 'çocukları olmak', *bear* ise hem 'taşımak' hem de 'ayı' anlamlarına gelir. Eski İngilizcedeki *beran* fiili, Almandadaki *ber-* yoluyla, Hint Avrupa dillerindeki *bher-* köküne kadar geri gider. *Beran* fiili hem 'taşımak' hem de 'doğurmak' anlamlarına gelmiştir.

Ayı atayla kökensel akrabalık Bulgarların 30 Kasım'da yani Aziz Andrew gününde tekrar yankılanır; içinde arpa, buğday, mısır, bezelye, fasulye olan aşureye benzer bir yemek hazırlarlar ve bunun bir kısmını "sıhhatli ol Ayı, Nine" ("*Da si zdrava, baba meco*") diyerek bacadan içeri atarlar.(10)

Dişi ayı yavrularını yalnız büyütür ve eski insanlar tarafından genellikle ideal anne olarak kabul edilir. 20. yüzyıla gelinceye kadar, doğu Slav topraklarında yeni doğmuş bir bebek, büyükannesi tarafından bir ayı postuna yatırılırdı. Aynı uygulama Porphyrios'un İS 3. yüzyılda yaptığı bir betimlemeye de görülür. Litvanya'nın doğusunda, doğum yaptıktan sonra eve kapatılan kadına 'ayı' denir. Doğumdan dört ya da beş hafta sonra banyo ritüeli için saunaya girdiğinde de bu isim kullanılır. Ritüel hazırlığı yapan kadınlar genç anneyi gördüklerinde "Ayı geliyor" diye bağırlarlar.(11) Genç anne, banyodan sonra tanrıça Laima'ya sungular sunar. Sunulan hediyeler, keten kumaş, havlu, kuşak, gibi her türden dokumalar ve insan hayatını dokuyan, doğum tanrıçaları için uygun hediyelerdir.

IV. Ayıyı Giymek

İnsan ve hayvan varoluşlarının geçişkenliğini ve akrabalığını gösteren örneklerden biri de hayvan giysileridir. Orta Asya ve Sibiry'a'da, hayvan-ataları temsil eden geyik, kuş ve ayı elbiseleri bulunmuştur. Ayı-atayı temsil eden elbiselerin başlık kısımları ayının kafa

derisinden yapılmaktaydı. Elbise üzerine ayı kemikleri dikiliyor, çizmeler ayı ayağına eldivenler ise ayı pençesine benzetiliyordu. Elbiseyi giyen şamanın elindeki alet ve sopa da yine ayı kemiklerinden yapılıyordu.

İngilizce'de 'vahşi savaşçı'; 'çıldırma', 'kudurma' anlamlarına gelen *berserk* kelimesi ayı postları giyerek öfke ve şiddetle çarpışan (uyuşturucuların etkisiyle olduğu söylenir) savaşçılar olan "berserker'ler"den gelmektedir. İlk hecesi *ber-* İzlandacadaki *bern-*'in karşılığı olarak 'ayı' anlamına gelir; İzlandaca *serkr*'den gelen ikinci hece *serker* ise 'giysi' anlamına gelir.(12) "Berserker'ler" in bazen kurt adamlar gibi yarı insan oldukları düşünülürdü.

Ayı ve savaşçılık ilişkisi muhtemelen bu etimolojik kökenden kaynaklanmaktadır. Keltlerde, ayılar savaşçılarla ve savaş sanatlarıyla ilişkilendirilirdi. Ayı, Keltlerde savaşçı sınıfın simgesi veya amblemiydi. Ayı için kullanılan Keltçe sözcük *artos* (İrlanda dilinde, *art*; Gal dilinde, *arth*; Briton dilinde, *arzh*) mistik Kral Arthur'un ismini yankılar. Bir İrlanda erkek ismi olan Mathgen (*matugenos*, 'ayının oğlu') için de geçerlidir aynı şey. Ayrıca, ay'a dayanan bir güç ve Keltlerin tapım merkezi olan Bern kentinin ayı tanrıçası yani Dea Artio'ya atfedilen bir nitelikti. Tanrıça Artio bir ormanda otururdu. Onun ayıyla olan yakın bağı ismiyle gösterilir, adının anlamı 'ayı' demektir. Bern yakınlarında bulunan heykelde, ayı ile Artio yüz yüzedirler, ve Artio yanındaki bir meyve kabından ayıya meyve sunmaktadır. Artio hem bir avcıdır hem de paradoksal bir şekilde ayıların koruyucusudur.

Ayı maskesi takmış ve elinde yavru bir ayı tutan bir kadın şeklindeki 'Ayı Madonnalar', İÖ 5. binin Vinca sanatından beri bilinmektedir. Kadınların ayı maskeleri taktıkları ve sırtlarında keseleri olan pişmiş çamurdan bir dişi figürler dizisi, mitsel Ayı Sütanayı temsil edebilir. (13) Eski Yunan'da ayı, ay tanrıça Artemis'in yoldaşı ve vücut bulmuş halidir. Artemis'in ya da onun yoldaşlarının ayı şeklinde oldukları varsayılmıştır ve Atinalı kızlar Artemis onuruna ayılar gibi dans ederlerdi. Artemis ayınlarında yer alan bu rahibelere 'ayılar' denirdi ve sarı elbiseler giyerek ayıları taklit ederlerdi. Sparta'daki Artemis Tapınağında, ayı maskesi takmış dişi bir dansçı figürü görülür. Artemis bakire bir tanrıça olmasına dolayısıyla eş rolüyle bir ilişkisi olmamasına karşın çocukların ve yavru hayvanların dostuydu.

Elinde çomağı ve tefiyle sokak sokak dolaşan ayı oynatıcısına ve sevimli ayısına dönecek olursak, onun ilk örneğinin, elinde davulu ve asasıyla ayın düzenleyen bir şaman ve rahip olduğunu, diğer insanlardan farklı olarak ayıyla arasında özel bir 'iletişim' geliştirdiğini, müziğin esritici ritmiyle ayıya dönüştüğünü ve böylece ayı tanrının insanları kutsamasını sağladığını hayal etmek zor olmasa gerek. Çocukluk anılarımdan çıkıp gelen ve gözlerimin önünde yeniden canlanan, eski ayı-adamların artık yok olmuş bu uzak akrabası çingene ayıcının, büyüü tefin ve çomağıyla ayısını insan gibi iki ayağı üzerine kaldırıp 'dans ettirmeye' başlayınca, tarih denilen karınlık labirentin koridorlarında, kadim müzikli danslı ayınların yankılandığını duyar gibi oluyorum.

Üstte: Sırtında bir kese taşıyan ve ayı maskesi takmış bir 'ayı sütana'. Orta Yugoslavya, yaklaşık olarak İÖ 4500.

Solda: Kucağına yavrusunu almış bir ayı anne. Güney Yugoslavya, yaklaşık olarak İÖ 4500-4000

Notlar:

1. Rasmussen'in *Intellectual Culture of the Iglulik Eskimos* isimli eserinden aktaran Joan Halifax, *Shaman, The Wounded Healer*, s. 6.
2. David Leeming ve Jake Page, *Myths of the Male Divine God*, s.14-16.
3. Mevlâna, *Fihî Mafih*, s.248.
4. Joan Halifax, a.g.e., s.14.
5. Joseph Campbell, *İlkel Mitoloji*, s.358.
6. Radloff, Wilhelm; *Türklerin Kökleri, Dilleri ve Halk Edebiyatı*, çev. Arzu Ekinci ve Yasemin Ünlü, s.287.
7. Beverly Moon, ed., *An Encyclopedia of Archetypal Symbolism*, Cilt I, s.96.
8. A.g.e., s.95.
9. Marija Gimbuta, *The Language of the Goddess*, s.116.
10. A.g.y.
11. A.g.y.
12. John Ayto, *Dictionary of Word Origins*.
13. Marija Gimbuta, a.g.e., s.116.

Kaynaklar:

- Armstrong, Karen; *Tanının Tarihi*, çev. Oktay Özel, Hamide Koyukan, Kudret Emiroğlu, Ayraç, 1999.
- Ayto, John; *Dictionary of Word Origins*, Arkade, 1990.
- Biedermann, Hans; *Dictionary of Symbolism*, Facts on File, 1992.
- Borgeaud, Philippe; *Karşılaşma Karşılaştırma, Dinler Tarihi Araştırmaları*, çev. Mehmet Emin Özcan, Dost, 1999.
- Campbell, Joseph; *İlkel Mitoloji*, İmge, 1992.
- Chevalier, Jean ve Gheerbrant, Alain; *Penguin Dictionary of Symbols*, Penguin, 1996.
- Cirlot, J.E.; *A Dictionary of Symbols*, Routledge, 1995.
- Cooper, J.C.; *An Illustrated Encyclopaedia of Traditional Symbols*, Thames and Hudson, 1995.
- Eliade, Mircea; *Shamanism*, Arkana, 1989.
- Erdoes, Richard ve Ortiz, Alfonso; *Kızilderili Efsaneleri*, çev. Aydan Uluçer ve Selim Yeniçeri, Okyanus, 1997.
- Frazer, James G.; *Altın Dal, Dinin ve Folklorun Kökenleri*, çev. Mehmet H. Doğan, cilt II. Payel, 1992.
- Gimbuta, Marija; *The Language of the Goddess*, Harper Collins, 1991.
- Green, Miranda J.; *Dictionary of Celtic Myth and Legend*, Thames and Hudson, 1992.
- Halifax, Joan; *Shaman, The Wounded Healer*, Thames and Hudson, 1991.
- Hall, James; *Hall's Illustrated Dictionary of Symbols in Eastern and Western Art*, John Murray, 1995.
- Leeming, David ve Page, Jake; *Myths of the Male Divine God*, Oxford University Press, 1997.
- Marriott, Alice ve K. Rachlin, Carol; *Kızilderili Mitolojisi*, çev. Ünsal Özünlü, İmge, 1994.
- Metford, J.C.; *Dictionary of Christian Lore and Legend*, Thames and Hudson, 1983.
- Mevlâna, *Fihî Mafih*, çev. Meliha Ülker Anbarcıoğlu, MEB, 1990.
- Moon, Beverly; (ed.) *An encyclopaedia of Archetypal Symbolism*, Shambhala, 1997.
- Ögel, Bahaeddin; *Türk Mitolojisi*, TTK, 1993.
- Radloff, Wilhelm, *Türklerin Kökleri, Dilleri ve Halk Edebiyatı*, çev. Arzu Ekinci, Yasemin Ünlü, EKAV, 1999.
- Roux, Jean-Paul; *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*, İşaret, 1994.

Bütün bunları
ayaklarımın
üstünde yeni
doğan güneşe
bakarak,
umarsızca
esneyerek ve bir
ara sağ taraftan
gelen belirsiz bir
tıkırtıya kulak
kabartarak
düşündüm.
Ayaklarımın
üstündeyim,
günle karşı
karşıya, onunla
karşılıklı
direnerek
birbimize
bakıyoruz.

Uzun ya da kısa bir gün olmayacak. İçine uyandığım bir gün bu sadece. Diğerlerinden çok farklı öte yandan. Sanmayın ki yine benzer bir gün başladı diye düşünüyorum. Benim için eski ve yeniyi, dün ve bugünü karşılaştırma diye birşey yoktur. Bugün farklı bir gün benim için, çünkü bugünün diğerlerinden büyük bir farkı var, o da bugün olması. Başka hiçbir gün şu an için bugün değil.

Bütün bunları ayaklarımın üstünde yeni doğan güneşe bakarak, umarsızca esneyerek ve bir ara sağ taraftan gelen belirsiz bir tıkırtıya kulak kabartarak düşündüm. Ayaklarımın üstündeyim, günle karşı karşıya, onunla karşılıklı direnerek birbimize bakıyoruz.

Bulutların güneşe nazaran farkedilen belli belirsiz kayışlarını, nazlanışlarını izliyorum. Arkaları, benim görmediğim tarafları güneşin sarısıyla pembeleşmiş. Bunlar bulut; ne ata, ne böceğe, ne de saflığın timsali günahsız meleklerle benziyorlar. Sirt üstü yatarmış insanlar ve bulutlara bakıp hayal kurarlarmış diye duydum. Birşeylere benzetip onlardan fal tutarlarmış, başka birşeylere yorarlarmış onları her an değişen nazlı biçimlerine bakıp. Çocuk kitaplarında bulut resimlerinin üzerine kırmızı yanaklı, nokta gözlü gülümseyen suratlar çizilmiş ve bunlara da her kırmızı yanaklı, nokta gözlü biçime verilen ünvanlardan verilmiş: kardeş, bulut kardeş.

Ayakta duruyor ve bulutların kardeşliğini farkedemiyorum. Bildiğim birşey, mutlak sessizlik ve sükunetleri. Gözüme çarptıkları, pencere şeffaf, sabah ıssız ve karnım henüz tok olduğu için, ayakta ve gözüm gördüğü için onları gördüm, çok hızlı olmadıkları için takip edebildim. Bir çocuk değilim ben, hele çocukların eline tutuşturulan bir kitabın yapmak istedikleri beni etkileyemez. Çocukluktan başlayarak hep görünenin arkasında başka birşey olduğu, sıkıcı gerçekliğin hayallere bile sığmaz bir güzelliğe, neredeyse boğucu bir neşeye işaret ettiğini anlatmak ister kitaplar. Öyle belli ki yapmak istedikleri, gözlerle dünya arasına bir perde gibi yerleşip görüntü ve yazılarıyla gevezelik ediyorlar, herkesi oyalıyorlar. Ben çocuk değilim.

Aynı küçük çıtırtıyı bu sefer daha kuvvetli duydum. Her zaman olan şey yine oldu. Kulağım benden hep daha hızlı. Sanki kulaklarım kafamı çeviriyor, onlar çevrildiği için dikkat ediyorum döndükleri tarafta olup bitene. Güneşin burnumun üzerinde kısık ateşteki bir ızgara et gibi cızırdamasının tadını bir iki saniye daha içime çektikten sonra kulaklarımı takiple loş sofaya doğru seğirttim. Ağır, acelesiz ve sessiz yürüyorum. Demin gördüğüm bulutlara mı benziyorum dersiniz bu halimle? Hayır, ben sadece bu sabahın şimdisinde, bilmediği bir çıtırtıya doğru sırf meraktan -ama hiç de o hastalıklı ve deli edicilerinden değil- yürüyorum. Hiç de "tüh" demek gelmedi içimden, çıtırtı kesildiği ve ben çıtırtının kaynağına henüz ulaşamadığım için.

Koridoru geçtim. Yavaşlamadım çıtırtıyı kaçırdım diye. Sıcak güneşin ısıttığı vücudumu, sabah serinliği denen şey koridorun loşluğunda birden ürpertti. Beni yakaladı, üstüme yapıştı, artık beraberiz. İlerideki kapıyı gördüm. Burayı tanıyorum. Hele aralık mı, yoksa tümüyle kapalı mı olduğunu çok rahat ayırabilirim. Alt kenarında eski bir su basmasından

kalkmış boyasıyla kapı odanın içine doğru dönük. Kapı, içine açıldığı odada yeniden ve aniden bir kere daha gerçekleşen güneş doğuşuna yüzünü çevirmiş, onunla ılık ılık aydınlanmış. Orada da güneş doğuyor, küçük çentik bana bunu hemen haber veriyor. (sağol çentik kardeş)

Aralıktan sürünerek içeri fütursuzca girdim ve onu gördüm. Onu her zamanki gibi aynı ama bugün kadar farklı ve derin, yoğun ve birden gördüm. Durdum. Önünde güneş gibi durulup beklenecek, acele edilmeden heyecanlanacak birşeyler var hayatta. Bu da onlardan biri. Öyle bağlıyım ki ona. Yorganın altında hatları seçilmez olmuş gövdesi belli belirsiz hareket ediyor. Başkalarının, mesela benim onu uyandırmamdan çok kendi kendini uyandırmaktan korkar gibi sessiz. Kendine ihtimamlı, kendine dikkatli, kendi kendine. Öyle seviyorum ki onu.

Ayakta hafifçe ona yöneldim. Bu bir çekiliş, bir hayranlık. Bu bir dikkat, onu uyandırmamaktan çok zamanı ve bildiğim tek şey olan şimdiyi sert hareketlerimle bitirmekten korkuyorum. Dudaklarının etrafında, yanaklarında yumuşacık ince tüyler, burnunun kavsi, göz kapaklarındaki hafif gevşeklik. Ona daha yakınım şimdi.

İyice altındayım onun, boynunun ince titreyişlerini, perdeden süzülen rüya serpici tozlu ışıkların yüzüne akışını görüyorum. İçim kasılıyor. Sessizlikle anlatılamayacak şeyler var. Kıpırdıyor. Kıpırdayınca saçlarının yastığın üzerinde yarattığı tatlı hisirtti karyoladan gelen ve herşeyi bozan kesim ve kesik tıkırtıya karışıyor. İçeride duyduğum kulaklarımı kendine çeken tıkırtıya. Göz kapakları birbirinden kurtulup çok renkli gözleri önce dünyaya, sonra bana doğuyor. Saçları ağır artık, omuzlarından aşağı akıyor, kolları yatağa dayalı, başı bana doğru eğik. Mırıldanıyor, öyle eski ama öyle taze ki sesi... Bana sesleniyor, gözlerimin içinde gezinen bakışlarının sesiyle dansedişinden biliyorum. Yatağın üstüne çoktan sıçradığımda, kulaklarımın sesi benden önce farkediş gibi kuyruğum ve dilim ilgiye hassas ve benden bağımsız ibreler gibi heyecanla çırpıyor.

a

...sızlık

Mevsimlik edebiyat dergisi

Sayı 1 • Yaz '99 • Fiyatı: 500.000 TL. (öğrenci 250.000 TL.)

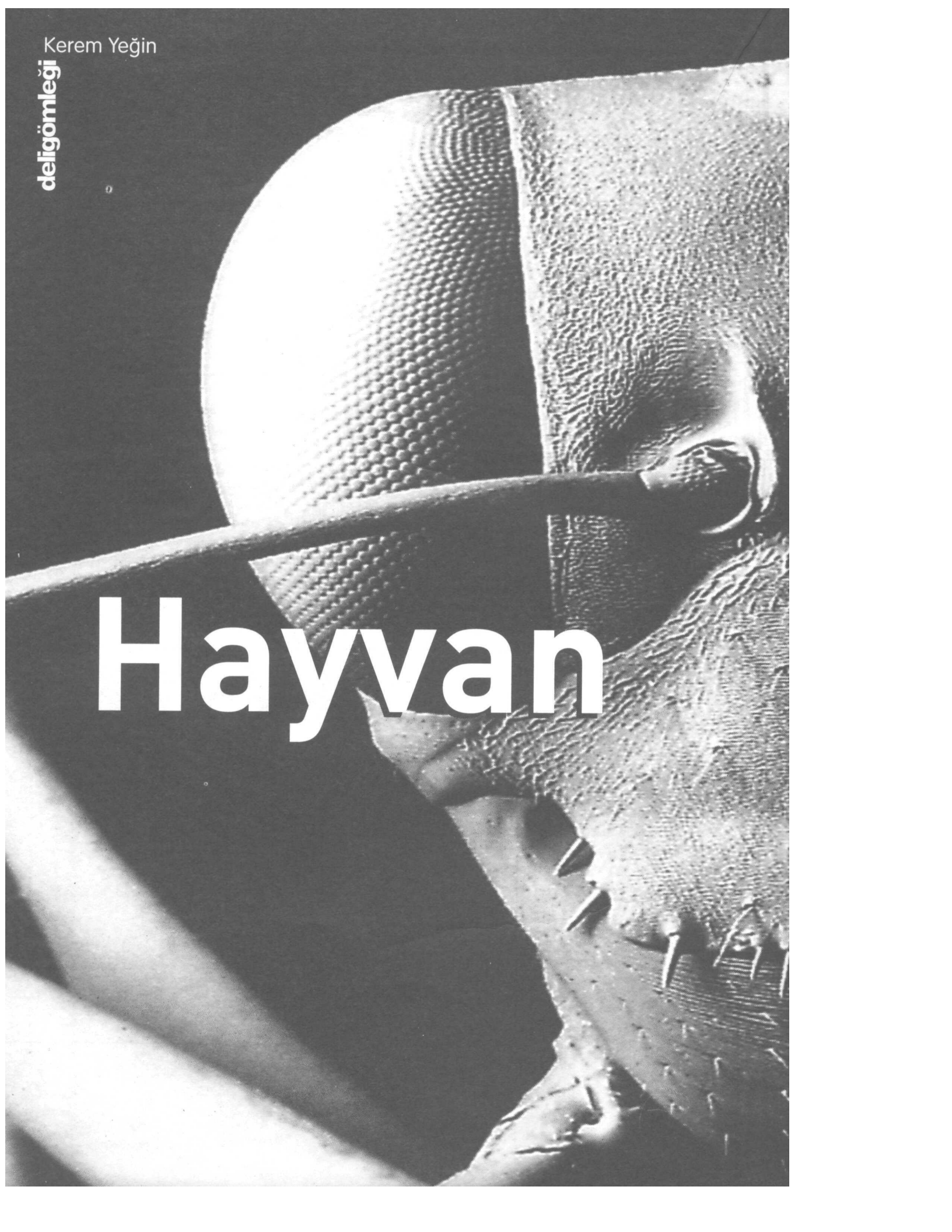
...sızlık

mevsimlik edebiyat dergisi

Yazışma Adresi: Fakirhane Sokak No:9/2 Ortaköy İstanbul

deligömleği
Kerem Yeğin

Hayvan

im

SI

Konu ile hiç ilgisi olmayan, hatta tamamen hayal ürünü olan bir erkek, konuya hiç bir katkısı bulunmayan bir şehrin, tamamen önemsiz bir sokağında sağ (ya da sol) kaldırımda yürümektedir. Nereye gittiği, nereden geldiği ve ne düşündüğü okuyucunun hiç ilgisini çekmez. Gelişme bölümünün can alıcı noktasına gelindiğinde kahramanın ayaklarının dibine bir kedi düşer, aynı anda bir kadının çığlığı duyulur, kedinin gövdesinden bir ses çıkar, kanlar sıçrar ve erkek geri kaçar. Bunlardan hangisinin önce hangisinin sonra olduğunun bir önemi yoktur. Tek bildiğimiz, kedinin bir çizgi film kahramanı gibi, yamyassı bir gövde ile fare kovalamaya devam etmediğidir.

Konu ile hiç ilgisi olmayan, hatta tamamen hayal ürünü olan bir erkek, konuya hiç bir katkısı bulunmayan bir şehrin, tamamen önemsiz bir sokağında sağ (ya da sol) kaldırımda yürümektedir. Nereye gittiği, nereden geldiği ve ne düşündüğü okuyucunun hiç ilgisini çekmez. Okuyucu okur, giriş bölümünü hızla atlayıp gelişme bölümüne ulaşmak isteyen aceleci gözlerle. Gelişme bölümünün can alıcı noktasına gelindiğinde kahramanın ayaklarının dibine bir kedi düşer, aynı anda bir kadının çığlığı duyulur, kedinin gövdesinden bir ses çıkar, kanlar sıçrar ve erkek geri kaçar. Bunlardan hangisinin önce hangisinin sonra olduğunun bir önemi yoktur. Tek bildiğimiz, kedinin bir çizgi film kahramanı gibi, yamyassı bir gövde ile fare kovalamaya devam etmediğidir. Kedi ölüdür artık. Gözleri dışarı fırlayacak kadar ölü. (Ne kadar ölü olduğunun ise hiç bir anlamı yoktur) Dokuzuncu kattan aşağı düşmüştür (ya da atlamıştır, belki de atılmıştır) ve dokuz canlı değildir artık.

Dokuzuncu kattaki kadın kedisinin düşüşünü görür. Çığlık atar. Soluk soluğa aşağı iner. O da sadece bacaklarını gördüğümüz ve sesini duyduğumuz bir kahramanından farklıdır. Kadın 1.60 boylarında, zayıf, 45 yaşlarında, kumral, yanağında gamzesi olan, gözleri kahverengi, parmak izi kendine özgü, profili çirkin bir kadındır. Kadın ağlamaktadır, yalnız yaşamaktadır ve tek dostu kedisidir (Bu merhamet ve acıma uyandıracak bilgilere hiç gerek yoktur aslında) Kaldırımda insanlar birikmiştir. Hiç biri bir diğerine benzemez ama hepsi aynıdır. Bu arada erkek hızla evine dönmüştür. Olayın tek gerçek tanığıdır ama o, hayatının sonuna kadar susacak ve bildiklerini anlatmayacaktır. Kadın da evine geri dönecek, kapıcı kedinin cesedini çöpe atacak ve herkes olayı bir hafta sonra unutacaktır. Kedi, kadın ve erkek dışında herkes.

Erkek sonraki günlerde evden hiç çıkmaz. Pantolonunun paçasına düşen kanları temizler. Olasılık hesapları yapar. Evden daha erken çıksa olayı hiç görmeyecek, daha geç çıksa kaldırımdaki kalabalığı görecektir ve merak bile etmeden geçip gidecek, biraz daha hızlı yürüse kedi tepesine düşecek ve belki kendisi de ölecektir. Kedi nasıl düşmüştür? Belki de kadın itmiştir, ya da kedi intihar etmiştir, bu olası! O gece hiç uyuyamaz. Erkek biraz tuhaf, kafası karışık ve duygusaldır. (Sonradan olacakları hissettiren bu tür karakteristik bilgiler anlamsızdır.) Mevsimlerden yazdır ve oda sıvrisine doludur. Sıvrisine vızıltısı uyuma efektine (vıZZZ!) dönüşeceği sırada erkek kalkar ve sıvrisine klerin hepsini teker teker öldürür, ellerine bulaşan kendi kanını temizler ve uyur, sadece uyur. Düşünde ne gördüğünü bilemeyiz çünkü bu gerçek bir öyküdür ve düşler gerçeği bozar.

Mahalleli çocuklar kedi hakkında bir araştırma başlatırlar. En haşarı çocuk kendini dedektif ilan eder, diğerleri de kabul etmek zorunda kalır, bir kız kedinin sahibi olur, adı Mine'dir, (burada yazar ne yaptığının farkında değildir) bir mahkeme kurulur, araba lastikleri üst üste konur ve yargıç tepeye kurulur. Sağ el kaldırılarak, sol el de taş konarak yemin edilir. O sırada dedektif, ellerini birbirine bir ipe bağlanmış, dudağı kan içinde bir çocuğu zorla sürükler. Çocuk ağlayarak, onu babasına söylemekle tehdit eder. Çocuklardan biri çöpden kedinin ölüsünü çıkartır ve mahkemenin ortasına getirir. Bunu, içlerindeki tek kız, Mine'yi ağlatmak için yapmıştır, Mine'nin miğdesi bulanır, kediye hiç bakmaz ama ağlamaz da. Dedektifin getirdiği suçlu yargılanır. Suçlu alt mahalleden çete savaşı yaptıkları bir grubun

Erkeğin karşı
apartmanına bir
kadın taşınır. Kim
olduğu hakkında
elimizde hiç bir
bilgi, bulgu,
döküman, kanıt ve
hayal yoktur
(olması da
anlamsızdır) Tek
bildiğimiz, evlerin
birbirine çok yakın
olduğudur ve
kadın erkeğin tam
karşı dairesinde
oturmaktadır.
Kadın, erkeği
gözetlemek için
tutulmuş özel
dedektif değildir.
Kadın erkeğe aşık
olmayacaktır,
kadın kedinin
sahibi de değildir.
Ne kadar zaman
geçtiğini kimse
bilmez. (Okuyucu
yazıyı yarım
bırakır, bir başka
sayfaya geçer, bir
gün tamamen
unuttuğu için
tekrar okumaya
başlar)

ele başıdır. Dedektife göre kediyi o öldürmüştür, elindeki sapan da bunun kanıtıdır. Herkes hemfikirdir. Çocuk şuflu bulunur, sapanına el konulur ve üç ay o mahalleden geçmesi yasaklanarak mahkemeden salınır. Bu sapanla çocuklar kuş avına çıkarak, çete savaşını kazanmasını gururu ile oynamaya devam ederler.

Erkek olayı unuttur, artık bir hafta geçmiştir, mevsim kıştır (zaman değişir) Erkek yazardır ya da kendini öyle sanmaktadır. y ile başlamayan cümleler kurmamaya çalışarak bir roman yazar çünkü y tuşu büyük harfte % olur. Erkek basittir, kolay anlaşılır ve nettir. Arada sırada kafa karıştırmak için (yabancılaştırma efekti de denebilir) parantezler açar hayatında ama bunlar da kısa sürer. Erkek olayın başlangıcıdır, olayın kendisi ve sonucudur. Erkek suçludur, katildir, maktuldur, tanıktır, anlatıcı ve okuyucudur ve erkek değildir aslında.

Erkeğin karşı apartmanına bir kadın taşınır. Kim olduğu hakkında elimizde hiç bir bilgi, bulgu, döküman, kanıt ve hayal yoktur (olması da anlamsızdır) Tek bildiğimiz, evlerin birbirine çok yakın olduğudur ve kadın erkeğin tam karşı dairesinde oturmaktadır. Kadın, erkeği gözetlemek için tutulmuş özel dedektif değildir. Kadın erkeğe aşık olmayacaktır, kadın kedinin sahibi de değildir. Ne kadar zaman geçtiğini kimse bilmez. (Okuyucu yazıyı yarım bırakır, bir başka sayfaya geçer, bir gün tamamen unuttuğu için tekrar okumaya başlar) Kadın her sabah olduğu gibi o gün de perdeyi çeker ve pencereyi açar. (Bunu neden yaptığını bilmez.) Böylece sonunda öyküde bir ortak nokta oluşur ve kahramanlar keşişir. Aynı anda erkek de perdeyi çekmiş ve pencereyi açmıştır. Kadın ve erkek göz göze gelirler, ilk kez. Kadın gülümsemekle gülümsememek arasında tereddüt eder. Erkekse hiç tereddüt etmez. Donuk gözlerle kadına bakar. Kadının gözünde o an donuklaşır. İkisi için de bu bir ilktir. Erkek yaşamında ilk kez yerçekimine karşı koyamaz ve aşağı atlar, yaşamında ilk kez ölür. (Sezikinci kattan atlaması öykünün tesadüflerini bozar mı?) Kadın, bedenine yere çarpma sesini duyar, bir çığlık atar, elindeki bardak yere düşer. Bunların hepsi sırası ile olur, erkeğin ölümünün hangi anda olduğunu ise tam olarak tespit edemeyiz. Kadın ilk kez bir ölüme tanık olmuştur. Gözündeki o resim hiç silinmez. Kadının yere düşürdüğü bardaktan cam parçaları bileğine sıçramıştır ve kadının bileği kanamaktadır. Kadın bileğini siler, bu olayı hiç kimseye anlatmaz, kimse çığlığını da duymamıştır. Kadın bu sırrı içinde tutar. Belki de bu bir cinayettir, olası değil mi? Herkes suçlu olabilir, kadın bile.

Kadın geceler boyu tuhaf düşler görür, her seferinde düşüyormuş gibi sarsılarak uyanır. Bir süre sonra kadın dayanamaz ve gider tüm bildiklerini anlatır. Yüzüne vuran bir ışığın altında, ağlayarak, dört adam gölgesi ile konuşur, adamların hepsinin sesi birbirinin aynıdır, belki de bir banttan gelmektedir ses. Adamlar sorgu bittiğinde (tam ... sürer) kadını serbest bırakırlar. Kadın o evden taşınır, başka bir şehre ve çok uzaklara gitmez. Erkeğin evine taşınır. Daktiloyu satın alır ve yazmaya başlar (Bunların hepsi bir başka öykünün parantezidir aslında) ve herşey burada başlar.

(Bir sonuç cümlesine hiç gerek yoktur, yazının bir mesajı da yoktur. %azıda ölüm dışında hiçbir şey kesin değildir ve karakterlerin gerçekle ilgisi çoktur, sadece isimleri değiştirilmiştir ve okuyucu da konuşmama hakkına sahiptir, söyleyeceği her şey aleyhine delil olarak kullanılabilir.)

↓

Io, Antonio Correggio, 1530

CORONA BOREALIS

YA DA

AVRUPA UYGARLIĞININ ÜZERİNDE TEMELLENDİRİLDİĞİ AŞK VE İHANET
ÖYKÜLERİNİN GÖKTEKİ ARMASI

Pek sevdiğim dolunay evine gitsin de Mayıs ayı bitmeden rahat rahat arayayım şu takımyıldızı, diye beklemeden sonra, sonunda, havanın rüzgarlı, bulutsuz ve berrak olduğu bir gece, elimde sözle yapılmış bir tarifile şaşkın şaşkın göğe bakarken dilime takıldı. Bilirsiniz değil mi o şarkıyı? Hani şu "Gökyüzünde yalnız gezen yıldızlar / Yeryüzünde sizin kadar yalnızım" diye başlayan. Bestecimiz İsa'nın doğumundan yirmi yüzyıl sonra karamsarlığını şarkısıyla böyle dışavururken, yaşadığı toprakların hemen devamında, Fırat Vadisi'nde, İsa doğmadan otuz yüzyıl önce yaşayanların, gökyüzüne baktıklarında, o binlerce ışık noktası arasında bazılarının "yalnız gezmediklerini" düşündüklerinden haberdardı kuşkusuz. Bu insanlar, her biri dünyadan ve birbirlerinden çok farklı uzaklıklarda oldukları halde adeta gökküreye yansıtılmış (s)imgeler gibi duran takımyıldızlara dair birikimlerini kendilerini izleyen uygarlıklara aktardılar. Yunan ve Roma uygarlıkları göğe baktıklarında bir "takım" olarak gördükleri yıldızları temsiller olarak yorumlayarak, onlara adlar yakıştırdılar: efsane kahramanları ve başka kişilikler, masal yaratıkları, bildikleri hayvanlar ve gündelik eşyalar. Homer ve Hesiod eserlerinde Orion ve Büyük Ayı gibi takımyıldızlardan söz etti. İÖ 3. yüzyılda Solili Aratus, Yunan bilim adamı Eudoxus'un daha eski tarihli bir listesinden aktararak, 44 takımyıldız sıraladı. İS 2. yüzyılda İskenderiyeli gökbilimci Ptolemy, Almagest adlı ünlü eserinde, büyük olasılıkla Yunan gökbilimci Hipparchus'un hazırladığı daha erken tarihli bir yıldız kataloğunu kullanarak, 48 takımyıldız saydı. Tüm bu eski gruplamalar ve isimler, taşdıkları halkbilimsel zenginlikle, bazı eklemeler ve değişiklikler sonrasında sayısı 88'i bulan takımyıldızlar arasında, günümüze kadar ulaştı.

Corona Borealis de, adından anlaşılacağı gibi, eski gruplamalardan günümüze ulaşan takımyıldızlardan biri: Kuzeysele Taç. Küçük bir yarım daire şeklinde olan taç üzerinde bir yıldız tüm diğerlerinden daha parlak: dünyamızdan 78 ışık yılı uzaktaki *Alphecca* ya da *Gemma*, yani "tacın mücevheri". Tacı oluşturanlardan T Coronae adlı diğer bir yıldız ise, 1866 ve 1946 yıllarında, ani bir patlamanın ardından artarak sekiz gün boyu sürüp sonra sönen parlaklığı nedeniyle, "Alev Yıldızı" olarak biliniyor. Tekrar tekrar ani parlamalar yapan yıldızların en parlak örneği. Peki ya taç? Küçük bir yarım daire şeklindeki bir takımyıldıza hangi taçla benzeştirilerek *Corona Borealis* adı verilmiş ve en parlak yıldız da böylece "tacın mücevheri" adını almış olabilir dersiniz? Bu sorunun yanıtı arkasında tanıdık yüzler bulunca şaşıracaksınız. Tanıdık yüzler, dolunaylar ve bir sürü boğa ile inek...

Io, İnek Biçimli Ay-Tanrıça

Poseidon'dan olma, Libya'dan doğma Agenor'un aile bağlarına ilişkin söylenceler, bu söylenceleri yaratan ve yaşatan antik dönem insanların İÖ 2. binyılda Doğu Akdeniz uygarlıklarının akrabalığı ve kendilerini izleyecek Yunan kültürü üzerindeki etkileri üzerine düşündüklerinin bir kişileştirmesidir adeta. Bu söylencelerin baş kişilerinin anaları, babaları, çocukları, tanrılarla ilişkileri konusunda birden fazla öykü bulunması, belki de, bugün olduğu

Argus'un Ölümü, Peter Paul Rubens, 1611

gibi, o zamanlarda da Avrupa uygarlığının kökenleri üzerine birden fazla görüş bulunduğunun bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Bu da demektir ki antik dönemden bugünlere ulaşabilen söylenceler bir araya getirilerek oluşturabileceğimiz her öykünün bir alternatifi vardır. Mısır doğumlu olup sonradan Finike'ye yerleşerek orada hükmeden Agenor'un süalesininkinin de öyle.

Agenor'un annesi Libya, Epaphus ve Memphis'in kızıydı. Libyalılar'la Etiyopyalılar'ın soyundan geldikleri, Mısır'daki Memphis kentinin kurucusu Mısır kralı Epaphus ise, Zeus'un lo'dan olma oğlu. Nehir-tanrı Inachus'un kızı Io, Pan ile Echo'nun kızı lynx'in büyüsü altındaki Zeus kendisine aşık olduğunda, Zeus'un yasal karısı Hera'ya adanmış Argive Hera tapınağında rahibeydi. Hera Zeus'u sadakatsizlikle suçladığında, suçlamaları "Ben lo'ya dokunmadım bile" diyerek reddeden Zeus, lo'yu beyaz bir ineğe dönüştürdü. Daha sonra kendisi de boğaya dönüşerek onunla çiftleşecekti. Zaten Hera da bu hikayeye inanmamıştı. İneği kendisine istedi ve yüz gözüyle herşeyi gören Argus'u Nemea'da bir zeytin ağacına bağlı ineği korumakla görevlendirdi. Zeus ineği kurtarmaya oğlu Hermes'i gönderdi. Ağaçkakan kılığına girdi Hermes; ancak yine de Argus'un yüz gözüne görünmeden ineği çalamayacağını anlayınca, flüt çalarak Argus'u uyuttu, kafasını taşla ezdi ve lo'yu serbest bıraktı. Hera, Hermes'in işlediği kanlı cinayeti devamlı anımsatsın diye Argus'un gözlerini tavusun kuyruğuna yerleştirdi ve lo'yu her gittiği yerde kovalasın diye peşine bir atsineği taktı.

Peşinde atsineğiyle, önce Dodona'ya gitti Io ve kendi adına İon Denizi olarak adlandırılan denize ulaştı. Sonra, geri dönerek, kuzeye, Haemus Dağı'na, oradan da Tuna Deltası yoluyla Karadeniz etrafında güneş yönünde dönerek Kırım Boğazı'na yöneldi ve Hybristes Irmağı'nı Kafkaslar'daki Prometheus'un hâlâ kayasına bağlı durduğu kaynağına kadar izledi. Chalybler'in ülkesi Colchis ve Boğaz yoluyla Avrupa'yı geride bıraktıktan sonra Anadolu'da Tarsus'a ve Joppa'ya kadar ilerledi; sonra Media'yı, Bactria'yı ve Hindistan'ı geçti; Arabistan'dan Hint Boğazı adı verilen Bab-el Mandeb yoluyla güneybatıya geçerek, Etiyopya'ya ulaştı. Pigmelerin sürekli turnalarla döğüştüğü Nil'in kaynaklarından aşağı doğru indi ve, sonunda, Mısır'da huzur buldu. Mısır'da Zeus insan biçimini geri verdi lo'ya ve Telegonus'la evlenen Io, Zeus'dan olma oğlu Epaphus'u Mısır'da doğurdu. Bazılarının Agenor'un büyükbabası Epaphus'un tanrısal boğa Apis olduğuna inanmaları da inek biçimindeki Io ile boğa biçimindeki Zeus'un çocuğu olması yüzünden olmalı.

Mısır'da İsis tapınmalarını, Demeter adı altında, lo'nun başlattığı rivayet edilir. Gerçi, son derece karışık ve, ay-inek-ağaçkakan arasında şaşılmalı bir bağlantı kurup tüm bunları Akhalar'ın Akdeniz'de yayılması ile ilişkilendirerek, farklı kültürlerde farklı adlar alan Ana Tanrıça kültüne soru işaretleriyle dolu bir yorum getiren bir öyküdür bu. Graves'e göre

Argiveler, aya onu inek olarak biçimleştirerek tapıyorlardı; çünkü boynuzlu yeni ayın tüm suların kaynağı, dolayısıyla da sürülerin besleyicisi olduğuna inanıyorlardı. Ayın üç rengi (yeni ay için beyaz, sonbahar başında hasat zamanı çıkan dolunay için kırmızı ve ayın battığı zaman için siyah), Ay-Tanrıça'nın üç çağını temsil ediyordu: Bakire, Peri ve Kocakarı. Io'nun ay değiştiğinde renk değiştirmesi de bundandı; ancak, kaleme alınan öykülerde, Io için kırmızının yerini morun aldığını görürüz çünkü Io menekşe çiçeğinin Yunanca adıydı. Ağaçkakanlara gelince, onların da meşe gövdelerine vurarak yağmuru çağırıklarına ve Io'nun yağmur-getirici Ay olduğuna inanılırdı. Sürü sahiplerinin yağmura en gereksinim duydukları zaman, atsineklerinin sürülerine saldırarak hayvanları deliye döndürdükleri yaz sonlarıydı. Afrika'da sürü güden zenci kabileler atsineklerinin saldırısına uğradıklarında bugün de otlaktan otlığa koştururlar, tıpkı öyküdeki Io gibi.

Io'nun Argive rahibelerinin, ağaçkakan-adamlar meşe kapılara vurup, "Io! Io!" diye bağırarak çektikleri acılara bir son vermesi için yağmuru çağırırken, atsinekleri tarafından deliye döndürülmüş gibi yaptıkları bir danstan söz edilir. Euboea'da, Boğazlarda, Karadeniz'de, Suriye'de ve Mısır'da kurulan Argive sömürgeleri, yağmur danslarını da beraberlerinde bu ülkelere getirdiler. Bu dinsel törenin doğru yayılışını ve Yunanistan'daki Io, Mısır'daki Isis, Suriye'deki Astarte ve Hindistan'daki Kali arasındaki inanılmaz benzerliği açıklamak üzere icat edilmiş gibi gözükten Io'nun kaçış öyküsünde, Graves'e göre, birbiriyle tümenden ilişkisiz iki daha eski öykü birleştirilmişti: cennetlerde gezinen kutsal ay-inek ve işgalci Hellen gruplarının kendilerini Zeus olarak adlandıran öncülerinin, yerel nüfusların tüm hoşnutsuzluğuna rağmen, beraber oldukları, yerel kültürün Ay-rahibeleri. Io "inek-gözlü" Hera'nın adlarından biri olduğu halde, Zeus'un karısının Io'yu kıskanması da, işte, bundandı.

Io'nun yasının tutulduğu Argive festivalinin de Demeter'in Persephone ardından tuttuğu yası çağrıştırdığı düşünülüyor; çünkü Io, efsanede Demeter'le bir tutuluyor. Dahası, üç yılda bir, Corinth yakınlarında, Eleusis Kralı ('ağaçkakan') Celeus'un erkek kardeşlerinden biri tarafından kurulan ('çağrı' anlamına gelen) Celeae'de Demeter'in Gizemleri'nin kutlandığı söyleniyor. Hermes, Zeus ('ağaçkakan' anlamına gelen) Picus'un oğlu olarak bilinirdi. Zaten Aristophanes de *Kuşlar* oyununda Zeus'u ağaçkakanın atasını çalmakla suçlamamış mıydı? Pan da Hermes'in (adı 'ağaçkakan' anlamına gelen) Peri Dryope'den olma oğluydu; Latin Pan'ı Faunus ise Circe'nin aşkını reddettiği için ağaçkakanı dönüştürdüğü Picus'un oğlu. Faunus'un Girit'deki mezarında "*Burada aynı zamanda da Zeus olan ağaçkakan yatıyor*" yazıyordu. Bunların her üçü de yağmur getiren çoban-tarırlardı. Rastlantı bu ya, Libya'nın adı da yağmuru çağırıştırıyor ve kış yağmurları Yunanistan'a Libya yönünden geliyor.

Yine Graves'e göre, Yunan efsanelerinde Zeus'un Libya, Agenor, Belus, Aegyptus ve Danaus'un atası Epaphus'un babası olarak anlatılanması, Zeus'a tapan Akhalar'ın güneydoğu Akdeniz'in tüm deniz halkları üzerinde egemenlik iddiasının bir sonucuuydu; şöyle ki:

Europa, Mısırlı Agenor'dan Olma Finike Prensesi

Agenor'un Kenan İli'ne gelince Telephassa ile evlendiği ve altı çocukları olduğu rivayet edilir: oğulları Cadmus, Phoenix, Cilix, Thasus, Phineus ve biricik kızları Europa. Ve Zeus bir kez daha aşık oldu, bu sefer de Europa'ya. Agenor'un sürülerini Europa'nın eşlikçileriyle birlikte gezindiği Tyre kıyısına sürsün diye Hermes'i gönderdi. Zeus ve kendisi de kar beyazı bir boğa

kılığında sürünün arasına karıştı. Koca gerdanlı, aralarında tek bir siyah çizgi bulunan, küçük, cevher gibi boynuzlu, beyaz bir boğa. Avrupa'yı çarptı bu güzellik, öylesine ki, kuzu gibi yumuşak başlı olduğunu da görünce, korkusunun üstesinden gelerek, onunla oynamaya başladı. Ağzına çiçekler, boynuzlarına taşlar ilaştırdı ve, nihayet, omuzlarına tırmanarak, kendisini denizin kıyısına kadar götürmesine izin verdi. Bir anda kıydan uzaklaşırda boğa ve Avrupa korku içinde, arkasına, uzaklaşan kıyıya bakakaldı. Bir eliyle boğanın sağ boynuzuna tutunmuştu; diğer eli hâlâ sıkı sıkı bir çiçek sepeti tutuyordu.

Promete, P.P.Rubens, 1611-12

Agenor hemen oğullarını kızkardeşlerini aramak üzere gönderdi ve onu bulmadan dönmelerini söyledi. Hemen yelken açtılar ancak boğanın nereye gittiği hakkında hiçbir fikirleri olmadığından, her biri farklı bir yöne yöneldi. Phoenix batıya, Libya'nın ötesine doğru, bugün Kartaca olarak bilinen yere gitti ancak Agenor'un ölümünden sonra, kendisine adanıp Finike adını alan Kenan topraklarına geri dönerek, Alpheisboea'dan doğma Adonis'in babası oldu. Cilix, Hypachaeenlar'ın Ülkesi'ne gitti ve o topraklara kendi ismini verdi: Kilikya, yani güney Anadolu. Phineus ise Marmara Denizi'ni Karadeniz'den ayıran Thynia yarımadasına gitti ve burada daha sonra yüzü ve vücudu kadına, kanatları ile ayakları kuşa benzeyen o ünlü canavarların gazabına uğradı. Thasus ve izleyicileri Olympia'ya gidip orada Tyre Heracles'ine on arşın yüksekliğinde, elinde bir sopa ve yay tutan tunç bir heykel adadıktan sonra Thasos adasını sömürgeleştirerek zengin altın madenlerini işlemeye gittiler. Tüm bunlar Amphitryon'un oğlu Heracles Yunanistan'da doğmadan beş kuşak önce oldu.

Cadmus ise, Telephassa ile birlikte, Rodos'a yelken açtı. Burada Lindus Athenesi'ne pirinç bir kazan adadı ve Poseidon adına bir tapınak inşa etti. İkinci durakları Thera'da da benzeri bir tapınak inşa ettiler ve, sonunda, onları misafirperverlikle karşılayan Trakyalı Edonianlar'ın ülkesine ulaştılar. Telephassa'nın buradaki ani ölümü ve gömü töreninin ardından, Cadmus ve eşlikçileri, Avrupa'nın nerede olabileceğini danışmak üzere, Delphi Kahini'nin yolunu tuttular. Pythoness'in yanıtı umut kırıcı oldu: Cadmus arayışına son vermeli ve, bunun yerine, bir ineği izleyerek hayvanın yorgunluktan yere çöktüğü her yere bir şehir kurmalıydı—Truva ve Antakya kentlerinin de aynı yöntemle kurulduğu söyleniyor. Rastlantı bu ya, Delphi'den Phocis'e giden yoldan ayrılan Cadmus, Kral Pelagon'un hizmetinde bazı inek çobanlarına rastladı ve çobanlar ona her iki böğründe birer beyaz dolunay işareti bulunan bir inek sattılar. Cadmus bu hayvanla Boeotia'dan geçerek, doğuya doğru, durmaksızın ilerledi, ta ki hayvan bugün Thebes kentinin kalıntılarının bulunduğu yerde yere çökene kadar. Hayvanın oturduğu yere Athene'nin bir imgesini diktiler ama ona Finike dilindeki Onga adını verdiler. Cadmus beraberindekileri ineğin gecikmeden Athene'ye kurban edilmesi gerektiği konusunda uyararak, adamlarından bazılarını, büyük yılan tarafından korunduğunu bilmeden, bugün Castalia Pınarı adı verilen Ares'in Pınarı'ndan arınma suyu almaya gönderdi. Yılan, Cadmus'un adamlarının çoğunu öldürdü; o da, intikam olarak, yılanın başını bir kayayla parçaladı. Athene'ye kurbanı sunar sunmaz tanrıça belirdi ve Cadmus'u yaptıkları için överek, yılanın dişini toprağa ekmesini emretti. Cadmus'un emri uygulamasıyla beraber, topraktan elli silahlı Sparti çıkıp silahlarını birbirine vurmaya, Cadmus aralarına bir taş atınca da, bu sefer birbirleriyle dövüşmeye başladılar. Her biri diğerini taşı atmakla suçluyordu. Bu çetin çarpışmadan beş kişi sağ çıkabildi: Echion, Udaeus, Chthonius, Hyperenor ve Pelorus; Cadmus'un has adamları olacaktı.

Ancak Ares yılanın ölümünün intikamı peşinde koşunca, Cadmus kutsal bir mahkeme

tarafından geçici bir süre Ares'in kölesi olmaya mahkum edildi. Sekiz yıl süren bu mahkumiyetten Athene kurtardı Cadmus'u. Cadmus, beş has adamının yardımıyla, Thebes'in kendi onuruna Cadmea olarak adlandırılacak akropolünü inşa ettikten sonra, Afrodit ile Ares'in kızı Harmonia ile, Olympialılar'ın katıldığı ilk "fani" düğünüyle evlendi. Cadmus'un Thebes kentinin bugünkü pazaryerinde bulunan evinde Olympia tanrıları için oniki taht kuruldu ve tanrıların her biri, Harmonia'ya armağanlar sundu. Bunların en bilinenleri, Athene'nin armağanı, giyene tanrısal asalet bahşeden altın cüppe ile, Zeus'un Cadmus'un

Uyuyan Bir Kızı Seyreden Minator,
Pablo Picasso, 1933

kızkardeşi Europa'ya aşk armağanı olarak da bilindiğinden, bir yoruma göre Europa'nın kendisi bir diğere göre ise Afrodit tarafından Harmonia'ya sunulan, Hephaestus'un elinden çıkma, takana dayanılmaz bir güzellik bahşeden o ünlü altın koliyeydi. Her iki armağana da, sonradan, Thebes kentinin geleceğini şekillendirmede önemli işlevler yüklenecekti.

Graves'e göre, Olympialılar'ın katıldığı bu düğünle ilgili Yunan kaynaklı yazın, Yunan anakaradaki Thebes kentinin baba tarafından Doğulu ve kendi adı da Sami dillerinde "Doğulu" anlamına gelen Cadmus ve beraberindekilerin egemenliği altına girmesinin Hellenler tarafından kabul gördüğünü belgeliyor. Cadmus'un babası Agenor, Graves'in araştırmalarına göre, Genesis'de Kenan olarak ortaya çıkan Finikeli kahraman Chans idi. Yazar, pek çok Kenan adetinin de Doğu Afrika kökenine işaret ettiğini ve Kenan soyunun Aşağı Mısır'a Uganda'dan

gelmiş olabileceğini düşünüyor. Agenor'un oğullarının dağılmasının da Kenan kabilelerinin 2. binyılın başlarında, Aryan ve Sami istilalarının baskısı altında, batıya doğru kaçışını kaydettiği, ayrıca, Inachus'un oğullarının ve ay-inek Io'yu arayışlarının öyküsünün Agenor'un oğullarını ve Europa'yı arayışlarını etkilediği görüşünde. Zaten Phoenix de, Yaşamda Ölüm'ün tanrıçası olarak aya verilen ve "kırmızı, kanlı" anlamına gelen Phoenissa sıfatının erili. Benzer şekilde, Europa da "geniş yüz" anlamına geliyor; dolunayın eşanlamısı ve Ay-Tanrıça Demeter ile Sidonlu Astarte'nin sıfatlarından biri. Öyküde geçen Libya, Telephassa, Argiope ve Alpheisboea da, yine Ay-Tanrıça'nın sıfatları.

Graves'e göre Zeus'un Europa'ya tecavüzü ise Girit'in erken dönemde bir Hellen işgali altında kaldığını anımsatıyor ve Europa'nın öyküsü aynı zamanda da Finike'nin Girit'den gelen Hellenler tarafından yağmalanmasının anısını yaşıyor. Mısırlı Agenor'dan olma Finike prensesi Europa'nın yarım bıraktığımız öyküsüne böylelikle geri dönecek olursak, sırtında prensesle Girit'de Gortyna kıyısına çıkan boğa Zeus, bir kartala dönüşüverdi ve bir pınarın yanı başındaki salkım söğütlerin altında Europa'ya sahip oldu. Üç oğul verdi Zeus'a Europa: Minos, Rhadamanthys ve Sarpedon. Eski öykülerde Europa'nın kaderinden şikayet edip etmediğine ve Finike'de başlayan macerasının nasıl sonlandığına yer verilmemiş. Zeus'dan olma çocuklarına ilişkin rivayetler ise pek bol, gelişmelerle dolu ve Avrupa uygarlığının kökenlerine ilişkin varsayımlar açısından yaşamsal. Başlangıcı, Europa'nın Zeus'un çocuklarını doğurduktan sonra evlendiği Girit kralı Asterius'un aile ağacı babası Tectamus ve büyükbabası Dorus'tan biraz daha geriye izlendiğinde, neredeyse yaratılış öykülerine kadar uzanan rivayetler bunlar; şöyle ki:

Ariadne, Theseus'u Girit Labirenti'nden Kurtaran Kadın

Parada'nın aktardığına göre, Yunan efsanelerinde zaman, Tunç ve Kahramanlık Çağı ile

Taş merdivenleri indik, duvarlardaki resimler boğalara, zambaklara, mavi deniz içindeki balıklara, anaları olan suyun ruhunda boğuluyormuş da, hafif hafif bir havayı solumak istiyormuş gibi kanatlarını açarak su üstünde uçan kırlangıç balıklarına konuşmadan bakıyorduk. Tiyatrodan çıktık; rehber alevlendi; yüzü parlıyordu, aydınlanmıştı:

—Burada, dedi, boğa güreşleri olurdu; ama, bana söylediklerine göre, İspanya'da yapıldığı gibi boğanın öldürülmesi ve atların karninin deşilmesi şeklindeki boğa güreşleri değil; burada boğa güreşi kansız bir oyundu. Oynarlardı; boğa güreşçisi boğayı boynuzlarından yakalar, canavar kızarak başını yukarı doğru silkelere, boğa güreşçisi de böylece hız alıp boğanın sırtına atlardı; bir takla daha atar ve boğanın kuyruğu üzerinden yere düşerdi; bir genç kız da orada durur, kendisini kucaklardı.

Bekçinin sözlerini rahibe açıkladım; o da gözlerini tiyatronun taş basamaklarına dikmişti, herhalde bu tanrısal oyunu kafasında yeniden canlandırmaya çalışıyordu.

Beni kolumdan tuttu, ilerledik:

—İnsanın Tanrı'yla oynaması ve bir yerinin kanamaması çok güç! dedi.

Üzerinde, kutsal işaret olan çift baltanın oyulmuş bulunduğu, parlak alçıdan yapılmış dört köşe bir sütunun önünde durduk. Rahip ellerini kavuşturdu, bir an için dizini büktü ve dua edermiş gibi dudakları kıpırdadı.

Hayret ettim:

—İbadet mi ediyorsunuz? diye sordum.

—Tabii ibadet ediyorum, küçük dostum, diye cevap verdi. Her ırk ve her devir, Tanrı'ya kendi maskesini takar; ama bütün devirlerde, bütün maskelerin ardında daima aynı Tanrı vardır.

Sustu, biraz sonra:

—İstavroz bizim kutsal almetimizdir, senin eski atalarının iki yanlı baltası vardı; fakat ben, İstavrozla iki yanlı baltanın oluşturdukları geçici sembolün altında aynı perdeyi farkediyor ve ona tapıyordum. O sıralarda çok gençtim; bu nedenle, söylediklerini o gün anlayamadım; yıllarca sonra beynim bu sözleri kavrayıp bir sonuç çıkarabildi; bütün dinsel sembollerin ardında, ben de Tanrı'nın yerinden oynatılmaz ebedi simasını farkettim ve daha sonraları, beynim daha da genişleyip yüreğimin cesareti artınca, Tanrı'nın yüzünün ardından da, içinde kimsenin oturmadığı, korkunç bir karanlık, kaosu farkettim. O muhterem rahip o gün, Knossos'da istemeden bana bir yol açtı, o yola girdim, fakat durmamın gerektiği yerde durmadım; şeytanca bir meraka kapıldım, daha öteye gittim ve uçurumu buldum.

Nikos Kazancakis, El Greco'ya Mektuplar'dan (çeviren Ahmet Angin. İstanbul: E Yayınları, 1995, s. 139-140.)

başlar. Bunun öncesindeki, dünyanın yaratılışını, Uranüs'ün kısırlaşmasını, Cronos'un hüküm sürdüğü Altın Çağ'ı, Titanlarla Olympialılar arasında savaşlarla geçen ve Zeus'un hükümranlığının başlamasıyla son bulan dönemi ve onu izleyen Gümüş Çağ'ı zamandizine oturtmak, bu nedenle, olanaksızdır. Efsaneye göre, zaman başladığında, insanı su ve topraktan yaratan ve, kendisi de Titan olduğu halde, taktik icabı, Titanlar'la Olympialılar'ın savaşı sırasında Zeus'a kafa tutmayan, ancak savaş sonrasında kendi hükümranlığı altında Zeus'un nasıl tüm ayrıcalıkları ölümsüzler arasında paylaşarak ölümlülerle gereğince ilgilenmediğini görünce ölümlü insana ateşi ve sanatları veren Prometheus hâlâ Kafkasya Dağları'nda, Hephaestus'un kendisini zincirlediği, her gün bir kartalın tekrar iyileşmek üzere karaciğerini didiklediği yerdedir. Heracles'in onu oradan kurtarmasından kuşaklar önce, Io'nun ziyaretini bekler halde.

Yine Parada, Io'nun önemli Yunan krallıklarının çoğunun gidip dayandığı büyük aile zincirlerinden birindeki ilk ölümlü olduğunu öne sürer. Io'nun oğlu Epaphus'un kızı Libya'nın oğlu Agenor'un oğlu Cadmus'un Thebes kentini kurması gibi, Libya'nın diğer iki çocuğundan biri olan Belus'un çocukları Aegyptus ile Danaus da Argos ve Mycenaeyi kurdular. Heraclidler, bu ağacın devamı olacaktı. Diğer aile ağacındaki ilk ölümlü, Prometheus'un Pronoia veya Clymene'den doğma oğlu Deucalion'du, Deucalion'un en ünlü oğlu ise, Hellen; adı üstünde, Hellenler'in atası. Üç oğlu da kendi kadar ünlüydü Hellen'in: Dorlar'ın atası Dorus; Akhalar'ın atası Achaeus ile İyonlar'ın atası Ion'un babaları Xuthus; ve Teselyalı Kral Aeolus. Teselya'daki Pherae, Phthia ve Iolcus gibi ünlü kentleri kuran ve Thebes, Argos, Atina ve Messenia'da dönem dönem etkili olan soydu bu. Io'nun soyundan gelen Finikeli prenses Europa, Girit'de, işte bu ikinci ailenin Dorus soyundan Asterius ile evlendi. Asterius'un babası, Aeolianlar ve Pelasgianlar'la birlikte gelip, Girit'e yerleşen ve kral olan Tectamus'du; babası Dorus ile Dorus'un kardeşi Aeolus'un oğlu Cretheus'un kızı olan anasının saf Hellen kanını taşıyan Tectamus. Belli ki Girit'in Arcadia'dan göçtükleri savlanan ilk kralları olan üç kardeşten, Archadius, adadaki Gortyna kentine adını veren Gortys ile Cydonia kentine adını veren Cydon'dan sonra geçirdiği bir kültür değişikliğine işaretli Tectamus'un geliş öyküsü ve Europa Asterius'la evlendiğinde, değişiklik gerçekleştireli henüz bir kucak olmuştu.

Asterius Europa'nın Zeus'dan olma oğullarını tahtına varis ilan etti ancak, oğullar büyüdüklerinde, Apollo'nun Peri Areia'dan olma oğlu Miletus'un aşkına birbirlerine girdiler. Sonunda Miletus aralarından en çok Sarpedon'u sevdiğine karar verince, Minos tarafından Girit'den sürüldü ve Anadolu kıyılarında Caria'ya yelken açarak burada Milet kent ve krallığını kurdu. Minos, Asterius'un ölümünün ardından, hükmetme hakkını tanrılardan aldığını iddia ederek, Girit tahtına talip oldu ve, hükümranlığının meşruluğunu kanıtlamak üzere, tanrıların tüm dualarına yanıt verdiğini örnekleyecek bir gösteriye kalkıştı. Önce Poseidon'a bir sunak adadı ve, kurban töreni için tüm hazırlıkları tamamlatarak, denizden bir boğa çıkması için dua etti. Bir anda, göz kamaştırıcı beyazlıkta bir boğa denizden kıyıya doğru yaklaştı ancak hayvanın güzelliği Minos'u öylesine çarpmıştı ki onu sürüsüne kattı ve başka bir boğa kurban etti Poseidon'a. Minos'un taht üzerindeki hak iddiaları, böylece, her Giritli tarafından kabul gördü; hâlâ Miletus'un tasanını çeken Sarpedon hariç. Sarpedon, Asterius'un niyetinin krallığı üç ardılı arasında eşit paylaşım olduğunu açıkladı; zaten Minos'un kendisi de adayı üç bölüme ayırmış ve her biri için bir başkent seçmemiş miydi? Bu iddialar üzerine Minos tarafından Girit'den sürülen Sarpedon, Anadolu'ya, Kilikya'ya kaçtı ve Cilix ile Milyanlar'a karşı birleşerek onları yendi ve kralları oldu. Zeus Sarpedon'a üç kuşak yaşam bahışladı. Sonunda öldüğünde de Milyan krallığı, Aegeus tarafından Atina'dan sürülerek Sarpedon'a sığınan ardılı Lycus'dan dolayı, Lycia adını aldı.

Bu arada, Minos, Helios ile peri Crete'nin kızı Pasiphae ile evlenmişti. Ancak Poseidon, vaadettiği kurban törenini gerektiği gibi yapmayarak kendisini kızdıran Minos'dan intikam almak için, Pasiphae 'nin kurban edilmeyen beyaz boğaya aşık olmasını sağladı. Pasiphae ,

Minotaur'a saldıran Theseus, İÖ 6 yy

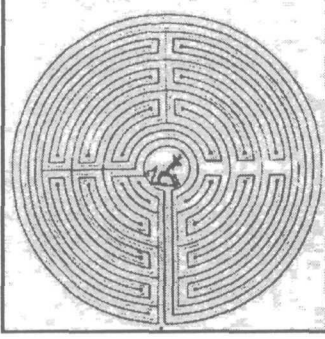
boğaya karşı hissettiği ve normal bulmadığı arzuyu ancak Daedalus'a, Minos ve ailesini onlar için yaptığı ahşap oyuncaklarla eğlendirerek Knossos'da sürgünde yaşayan ve "ilk sanatçı" olarak bilinen Atinalı ünlü zanaatçı, açabildi. Daedalus yardımı söz verdi ve gerçek bir ineğin derisiyle kapladığı içi boş tahta bir ineği, toynaklarının altına gizli tekerlekler yardımıyla iterek, Poseidon'un boğasının Minos'un inekleri arasında meşeler altında otladığı Gortys'e götürdü. Pasiphae 'ye tahta ineğin arkasındaki kapakları açıp bacıklarını arka ayakları içindeki boşluklara yerleştirerek nasıl içine gireceğini öğrettikten sonra, çekildi. Az sonra beyaz boğa, ineğin üstündeydi. Pasiphae , arzularını doyurdu ve daha sonra da bir canavar doğurdu: kuşaklar boyu Akdeniz halklarında korku ve merak uyandıracak, boğa başlı, insan gövdeli Minotaur!

Geç dönemlerde bazı Yunan kültürlerinin bir boğa ile çiftleşen Pasiphae efsanesinden hoşlanmayarak, efsanedeki beyaz boğayı Taurus adında bir adamla değiştiren bir düzenleme yaptıklarını biliniyor. Graves'in Pausanias'a dayanarak savladığına göre ise, 'Pasiphae' Ay'ın sıfatlarından biri, diğer adı 'Itone' de yağmur getiren Athene'nin sıfatı olduğundan, Pasiphae ile boğanın birleşmesi efsanesini, inek boynuzları takan Ay-rahibe ile boğa maskesi takan Minos-kralın meşeler altında törensel evliliği olarak yorumlamak da olanaklı. Hesychius'a göre de 'Gortys', Carten yani Giritçe inek yerine geçiyor ve söz konusu evliliğin de Güneş ile Ay arasında olduğu düşünülüyor çünkü Gortys'de Güneş'in kutsal bir inek sürüsü olduğu, beyaz boğaların ise, tuhaf bir şekilde, Roma'nın Alba tepesinde her yıl yinelenen kurban töreninden Trakya Dionysus tapınmalarına, Galli Druidler'in ökseotu-ve-meşe ayininden eski İrlanda taş giyme törenlerini izleyen kutsama ayinlerine kadar, Ay'ın kutsal hayvanları oldukları biliniyor. Yine de, tüm bunlar, Kral Minos'un başına gelenleri kutlu bir birleşmenin ürünü kılmaya yetmiyor olmalı ki, talihsiz Minos'u, tıpkı Mısır inanışlarındaki Anubis gibi, Hades'in kapısında, ruhların günahlarını tartan yargıç olarak görüyoruz.

Skandalı nasıl önleyeceğini ve Pasiphae 'nin rezaletini nasıl gözlerden saklayacağını kahinlere danıştı Minos ve "Daedalus'dan sana Knossos'da bir inziva köşesi tasarlamasını iste" emrini aldı. Minos yaşamının geri kalanını "Labyrinth" adı verilen ve merkezine Minotaur'u hapsettiği bu yapıda, Pasiphae ve ikisinin çocukları Acacallis, Ariadne, Androgeus, Catreus, Glaucus ve Phaedra ile geçirecekti. Bir gün Glaucus top oynarken binanın içinde kayboldu. Tüm aramalar boşa gidince, Delphi Kahini'ne danıştılar ve Girit'de yeni gerçekleşmiş olan mucizevi bir doğumla ilgili en iyi benzetmeyi yapan kişinin, kayıp olanı bulacağını öğrendiler. Minos araştırmalar yaptı ve sürüleri arasında, beyazdan kırmızıya, kırmızıdan siyaha, günde üç kez renk değiştiren bir düvenin henüz doğduğunu öğrendi. Minos'un bilicilerinin bir türlü aklına gelmeyen benzetmeyi, Argive Polyeidus buldu: "Bu dana başka hiçbir şeye olgunlaşmakta olan bir böğürtlene benzediği kadar benzemiyor!" Minos hemen onu Glaucus'u aramaya gönderdi. Beyaz, kırmızı, siyah; Ay-inek lo'nun renkleri; aynı zamanda da Ninou Khani'de bulunan Girit tanrıçasının kutsal uçayaklarının renkleri. Ne rastlantı, değil mi?

Girit'de Knossos alanında yüzyıl başında arkeolojik kazılar yürüterek Homer'den bugünlere öyküleri söylenegelen Daedalus'un ünlü labirentini arayan Sir Arthur Evans'ın iddialarına göre, yapının aldığı bu ad, İÖ 2. binyılda Girit'in benzersiz filosuyla Akdeniz'de kurduğu hakimiyetin ve aynı Girit tanrıçasının simgesi olan iki başlı baltanın adı olan labrys sözcüğünden türemiştir. Atina'ya kadar uzanarak, Atinalılar'ı her yıl yedi erkek ve yedi kız çocuğunu, Knossos'daki rehberinin Kazancakis'e anlattığı efsanevi boğa güreşini yapmak üzere Girit'e Kral Minos'un sarayına göndermeye mecbur bırakacak kadar geniş ve güçlü bir

hakimiyetti bu ve, Büyük İskender üçlemesi ile dünya çapında ün kazanan İngiliz yazar Mary Renault, *Kral Ölmeli* (The King Must Die) romanına yaşamını konu ettiği Theseus Girit'e gelinceye kadar da sürecekti.

Atina'nın Girit'e gönderdiği ondört kişilik gruplardan birinde yer alan Theseus, kendisine aşık olan Kral Minos'un Pasiphae 'den olma kızı Ariadne'nin ünlü labirentin gizini mimarı Daedalus'dan öğrenip kendisine anlatması sayesinde, korku salan Minotaur'u yapının son bölümünde buldu ve öldürdü. Sonra, Ariadne'nin kendisine verdiği ipi izleyerek, labirentte kaybolmadan dışarı çıkmayı başardı ve Ariadne ile birlikte Girit'den kaçarak Naxos'a kadar geldi. Ama, Ariadne Theseus'a kendisini Atina'ya götürmesi ve evlenmesi koşuluyla yardım etmiş olduğu halde, Naxos'da, nedendir bilinmez, Ariadne'yi kıyıda uyur bırakarak Atina'ya yelken açtı, Theseus. Yine nedendir bilinmez, Atina'da Ariadne'nin kardeşi Phaedra ile evlendi. Daedalus ise, Theseus'un labirentin gizini çözmesine neden olduğunu öğrenen Minos'un gazabından, uzaklara, Sicilya'ya kaçtı.

Ariadne'ye gelince, Dionysus'un Atina'daki rahiplerinin anlattığına göre, uyandığında kendisini yalnız bulan Ariadne, Theseus korkunç üvey kardeşi Minotaur'u öldürmeye kalkıştığında nasıl titrediğini ve bunu başarması için nasıl sessiz dualar ettiğini, Theseus'a duyduğu aşk yüzünden nasıl ailesini ve anatoprağını terkettiğini düşünerek, göz yaşlarına boğuldu. İntikam arzusunu haykırdı tüm evrene ve Baba Zeus başıyla onayladı onu. Sonra, Ariadne'nin yardımına, Dionysus geldi ve, o ünlü tacı başına yerleştirerek, vakit geçirmeden Ariadne'yle evlendi. İşte bizim *Corona Borealis*, Kuzeyin Tacı! Dionysus, daha sonra, Hera ile Zeus'un topal zanaatkar oğulları Hephaestus'un kor altın ve "tacın mücevheri" gül biçiminde kırmızı Hint taşlarından yaptığı tacı yıldızların arasına yerleştirdi. Kızkardeşi Ariadne'yi sebepsiz yere terkeden kocası Theseus'un oğlu Hippolytus'a yazdığı aşk mektubunda Phaedra'nın idafe ettiği söylenen şekliyle "*Girit Krallık Sarayı'nın aşkta şerefi lekelenmeye mahkum kadınlarının*", yani büyükannesi Europa'nın, annesi Pasiphae 'nin ve kızkardeşi Ariadne'nin, hatta belki de soylarının uzandığı lo'nun koşutluklar içeren ama birbirleriyle ve Akdeniz'in antik dönem sosyo-politik coğrafyasıyla ilişkileri ve zamandizinsel süreklilikleri bir türlü kesinlikle kurulamayan acıklı öykülerinin gökteki arması.

"Ariadne'nin Tacı"ndan "Şefler Meclisi"ne Gökküre'nin Kültür Coğrafyası

Tüm bu öyküler gösteriyor ki Doğu Akdeniz'in eski halklarının paylaştıkları ve kuşaktan kuşağa birbirlerine aktardıkları, yalnızca bu yazının başında değindiğimiz gökbilim bilgileri değildi. İşte bundan dolayı, bugün Avrupa uygarlığının üzerinde temellendirildiği kültürel zenginliğin Akdeniz havzasından kuzeyde Kafkaslar'a, doğuda Hindistan'a, güneyde Nil'in kaynaklığı dağlara uzanması ve tüm bu toprakların yerel renkleriyle karma karışık bir hale gelmesi hiç de şaşırtıcı değil. Yeni Dünya'da bu zenginliğin cazibesine kapılıp, Avrupa kültürüne yeni-klasik anıtlar dikmeleri de öyle. Oysa o toprakların da başka öyküleri vardı, yüzyıllarca baskılandıktan sonra, bugünün değişen kültür politikaları sayesinde yeniden söylenmeye başlanan. Bizim buralardan bakılınca Ariadne'nin elinden fırlayıp giden tacına benzediğinden *Corona Borealis* denilen o küçük yarım daire şeklindeki yıldız kümesi, oralardan bakınca herhalde pek de taca benzemiyordu; ne de en parlak yıldız tacın mücevherine. 1500lerde bugünün Kansas eyaletinin kuzeyi ile Nebraska eyaletinin güneyini kendilerine mesken tutan Pawnee Kızılderilileri, mayıs ayında göğe baktıklarında aynı yıldızları "takım" olarak görmüşlerdi görmesine, ancak bambaşka bir temsil olarak yorumlamışlardı: Şefler Meclisi. Caddoaca konuşan bu insanların Kuzey Amerika anakarasının ortalarında oldukları sanılan Yedi Altın Şehri bulmak için düzenlenen Coronado seferi ile gelecek Avrupalıların kültürüyle olasılıkla 1541'de gerçekleşecek ilk karşılaşmasına henüz çok vardı. O tarihten başlayarak arazi, maden ve dinsel özgürlük peşinde Batı'ya akın eden beyazların giderek artan baskısına maruz kalan bir avuç Pawnee, sonunda, yurt

edindikleri topraklardan çıkarak, Oklahoma arazisi içinde yeniden yerleştiler. Anakaraya yeni gelen yerleşmeciler ve hazine avcıları, beraberlerinde getirdiklerini iddia ettikleri değerlerin bazılarının o topraklarda çoktandır yerleşik olduğundan habersiz, bu "yaban" topluluklara kendi ilkelerini öğretmeye çalıştılar. Chamberlain'e göre, oralarda Şefler Meclisi dedikleri bizim Corona Borealis, bunun en iyi örneklerinden biri.

1900lerin başlarında, Pawneeler'in Skidi Kampının önemli üyelerinden biri, bu yıldızları şöyle anlatmış: "*Tam tepede bir yıldız çemberi var, meclis bu; bu çemberin merkezinde bir yıldız var, şefin hizmetlisi bu, ateş üzerinde yemek pişiriyor.*" Yapılan araştırmalara göre, Skidiler, bizim Corona Borealis ile en önemli ilkelerinden birini ilişkilendirmişler: seçilmiş önderlerin meclis oluşturarak günün konularını açıklığa kavuşturması yoluyla karar verme yöntemi. Bu ilke ve onu temsil eden takımyıldız öylesine önemliymiş ki, Pawnee locasının merkezindeki ocağın üzerindeki yuvarlak duman deliği, göğün neredeyse başucundan geçtiklerinden delikten gözlenebilen meclis yıldızlarıyla özdeşleştirilmiş. Dahası, takımyıldız Şef Yıldızı (Polaris) ile yakından ilişkili olarak görülüyor ve önde gelen Pawnee tanrısı, asla fiziksel biçim olarak görselleştirilmeyen ve başucunda oturduğu söylenen Tirawahat'ı simgeliyormuş. Tüm bu önemli yıldızlar, Yeryüzü'nde toplanacak meclisler kadar, yaradılışın tasarlandığı ve sonra gerçekleştirildiği efsanevi büyük meclisleri de betimliyormuş. Meclis yoluyla yönetim cennetten çıkma olarak düşünülüyor, köylerdeki şefler meclisleri yıldızların yetkesi ile güçlendiriliyormuş. İşte size Amerikan rüyası!

Pawnee inanışları üzerine yapılan tüm bu araştırmalar, 20. yüzyılın başlarında, bizim "Eski Doğu'da *Corona Borealis* olarak bildiğimiz takımyıldızın "Vahşi Batı'da Şefler Meclisi olarak biline geldiği görüşü doğrultusunda olduğu halde, Chamberlain, şimdilerde, farklı düşünüyor. *Corona Borealis*'in hemen hemen tam tepede olduğu mayıs ayı sonlarında aysız bir geceyarısı, hele de hava berrak ve siz de kırsal alanda iseniz, daha başka yıldızlar da görebileceğinizi söylüyor. Gözlerinizin *Corona Borealis*'in geleneğe çoktandır girmiş yarım dairesine takılmasını engelleyebilirsiniz, Skidi Pawnee'nin tanımına daha yakın, az daha genişçe bir oval görebilirmişsiniz. Takımda, biri merkeze yakın olmak üzere, bir düzine kadar şef olduğu söyleniyormuş. Chamberlain'in gördüğü oval takımyıldızda da bir düzine yıldız varmış ve merkezdeki yıldız—hani şu ateşi besleyen veya diğer şeflere hizmet eden—Kuzeyel Taç'ın bir ucundaki yıldızın ta kendisiymiş.

Acaba ben de Yunan mitolojisi kitaplarından kafamı kaldırıp, Amerika'nın ortasına gitsem de şu küçük yarım daire şeklindeki takımyıldız yerine bu daha büyük ve oval olanı mı arasam? Bakalım Chamberlain doğru mu söylemiş? Hem oralarda, lo, Europa ve Ariadne'den, Troya ve Girit'den, ağaçkakanlar, atsinekleri, tavuskuşları, yılanlar, beyaz inekler ve boğaların cirit attığı, yıllar yılı eski-yeni öykülerini büyük merakla okuyup durduğum kendi topraklarımdan binlerce kilometre uzakta, daha yakışık alırdı o şarkıyı söylemem. Hani şu "*Gökyüzünde yalnız gezen yıldızlar / Yeryüzünde sizin kadar yalnızım*" diye başlayan. Mayıs ayı sonlarında, berrak ve aysız bir gece saat geceyarısına doğru, Pawneeler arasında, elimde Chamberlain'in sözle yaptığı tarifle gökte şaşkın şaşkın Şefler'in Meclisi'ni ararken gözlerim Ariadne'nin Tacı'na takılıverince, içimi kaplayan o hüzünden kurtulur, keserdim şarkıyı herhalde. Onun simgelediği, Avrupa uygarlığının üzerinde temellendirildiği aşk ve ihanet öyküleri bana yalnız olmadığını anımsatırdı; binyıllardır bizim buralarda kimsenin yalnız olmadığını. Hiç kimsenin; kılıktan kılığa girip, karı kız peşinde koşan tanrıların bile...

Kaynakça

Graves, R., 1960 (ilkbasım 1955). *The Greek Myths*. Harmondsworth, Middlesex: Penguin Books Ltd.

Von Del Chamberlain, 1996. A "Council of Chiefs" in our sky set the example for decision making, *Looking Around*. <http://www.utah.edu/Planetarium/CoronaBorealis.html>

Wood, F.J., 1980. Constellation, pp. 654-656 in *Encyclopedia Americana*, Volume 7. Danbury, Connecticut: Americana Corporation.

Parada, C., 1997. *Greek Mythology Link*. <http://www.has.brown.edu/~maicar>.

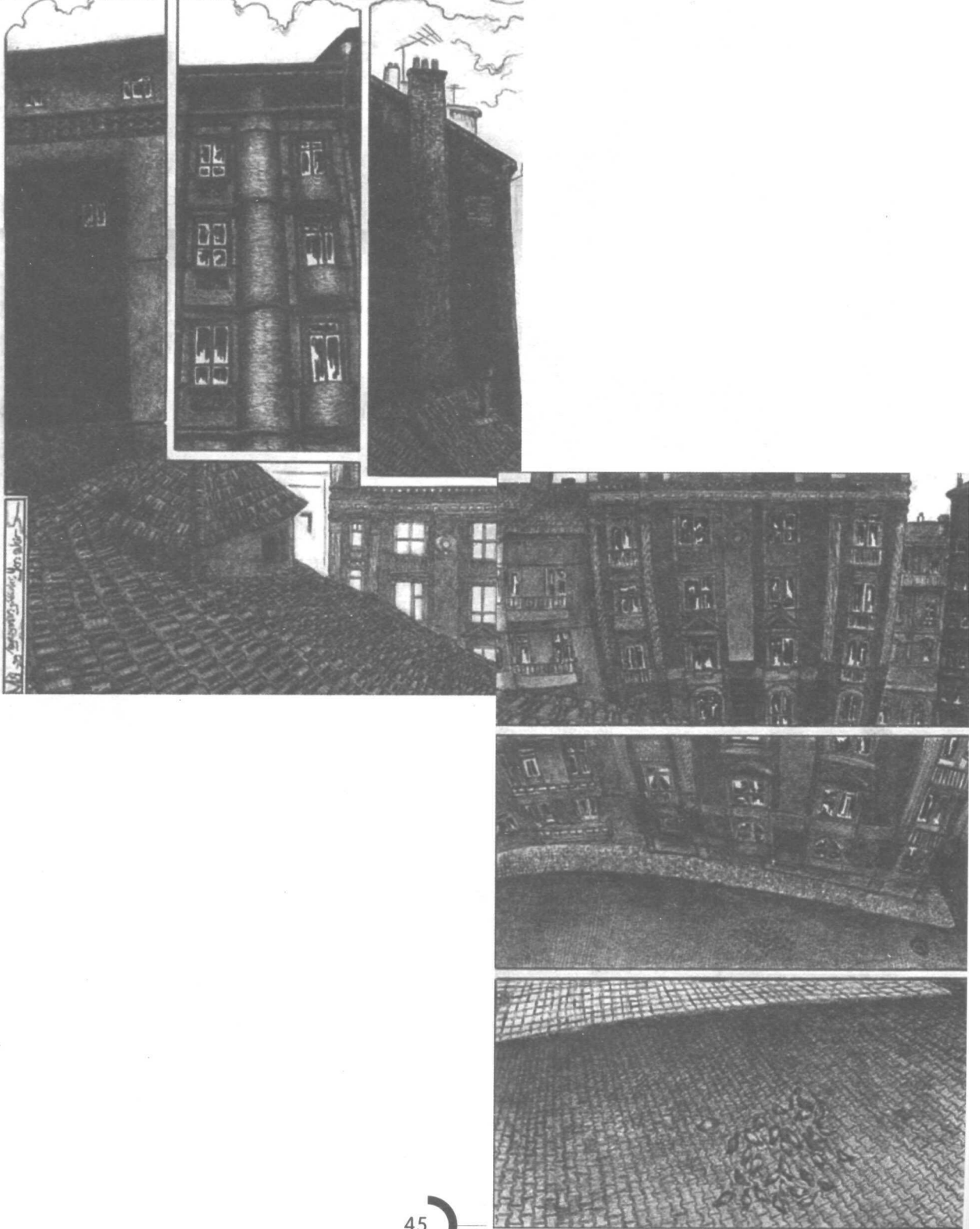
Renault, M., 1961 (©1958). *The King Must Die*. London: Four Square.

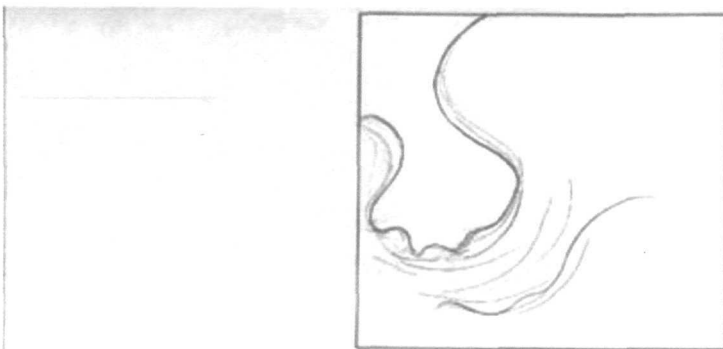
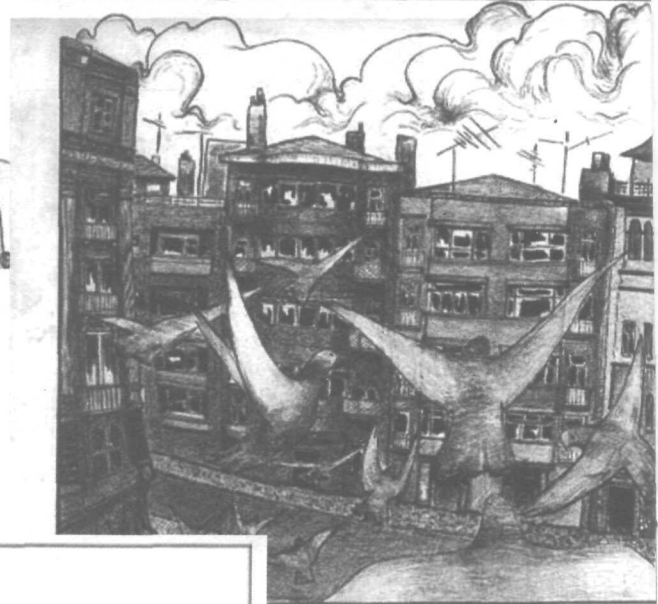
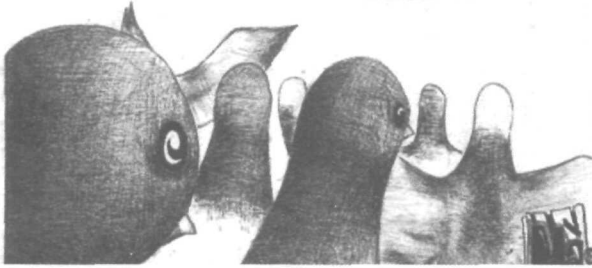
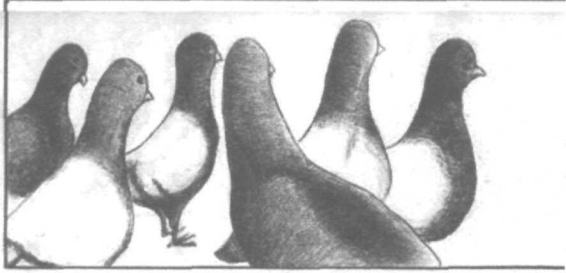
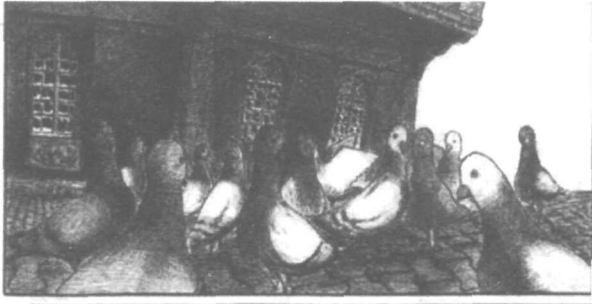
Güvercinler Duruyor İdi... Sonra Uçtular

Bora Örçal

bora@elitweb.com

teleskop

Hayvan olarak
varlık
sorunsuzluğu
demeliyiz belki
de. Varlık
kelimesi bile
insana ait bir
olgudur. Hayvan
böylesi bir
bilinçten
yoksundur, o
sadece varolur.
Bu şekliyle
yaşam kendisi
dışında bir anlam
barındırmayı
gerektilmez
hayvan için.
Aslanan yaşamın
kendisidir; yani
hayatta kalmak.
İnsan için
yaşamayı
zorlaştıran ölüm,
hayvan için
kaçınılmaz bir
denge
unsurudur; ölüm
yaşamın devamı
için gereklidir.
Ve hayvan,
insanın tersine,
bir gün
öleceğinin
bilincinde
değildir.

I.

Hayvan olarak varlık sorunsuzluğu demeliyiz belki de. Varlık kelimesi bile insana ait bir olgu. Hayvan böylesi bir bilinçten yoksundur, o sadece varolur. Bu şekliyle yaşam kendisi dışında bir anlam barındırmayı gerektirmez hayvan için. Aslanan yaşamın kendisidir; yani hayatta kalmak. İnsan için yaşamayı zorlaştıran ölüm, hayvan için kaçınılmaz bir denge unsurudur; ölüm yaşamın devamı için gereklidir. Ve hayvan, insanın tersine, bir gün öleceğinin bilincinde değildir.

II.

Belki de hepimiz yanıldık. Hayvanlar konusunda. Belki yaşam karşısında edindikleri deneyim öylesine aşkın ki, geriye birtek o kadar yalın yaşamak kalıyor. Yani en zorunu yapmak. (Çoğu zaman tersi düşünülse de katıksız olanı yakalamak en güç iştir.)

"Her aşk, daha belirlenmiş, daha özelleştirilmiş ve en dar anlamıyla daha bireyselleştirilmiş bir cinsel içtepdir ancak... Bütün aşk serüvenlerinin son amacı, gelecek kuşağın ortaya çıkmasından, yaratılmasından başka birşey değildir."

Schopenhauer aşkı bu kadar basite indirgeyerek, hiçbirimizin kolay kabul edemeyeceği bir gerçeği dile getiriyor belki de. İnsan bencilce bir varolma çabası içinde her durumu kendisine dönüştürdüğünü sanıyor. Birbirine benzer süreçlerden geçen her aşk hikayesi nedense hep 'gelmiş geçmiş en fırtınalı aşk' nitelemesini alıyor. Böyle olduğunu düşünmek dışında nedir farklılığı sağlayan? Dürüst olmak gerekirse yok belki de. Aşık olmak ile, olduğunu zannetmek arasındaki ayrımı kim yapabilir peki? Her an herşey karşısında büyük bir aldanış içinde olmamız burada başlıyor. Aldatmaca içinde olduğumuz konusunda bile yanılıyor olabiliriz. Bu ise başlıbaşına yeni bir aldanma demek.

III.

"... Türün birey üzerindeki hakkı, ölümlü bireyselliğın haktan çok daha büyük daha eski ve sağlamdır kuşkusuz... Doğa, amaçlarına, bireyi aldatmak, yani onun kafasında gerçeğe uymaz bir hayal yaratmak yoluyla ulaşabilir ancak..."

Schopenhauer'in bahsettiği insanın içinde oluşuveren 'aşık oldum' yanılgısıdır. Türün devamı için insan aldatılmıştır. Öte yandan benzer bir durum hayvanlarda içgüdüler vasıtasıyla sağlanmaktadır. Böylece hayvan, insanın düştüğü aldanıştan kurtulmuştur. Türün devamı için içgüdüler yoluyla cinsel birleşmeyi gerçekleştiren hayvan, buna bireysel bir anlam yükleme çabasına girmez. O, olması gerektiği gibi davranarak yaşamın devamına katkıda bulunmuştur sadece.

IV.

"Her hayvan suyun su içinde olması gibi dünyanın içindedir." G. Bataille.

"Hayvan doğrudanlıktır veya içkinliktir". Bataille bu görüş açısından yola çıkarak her hayvanın dünyanın içinde olduğu gerçeğine varır. Hayvan yaşamın her kademesi ile barışıktır. Bu yüzden dünyanın içindedir ve doğrudanlıktır. Hayvansal yaşamın içinde, güçlü ile güçsüz olanı ilişkiye sokan ve bir taraftan özerkliği, diğer taraftan bağımlılığı kuran hiçbirşey yoktur. Hayvanların birbirlerini yemesi bile bu bağımsızlığı bozmaz. Hayvanlarda yenilen hayvanı nesneleştirme süreci yoktur çünkü. Kendi varlığını temellendirmek için nesneleştirmeye ihtiyaç duyan insandır. Her türlü güç ilişkisini efendi-köle ilişkisine dönüştürür. 'En üstün varlık' olduğu kanısındaki insan için etrafındaki herşey, dünyanın kendisi bile nesnedir. Bu durumda insan artık kendini dünyanın içinde hissetmez; değıldir de zaten. O bir yabancıdır artık.

V.

"Hayvanın bir şey olarak tanımlanması, insansal olarak temel bir veri haline gelmiştir. Hayvan insanın benzeri olma saygınlığını kaybetmiştir ve kendi içindeki hayvansallığı farkedemeyen insan bu hayvansallığa kusur olarak bakmaktadır. Hiç kuşkusuz, hayvanı bir şey olarak görmekte yalan payı vardır. HAYVAN KENDİSİ İÇİN VAROLUR ve bir ŞEY olmak için ölmesi veya evcilleşmesi gerekir."

Bütün zavallı
çırpınışına rağmen
insan dünya
üzerinde varolmayı
beceremez. Kendine
yakıştırdığı 'üstün
varlık' olma özelliğı
engeller bunu.
Bilinci onu
içtenlikten ve
yaşamdan koparır.
Çırılçıplak kalan
insan içinden
atamadığı
yabancılık duygusu
ile yeryüzünde
var olmaya çabalar
durur. Küçümsediğı
hayvan bu konuda
daha başarılıdır.
İnsanın en büyük
yanılgısı da burada
başlar: Yaşamın bu
kadar basit
olduğunu
kabullenmeyişinde...

Bütün zavallı çırpınışına rağmen insan dünya üzerinde varolmayı beceremez. Kendine yakıştırdığı 'üstün varlık' olma özelliğı engeller bunu. Bilinci onu içtenlikten ve yaşamdan koparır. Çırılçıplak kalan insan içinden atamadığı yabancılık duygusu ile yeryüzünde var olmaya çabalar durur. Küçümsediğı hayvan bu konuda daha başarılıdır. İnsanın en büyük yanılgısı da burada başlar: Yaşamın bu kadar basit olduğunu kabullenmeyişinde...

Evrimin en yanlış sapmasıdır insan. Şayet bir tanrı varsa, bu günahın altında ezilmelidir. "Yaratıcı bir ruh düşünülürse, yarattığı şeyi göstererek ona şöyle bağırarak hakkımızdır: Bunca mutsuzluğu ve boşuntuyu ortaya çıkarmak uğruna, hiçliğin sessizliğini ve kıpırdamazlığını bozmaya nasıl kalkıştın?"

↓

15. yy Fransız kanaviçe

'Biliyor musun? Tek boynuzlu atların inanılmaz yaratıklar olduğunu düşünürdüm ve daha önce yaşayan bir tane görememiştim'

'Şimdi birbirimizi gördük' dedi tek boynuzlu at, 'bana inanırsan ben de sana inanırım.'

-Lewis Carroll;Through the Looking Glass

Tek tanrılı dinlerde, yaratılanın 'tanrının özünden fıskıran' tanımlaması kabul edildiğinde, yaratıkların dayanılmaz çekiciliği, varolmakla varolmamak arasında gezinen, hayal gücüyle beslenen 'diğerleri' olmalarından kaynaklandığı düşünülebilir. Yaratılma tanımının zaman ve uzam içinde sınırlı olmasına rağmen yaratılanlara insan tarafından yapılan atıflar onların doğaüstü bir boyut kazanmalarını sağlar. Belki de bu yüzden tek boynuzlular* gerçekliğini yitirip mitolojik bir düşe dönüşür.

Tek boynuzluların görünümünü tanımlanmasında tam olarak bir fikir birliği bulunmasa da yapı olarak toynaklı hayvanlara benzedikleri iddia edilir. Yunanlı felsefeciler tek boynuzluları at ve eşek arasında bir yere koyarken, diğer felsefeciler bir tür keçi olarak tanımlamayı uygun görmüşlerdir. Thomas Aquinas ise bu tanımların bir ortak noktası olabileceğini düşünüp bazı tekboynuzlu hayvanlarda hem ata hem de keçiye dair özellikler gördüğünü öne sürmüştür. Bu tanımlama dahilinde ön ayakları keçi ayağına benzer, at başlı, keçi sakallı ya da keçi gövdeli, at başlı yaratıklar olarak ifade edilmiştir. Odell Shepard ise tek boynuzluların görünüşü ile ilgili anlaşmazlığa, kısaca Mendel kanunlarına göre yönelen bir seri yolunu şaşırılmış melezin karışmasıyla oluşan bir ırk olduğu tanımlamasıyla yanıt vermişti.

Ortaçağda tek boynuzlular asaletin ve erdemin simgesi olarak görünmüşlerdi. Boynuzun gücü hanedanların birliğinin, beraberliğinin sembolü haline gelmiş ve dönemin sanat eserlerinde sık sık rastlanmıştır. Tek boynuzlular özellikle Hıristiyanlar arasında saflığın ve iffetin simgesi olarak ortaya çıkmış ve bu tanımlar İncil'deki kutsal yaratıklarla ilgili ifadelerle desteklenmiştir. Tek boynuzlu hayvanların gücü sadece dini inanışların bir sembolü olmasından değil mistik ve ruhani güçlerin de bileşkesi olmasından kaynaklanır. Tek boynuzlular bir aslanla dövüşebilecek kadar güçlü, bir bakireye boyun eğebilecek kadar saftırlar.

'Tek boynuzlu atları yakalamanın bir yolu, bakirenin kollarından geçer. Bakire ıssız bir yerde bırakılır. Tek boynuzlu at bakireyi fark ederek onun dayanılmaz cazibesinin yavaş yavaş esiri olur ve bakireye yaklaşır, onun kucağında uykuya dalar. İşte, avcılara göre tekboynuzlu atın yakalanması için en uygun andır. Buna rağmen yetişkin bir tek boynuzlu atın hiç yakalanmadığı söylenir. Yakalanan yavru tek boynuzlu atlar ise sirklerde halka gösterilir ya da kralın yaratık koleksiyonunun bir parçası olur.'

Tek boynuzlular efsunludur ve yaşayan canlılar için yaşam ile ölüm arasındaki çizgiyi belirler. Örneğin, İtalya'da kral saraylarında zehirli olan yiyeceklerin, içeceklerin ortaya

çıkartılmasında onlara başvurulur.

'Ve ormandaki bütün hayvanlar suyun yanında tek boynuzlu atı beklediler, ki gelsin, saflığını suya katsın.'

'Alicorn' olarak da adlandırılan boynuzun, bir çok hastalığa iyi de geldiğine inanılmış. Boynuz, ilaç satan dükkanlarda toz halinde satılır ya da asaletin simgesi olarak tüm olarak da alınmıştır. O dönemde ele geçen boynuzların gerçekliğini anlamak için kimyacılar çeşitli

testler yaparlarmış.

Gerçek bir boynuz;

1. Suyu atıldığında küçük kabarcıklar çıkarır ve suda sanki kaynar gibi ses çıkarır,

2. Yakıldığında tatlı bir koku yayar,

3. Zehirli bitkiler ve hayvanlar yanına getirildiklerinde patlar ve yokolur,

4. Zehiri etkisiz eder,

5. Çok sert, ağır ve şimsir renkli arsenikten zehirlenmiş bir güvercini kurtaracak kadar güçlüdür,

6. Boynuzla yere çizilen yuvarlağın ortasındaki örümceği hapseder ve ölümüne sebep olur.

Tek boynuzlulara yüklenen sıfatlara bakıldığında, bir çoğunun insanları diğer canlılardan ayıran özellikleri de kapsadığı görülebilir. Böylece, tek boynuzluların insanın düş dünyasındaki yeri ile yeryüzündeki

yaradılışı üzerinde bir paralellik kurulabilir. Belki de dünyadaki 'tekboynuzlu atların' zaman ve uzamla sınırlı olsalar bile, yarattıkları etki sonsuza dek sürecektir.

'O yerde ne varsa hepsini sizin için yarattı. Sonra semaya yöneldi, onu yedi gök olarak yaratıp düzenledi...'

Bir anlamda insanoğlunun sahip olamadığı ya da sahip olamayacağı kitlesel bir düşünce imgeleyen erdemleri barındıran tüm ihtiyaçlarını doyurması için bir mahluk yaratmış ve 'yaradan'ın konumuna geçmiştir.

Günümüz dünyasında tek boynuzlulara atfedilen birleştirici misyonları kalmasa bile akılda estetik ve güzelliğin simgesi olmaya devam etmektedir. Tekboynuzlu ata yönelik tanımlardaki kitlesel yapı zaman içinde kişisel ihtiyaçların tatminine yönelik bir imge haline gelmiştir.

'İnsanlar iç dünyalarına yapacakları yolculuklar için tekboynuzlu atları eş seçtiler. Ve onlar insanlığın herşeyini taşıdılar. Dedi ki tek boynuz, 'dünyanın bütün ağırlığı üzerimdeydi.'

* Eski fransızca'da "unicorne", latince'de "unicornis".

** Bakara suresi, 29.ayet

Fremenler onu Doğa Sembolü; özel görevi, şiddet güçleri olarak görüyorlar. Başrahibelerin Başrahibesi. Erkeklik güçlerini arttırması ya da çorak olanı verimli kılması talepleriyle ona başvuran hacılara göre, o bir anti-mentattır. İnsanoğlunun gizemli olan için duyduğu o güçlü arzuyu beslenir. "Analiktik" in sınırları olduğunun canlı kanıtıdır. Nihai gerilimi temsil eder. O, bakire-fahişedir: kurnaz, adi ve zalimdir, kaprisleri bir coriolis fırtınası kadar tahrip edicidir.

-Hançerin Azizesi Alia-

*Irulan Raporu'ndan alındığı haliyle**

Alabildiğine sıradan bir yaşamı farkında olmadan pay ediyorlardı. Cam bir labirentin içerisindeki davetlilerden herhangi ikisi. Kahramanların adlarını siz seçin.

Üç sayılık bir atışın yerini tutabilecek kadar iyiydi atışı, fosur fosur sigara içen birine göre de, iyiydi merdivenlerden tırmanışı. Kısa ama keyifli bir uykunun onu beklediği düşüncesiyle penceresinden dışarı baktı. Moda ne kadar da güzeldi, özellikle klozet ve bira kutuları fonu altında. İki sigara daha içti, televizyonda fillerin çiftleşmesini yarım saat kadar hayranlıkla izleyip, programın eşliğinde huzurlu bir uykuya daldı.

Kadın- Gelmişlerdi, bu kadarı da, böylesi de fazlaydı artık. Annesinin evinde ne kadar da rahattı oysa ki. Klozeti sırtlanmışken bunları söyleniyordu. Su tesisatın yol açtığı temizliği her gün yapmaktan yorulmuştu. Gecenin bir saati, bir gören olsa ne düşünürdü, diye geçirdi içinden. Yaratıcılığının en üst sınırlarında dolaşan küfürleri savurup durdu sağa sola, tabi saatin gerektirdiği ses ayarlamasıyla. Eve geri döndüğünde başka sinir bozucu bir iş daha bekliyordu onu. Biriken bira kutuları evi adeta 'çöp ev' sıfatına uygun konumuma getirmişti. Bu sefer onları torbalamaya başladı ve bu iş ona hiç bitmeyecekmiş gibi geldi. Kaptığı gibi torbaları, çöpün yolunu tuttu tekrar. Üç sayılık bir atışın yerini tutabilecek kadar iyiydi atışı, fosur fosur sigara içen birine göre de, iyiydi merdivenlerden tırmanışı. Kısa ama keyifli bir uykunun onu beklediği düşüncesiyle penceresinden dışarı baktı. Moda ne kadar da güzeldi, özellikle klozet ve bira kutuları fonu altında. İki sigara daha içti, televizyonda fillerin çiftleşmesini yarım saat kadar hayranlıkla izleyip, programın eşliğinde huzurlu bir uykuya daldı.

Adam-Uzun uzun inceledi kendisini, düşün altında. Fıskiyenin oynadığı oyun karşısında, kahkalarını tutamadı. Fıskiyeyi uzaklaştırdıkça küçülen ve anlamsız ifadeler takınan göğsüne, yakınlıkla pisi balıklarını andıran yüzüne gülmekten, az kalsın kafa üstü çakılıyordu küvete. "Bana bir öpücük ver" dedi, fıskiyeyi adeta yutarcasına. Bornoza sarındı ve yarın gece buluşacağı sevgilisini düşündü. İçinden bir ses her şeyin yarın gece farklı olması gerektiğini söylüyordu, hep böyle düşündüğünün farkında olmadan. Keyif içinde giyindi, yüzünü inceledi. Ne kadar da dayanılmazdı, en güç kadını bile baştan çıkarabilecek nitelikte delici bakışlara, adeleli bir vücuda sahipti, bir kadının elleri kadar güzeldi elleri. Kendini öven bakışları, yerini boş bakışlara bıraktı ve televizyondaki fillerle ilgili belgeye dayanamayarak televizyonu kapatıp, uykuya daldı.

Kadın-Garip bir gürültü ve korkuyla uyandı. Sesi anlamlandırmaya uğraşıyordu ama boşunaydı. Nasıl böyle bir ses çıkartılabilir, nereden böyle bir ses gelebilirdi ki? Yataktan fırladığı gibi pencereye yöneldi. İki genç çocuğu algıladı önce. Sonra birinin elinde kancaya benzetilmeye çalışılmış metal parçasıyla çöpten tek tek bira kutularını çıkarttığını, diğerinin ayağıyla en düz hale getirene kadar kutuları ezdiğini gördü. Çocukların yüzlerindeki ifadeye daha da çok şaşırdı. Ufak çaplı bira kutusu hükümdarlığına, altın madeni bulmuşçasına bakıyorlardı. Kendini tutamayıp, gürültülü bir kahkaka attı, uykudan kendi kendini uyandırabileceği en korkunç yöntemi bul deseler, belki bu vesileyle iyi bir polisiye roman yazarı bile olabilirdi ama bunu asla kurgulayamazdı. "Canım, yavaş olsanız biraz" diye aşıya seslendi ama çocuklar sözlerini havada asılı bıraktılar. Baktı ki olmayacak, ne kadar sürer bu işlem diye düşünüp dehşete kapıldı, hemen ardından da evine son iki aydır kimseyi sokmadığı düşünülürse, bu kutuların hepsini kendinin boşaltmış olması ona korku dolu birkaç dakika yaşattı. Bir sigara yaktı ve gürültünün

kesilmesini bekledi; ama nafle. Sonra aniden bir sesle yerinden fırladı, pencereye koştu tekrar. Alt komşusu Hürriyet'ten emekli, nezih Moda halkının imajına ve yaşayışına en iyi şekilde ayak uydurmuş Feridun Bey çizgili mavi pijamalarının içinde titreyen vücudunun eşliğinde, nezih Moda halkının imajına hiç de uymayan bir biçimde elinde sopayla sokağa fırlamıştı. Çocukları kovaladıktan sonra yukarı öyle bir bakış fırlattı ki, kadın ona en masum yüz ifadesiyle, haftasonları ailele pikniğe gidiyorum, bakireyim, ağzıma içki koymuyorum bakışı fırlatmak zorunda kaldı. Ama adam hem Türk erkeğinin röntgenciliğine, hem de Türk kadınının meraklılığına sahipti ve kadına geri bakışıyla, adeta "yemezler" başlıklı bir mail yollamış gibiydi. Her şeyin zaten ne kadar rafine olduğunu düşündü ve hayvansal dürtülerin, hayvanlardan öte insanları ne kadar iyi yönettiğini, insana ne kadar da yakıştığını.

Adam- Kahramanları ya kadını ya da yazdıkları üçüncü tekil şahsı anlatırdı; kendisini anlattığını sanmalarından korku duyuyordu, bu korku kanına ne zaman karışmıştı, bilemiyordu. Yazılara inanmamayı çok olmamıştı öğreneli. Bu öğrenim ona, yazılarında kendi olamamayı getirmişti, belki. (Hoş, hangi yazım bir sınırdan kurmacadan öte değil ki?) 'Ne kadar berbat bir gün' diye düşündü, nasıl olması gerektiğini ve istediğini hiç bilemeden.

Kadın-Bir cesetin cesetle sevişmesi, ete et, kana kan... Boynuna geçen keskin dişleri hissetti, aceleci ve alabildiğine sıradan elli iki saniye birbirini kovaladıktan sonra, filleri geçirdi aklından. Seksin alabildiğine hayvansal bir dürtü olduğunu düşündü. Ağzını açıp konuşacakmış gibi oldu ama sustu.

Adam-Bir aslan gibi görüyordu bundan bir saat öncesine kadar kendini, şimdi ise en ucuz pornolardan fırlamış bir vücut görüyordu, onu saran iki bacağın arasında. Harkonnen'leri düşündü. İnsandan öte bir tür, ama hiç de hayvansal olamayan Vladimir Harkonnen'i iğrenç bulduğu kadar tiksindi kendinden ve onu saran iki bacadan. Sonra Herbert'in onun kahramanlığına neden birinci kitapta son verdiğini düşünmeye başladı. Şu sıralar bilimkurgu ile ilgili hazırladığı dosya iyice bozmuştu sağlığını. Bir anda süspansiyonların aracılığıyla hareket ve nefes bulan vücut, bir türlü doyumadığı mide, tüm mekanı kapladı. En ucuz pornodan ithal, doyumsuz bir penis onunla otuzluk bir vuruş yaşayabilir, masallardan fırlamış ağgözlü mide, onu bir çırpıda götürebilirdi, sonra da her şeyin düş olduğunu varsayırdan, 'an-lık ölüm'ün kollarından kurtulduğunun ayırımına varamayan bir ses tonuyla şöyle diyebilirdi: "Ohhh..." Kendisini kendisinin götürmesi ve yemesi. Daha kötüsü ne kadar daha hayvansal olabilirdi ki? Dün gece televizyonda izlediği belgesel geldi aklına, erkek filin duruşu, değişen ses tonları, ... Bir şey söyleyecekmiş gibi oldu ama gözlerini kapatmayı tercih etti.

Bir cesetin cesetle
sevişmesi, ete et,
kana kan...
Boynuna geçen
keskin dişleri
hissetti, aceleci ve
alabildiğine
sıradan elli iki
saniye birbirini
kovaladıktan
sonra, filleri
geçirdi aklından.
Seksin alabildiğine
hayvansal bir
dürtü olduğunu
düşündü. Ağzını
açıp konuşacakmış
gibi oldu ama
sustu.

Dediğim gibi, alabildiğine sıradan bir yaşamı farkında olmadan pay ediyorlardı. Gündüsel ve hayvansal bir gidişattı onlarınkisi ve aslında hepimizinkisi. En farklısı, ne kadar daha farklı olabilirdi ki? Oyundaki belli sözler ve çok fazla içten bir davranışa maruz kalmadıkça bozulmayan, anlamakla anlamamak arasında diz çökmüş kurallar. Bilinmezliğin içinde bilinmezliklerle başa dönen bir oyun bu. Oyunun oyunu sinemaya, fotografa, müziğe, dansa dökülebilir, oynanabilir ama oyun bilinmez. Son sözü söyleyebilmek ya da herhangi bir alana varmak zor, çünkü nemli bir tuzluk gibi beynim. Milyarlarca hayvansal dürtü'yüz', labirentlere fareleri hapsedip, gözlemleyip, asıl farelerin kendim'iz' olduğunu bilmeden. Occam'ın usturası bileklerime tehditkâr bir figür ilişti. Ve Tanrı en hayvansalımızı yaratıp, tahtından çoktan indi.

Kadınla adama geri dönmek gerekirse geceyi her zamanki sözlerle noktalayıp, Occam'ın usturasının birazdan bırakacağı keskin figürden bihaber uykuya daldılar.

-Seni seviyorum bebeğim.

-Ben de seni seviyorum. (Hangisini, hangisinin söylediğinin bir önemi olmasa gerek.)

*Frank Herbert / Dune Mesihî / Sarmal Yayınları / s.100

Kısaca P.B.M.S.

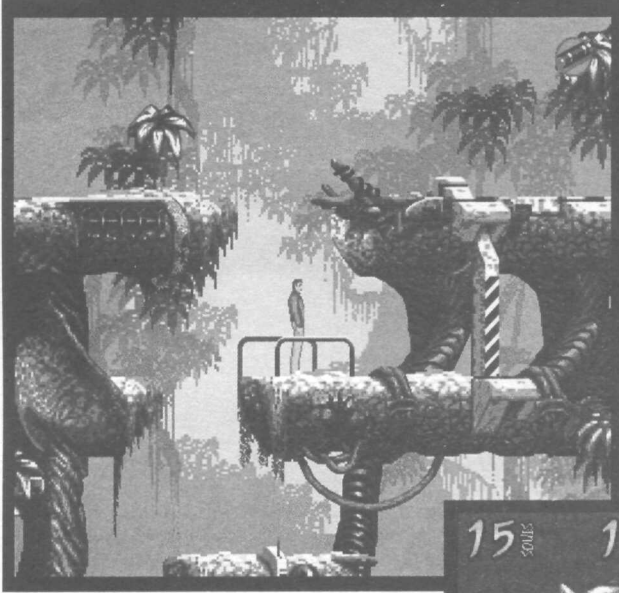
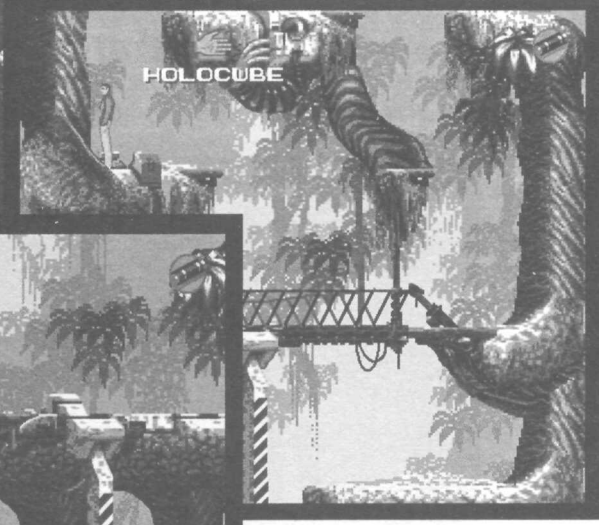
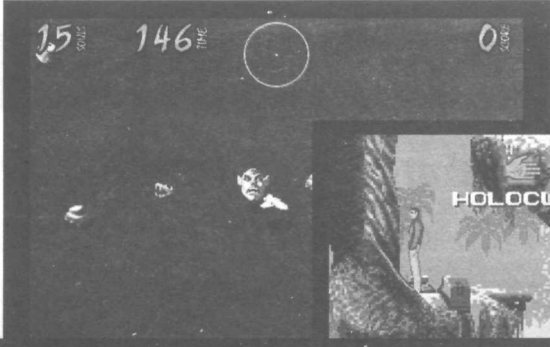
çekip-çeviren Orhan Cem Çetin
oynayanlar O. Cem Çetin ve Merve İşler

ocet@superonline.com

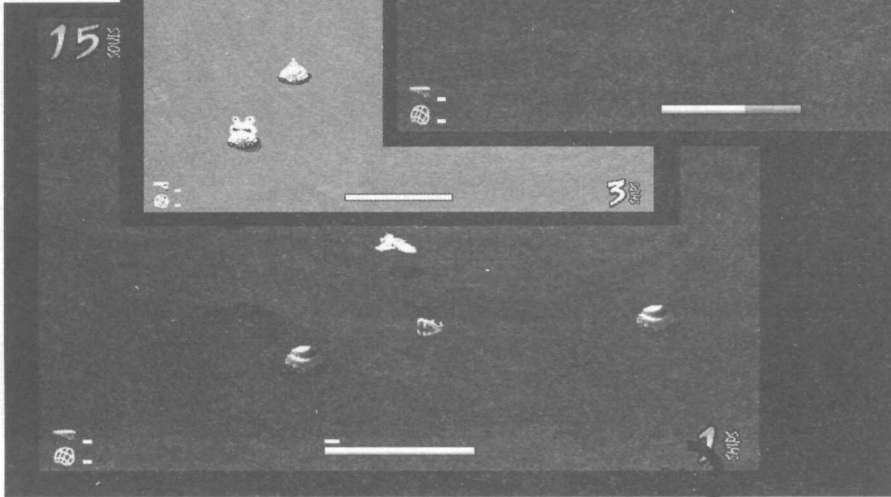
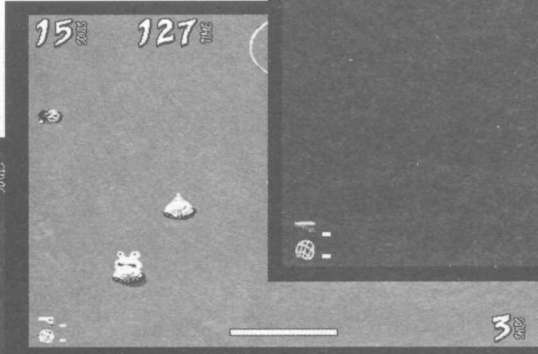
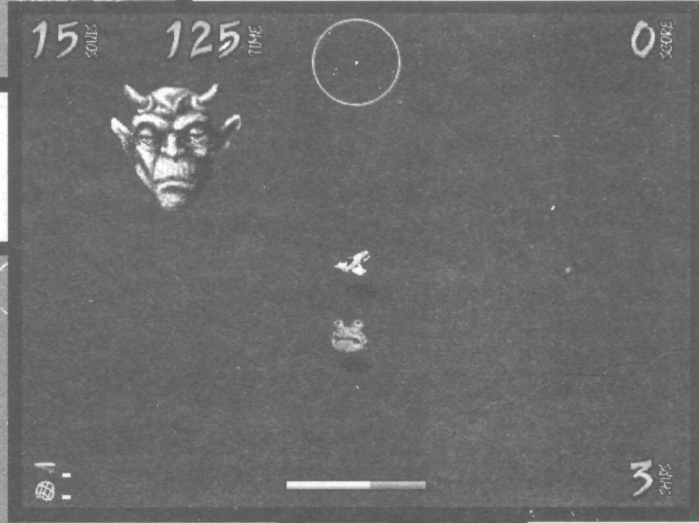
Duydum ki Rita yeni bir hayvan beslemeyi düşünüyormuş ve diyormuş ki:

*Öyle bir hayvan beslesem ki,
ortalığı pisletmese,*

hiç büyümese,

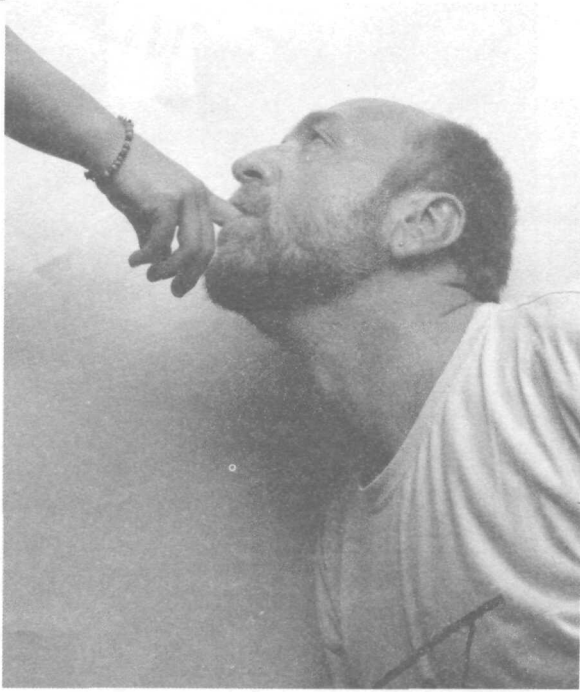

düşüğümü

masrafsız olsa ve

hep beni sevse.

Albümlerden
birini çekip
kucağıma
bırakıyor.
Hakikaten bir
sürü siyah beyaz
fotoğraf.
Geleceğe doğru
gülümseyen bu
insanlar nereye
doğru
baktıklarını
tahmin
edebilirler miydi
acaba?
Neredeyse başka
bir çağın
insanının
zihninde
uyandıracakları
karmakarışık
duyguları...
İnsanın geniş bir
ailesi olması
büyük bir
romanda
yaşamak gibi
olmalı. Her
birinin hikayeleri
ve dedikoduları
ile akan bir
hayat...

"Sana dayımın hikayesini anlatmış mıydım?"

Başımı hayır anlamında iki yana sallıyorum. Bugünün hikayesi de bu işte diyorum. Lokmamı bitirip bir sigara yakmamı, gözlerimi gözlerinin içine dikip anlatacaklarına yoğunlaşmamı bekliyor. Tabağıma aceleyle göz atıyorum. Hâlâ bir simitin yarısı ve beyaz peynir kırıntıları süpürülmek için beni bekliyor. Her seferinde getirdiklerimi, kıtlıktan çıkmış gibi yemesem olmaz sanki. Akşamüstleri İlhan'a uğramayı alışkanlık haline getirmeme neden olan anlattığı hikayeler olduğu kadar bu kaçamak beş çayı törenleri galiba. Bir de İlhan'ı hep bıraktığım yerde bulmanın verdiği rahatlık.

"Dayım 53 doğumludur. Üç kızkardeşten sonra özlemlen evin tek erkek çocuğu. Teyzemlerle arasındaki yaş farkı onun adeta dört anneli bir çocuk gibi büyümesine neden olmuştur. Düşünsene benimle arasında sadece beş yaş var. Dayım doğduğunda evdeki ortamı düşünebiliyorum. Şuradaki albümleri görüyor musun? Onların neredeyse yarıya yakını dayımın çocukluğunda çekilmiş fotoğraflarla doludur. Her doğumgününde bahçede kurulan büyük yemek sofrasına dizilen akrabaların, konu komşunun fotoğrafları. Her yıl birer ikişer eksilen neşeli bir yaşlılar grubu."

Albümlerden birini çekip kucağıma bırakıyor. Hakikaten bir sürü siyah beyaz fotoğraf. Geleceğe doğru gülümseyen bu insanlar nereye doğru baktıklarını tahmin edebilirler miydi acaba? Neredeyse başka bir çağın insanının zihninde uyandıracakları karmakarışık duyguları... İnsanın geniş bir ailesi olması büyük bir romanda yaşamak gibi olmalı. Her birinin hikayeleri ve dedikoduları ile akan bir hayat... Üç dört yaşında bir çocuğu taşıyan siyah bir köpeğin resminde duruyorum.

"Dayım yine. O da Kont. Tuhaftır dayım ortadan kaybolduğunda Kont da yokolmuştu. Oysa köpekler kediler gibi değildir. Her neyse dayım içine doğduğu aileye beklenmedik bir mutluluk yaşatırken daha önceden bilmedikleri bir yaşantının içine girmelerine neden olmuş. Bir erkek çocuk yetiştirmenin zorlukları. Dedem kızlarının yetişmesi ile ilgili herhangi bir sorun yaşamamıştı, sert varlığı yetiyordu. Uzun yol kaptanlığı yaptığı yıllardan biriktirdiği para genç yaşta emekli olmasını sağlamış, her zaman evinin kaptanı olması evdeki disiplin ortamını da garanti altına almıştı sanıyorum. Susup, ellerindeki oyuncakları ile beraber yataklarına tıpiş tıpiş gitmeleri için şöyle bir bakışı yeterli olurmuş. Her sabah, ezan ile başlayan ev yaşantısı dedemin traşına, kahvaltısına, sabah kahvesine, sabah kıraatine, bahçedeki çalışmalarına, öğlen yemeğine, öğlen uykusuna göre ayarlanmış büyük bir organizasyon. Sanki orası bir ev değil de yüzmekte olan, nereye gittiğini sadece dedemin bildiği bir gemi. Son yaşına kadar da bu böyle devam etti. Annemlerle gittiğimiz pazar ziyaretlerinde bu kurulu düzeni iliklerimize kadar hissederdik. Gerçi dayım sayesinde eskiden çok daha sıkı uygulanan bu kurallar epeyce gedikler almıştı. Örneğin ben ve diğer kuzenlerim bu pazar gezmelerinde, kapısını açık bulduk mu mutlaka dedemin atelyesine girer, küçük tahta parçalarından yapmış olduğu kalyonlara, gemilere, çektirmelere, sandallara bakardık."

Bir eviçi fotoğraf daha. Yemek masasının ardında duran dolabın üzerindeki şahane gemi tüm bulanıklığa rağmen kendini belli ediyor. Kendimi tutamayıp soruyorum:

"Ne oldu o maketler sonra?"

"Hiç. Anne baba ölünce onların eşyaları da ölüp gidiyor ne yazık ki. Teyzemler ve annemler

çoğunu yok pahasına elden çıkardılar. Köşk satılıp, paylaşılan paralar işgüzar damatların elinde müthiş yatırımlara dönüştü. Toplu halde banker furyasında kaybettiler. İşte o tarihte ben yirmilerimi sürüyordum, para etmeyen ne varsa alıp bekar evime koydum. Albümler, ağaç işleme aletleri, dedemin traş takımı, eski Lupitel marka fotoğraf makinesi. Hâlâ çalışır. Nefis de fotoğraf çeker. Altı çarpı altı negatifleri şimdikiler gibi değildir. Resmi büyütürsün, büyütürsün, netlik hiç kaybolmaz. Her neyse dayım böyle bir çocukluk geçiriyor. Anneannemden cin masalları, dedemden ise denizci hikayeleri dinleyerek müthiş bir hayal gücüne sahip oluyor."

İlhan'ın kime çektiğini şimdi daha iyi anlıyorum. Aslında bir insanın ailesini anlatışı kendisi hakkında ne çok ipucu veriyor. Her geldiğimde bana anlatacak ilginç bir hikayesi olan bu müzmin bekar dostumun bunların çoğunu uydurduğunu düşünmüştümdür hep. Ya da bir yerlerden duyduğu hikayeleri kendisi tanık olmuş gibi anlattığından şüphelenmişimdir. Bu kadar tuhaf ve ilginç olaya nasıl tanık olabilir ki insan. Hem de İlhan gibi evinden hiç çıkmadan yaşayan bir mirasyedi... Bu düşünce içimi sıkıyor. Sevdiğiniz insanlar hakkında bazen olumsuz şeyler düşünürsünüz ya.. Sonra da utanç duyarsınız. Elime ikinci bir albüm alıyorum. İlhan'ın dedesinin bir gençlik fotoğrafını arıyorum aralarındaki benzerliği bulmak için, oysa karşımda dayısının gençlik yılları. O zamanın gençleri çabuk yaşlanıyormuş. Büyük düşünceler gözlerden hemen okunuyor. Hele bıyıklar. Elimde olmaksızın İlhan'la karşılaştırıyorum. Fotoğraftaki dayısından şu anda çok daha büyük olmasına karşın üzerindeki kot pantolon ve tişörtle çok daha genç görünüyor. Ne de olsa çağımız ergenlerin çağı.

"O kaybolmadan önce çekilen son fotoğraflardan..."

Hikayenin asıl başlangıcına geldiğimizi haber veriyor İlhan'ın vurgusu. Hemen bir çay tazeleme molası istiyorum. Hikayeye kendimi kaptırdığımı göstermek istercesine koşar adım mutfağa gidiyorum, çay bitmiş olduğu için kola ve bardak kapıp geliyorum. Yolda da İlhan'ın hikayelerini düşünüyorum. İlk kez ailesi ile ilgili bir hikaye anlatıyor. Acaba bu bir dostluk göstergesi mi? Tuhaf bir arkadaşlık bizimkisi. Eski kız arkadaşlarımız sayesinde tanışmıştık. Onların zoruyla çıktığımız bir yemekte hemen sohbeti koyulaştırmıştık. Çevirmen olarak tanıyordum onu o sıralar. Daha sonra bizi tanıştıran kızlardan ayrılmamıza rağmen daha önceleri gelenekleştirdiğimiz beş çaylarına haftada bir iki kez devam ettik. Şimdi düşünüyorum da, aslında İlhan hakkında çok az şey biliyorum. Anlattığı hikayeler dışında hemen hemen hiç bir şey. Çok konuşan bir insan kendisi hakkında da çok şey söyler sanırdım. Oysa anlıyorum ki, sadece hikayeler anlatan bir insanı hiç tanıyamamak da mümkün. Belki de tanımak istemeyen benim, kimbilir. Çok açık biri olmadığımı biliyorum. Çeşitli defalar yüzüme söylendi bu.

"Dayının neden ve nasıl kaybolduğunu sormuyorum, hikaye zaten bunu anlatacak değil mi?" Benim bu araları doldurma çabama hoşgörü ile gülümsedi. Sanki zihnimden geçenleri okumuş gibi.

"Evet. Dayım Cevizli'deki evde neredeyse bir çiftlik hayatı sürerken bir yandan da üniversiteye gidiyor. Üniversitelerin karışık yılları. Okulun ve evin arasına sıkışıp kalıyor. Hukuk okumayı seçtiği için evdekilerin homurdanması hep sürüyor. Okulu ise ilk günden itibaren sevmiyor. Alistığı boğaz kıyısındaki lisesinden, oradaki arkadaşlıklardan çok farklı bir ortama giriyor. Karanlık dev koridorlar, yüzlerce kişinin doldurduğu anfilerde sesi duyulmayan yaşlı bir profesörün anlattıklarına kulak vermekle venmemek arasındaki umursamazlık, kaba saba, tuhaf, kabadayı kılıklı öğrenciler, neden başladığı nasıl sonuçlanacağı belirsiz boykotlar, her köşe başında düşman gölgeler... Dayım kendini eve dar atıyor. Verandada, şehirden uzakta, bahçede açan mayıs gülleri, dizine başını koyup sevlmeyi bekleyen Kont, saat gibi işleyen evin mutfağından yükselen taze yemek kokuları... Bu akşamüzeri dalgınlıklarının giderek artışı evdekileri hemen huzursuz etmeye başlıyor.

Bir gün elinde
büyük bir kafesle
ıkageliyor dayım.
İçinde de bir
papağan. Ev
halkının pek
tanımadığı,
dedemin ise
Avustralya
yolculuklarından
Çok iyi hatırladığı
bir kuş. Dayımı
dizine oturtup
anlattığı denizci
hikayelerinde,
Sinbadın
maceralarında
mutlaka önemli bir
rolde görünen
renkli bir kuş.
Herkes derin bir oh
eker dayımın bu
davranışı
karşısında. Meğer
derdi buymuş,
merakı bunaymış,
oturduğu yerde
alık alık hayaller
kurmazmış, işte
kanıtı...

Evet, dayımın yüzüne karşı tıbbiyeye gitmediği için sitemde bulunuyorlar fakat arkasından dost meclislerinde gururla szedeiyorlar. İnceden inceden kız bakılıyor, anne ve ablalar için sonsuz dedikodu saatleri birbirine bağlanıyor. Fakat dayımın tuhaf dalgınlığı, ie kapanıklığı, misafirlerin ve komşuların bile kolaylıkla farkına vardığı iekapanıklığı... Arada sırada en kk abla ağzını arıyor fakat dayımın ağzını bıçaklar amıyor. Söylediği: 'Hiç, hiç bir şeyim yok...'. Evdekiler, üzerlerine titredikleri biricik oğullarına nazar değdiği, göze geldiği, kimbilir belki de büyü yapıldığı gibi olasılıkları biraz yüksek sesle dile getirdiklerinde dedem devreye giriyor. Bu tür hurafelerin baş düşmanı. Hem kızıyor, hem de evdeki kadınların saflıklarına ile dalga geçiyor. Delikanlılık ağırbaşlılıktır deyip kesip atıyor. Onun da içine bir kurt düşüyor mu bilmiyoruz. Tabii bir süre sonra dayım ortadan kaybolunca evdeki kadınların acı bir biçimde, haklılıklarını dile getirmeleri sırasında dedemin nasıl bir acıyı göğüslemek zorunda kaldığını tahmin edersin. O güne kadar evdeki kadınların sözlerine, kuşkularına, vesveselerine öylesine kulaklarını tıkamıştı ki... Bütün sevgisini, ümitlerini öylesine dayıma bağlamıştı ki... O yüzden ölene dek bir daha güldüğünü gören olmadı."

Olaylar gittikçe garipleşiyor. İlhan'a bakıyorum, sanki o günleri tekrar yaşıyor. Bu olaylar olduğu tarihlerde daha ocuk olmalı. Bütün ayrıntıları evdeki konuşmalardan hatırlıyor olsa gerek. İlhan kolasından aldığı yudumu bir yüz ekşimesi ile karşılıyor. Bu haliyle öksürük şurubu içen bir çocuğa benziyor. Karşısında da ben, iştahla anlattığı hikayeleri dinleyen bir arkadaş. Sanki hayatın tuhaflıklarını izleyen iki ocuğuz. Oysa güneş iyice alaldı, binaların arkasından batıyor bile. Bir günün daha bitişi... Ben hâlâ kendimden uzakta, başkalarının hikayelerinde, başka hayatlarda geziniyorum. Garip bir pişmanlık hissi...

"Bir gün elinde büyük bir kafesle ıkageliyor dayım. İçinde de bir papağan. Ev halkının pek tanımadığı, dedemin ise Avustralya yolculuklarından çok iyi hatırladığı bir kuş. Dayımı dizine oturtup anlattığı denizci hikayelerinde, Sinbadın maceralarında mutlaka önemli bir rolde görünen renkli bir kuş. Herkes derin bir oh çeker dayımın bu davranışı karşısında. Meğer derdi buymuş, merakı bunaymış, oturduğu yerde alık alık hayaller kurmazmış, işte kanıtı... Fakat ev halkı kısa bir süre sonra dayımın hareketlerinde fazla bir değişlik olmadığını görüyor. Artık evden, odasından çıkmadan papağanla yatıyor, papağanla kalkıyor. Kapısını dinlediklerinde dayımın papağana öğretmeye çalıştığı yeknesak sözcükler, bir de papağanın kardığı gurultular... Bir hafta sonra dayım ev halkını yemek odasında topluyor ve şıla'yı –adını şıla koymuştu– onlara büyük bir sirk yıldızı gibi takdim ediyor. Fakat şıla kalabalıktan rktğ için arada sırada "Ali, Ali!" demek dışında o tanidik çığlıklarını atıyor. Dedem, şıla'nın geldiği günden bu yana zayıflamış olduğuna ve ensesindeki bir bölgenin tüylerinin yolukluğuna işaret ediyor: "Bu hayvan burayı sevmedi. Hırsından kendini paralıyor. Bu hayvanı hemen aldığın yere iade et, burada lmesin!" Babasının en kk ricasının bile bir emir olduğunu bilen dayım çok bozuluyor. Onca zaman hayal ettiği, her şeyi düzeltecek olan papağanı kaybetmiş olmanın, başarısızlığın hırsıyla ertesı sabah iek Pazarı'nın yolunu tutuyor. Papağanı almış olduğu yere gidiyor. Fakat adamı ara ki bulasın. Hayvan satan dükkanları tek tek dolaşıyor. Onca kanarya, muhabbet kuşu, sincap, tavşan, beyaz fare, hatta papağan satan dkkancılardan hiç biri bir hafta önce bu papağanı satan adamı tanımadıklarını söylüyorlar. Evet farkına varmışlar. Fakat bu çarşıya her gün çeşitli hayvanlar satmak üzere bir sürü insan gelir, hepsini tanıyamayız, diyorlar. Bir kaçı papağana ne kadar istediğini soruyor. Dayım tabii işin bu yönünü hiç düşünmemiş, onun amacı kendini kandıran adamdan hesap sormak! Ne de olsa evin kk beyzadesi. Büyük siyasi bıyığının ardında hep aynı gururlu delikanlı. Bir de içinde kk de olsa bir mit. Belki de kendisi yanlış bir şey yaptı, belki adam bir şeyi eksik söyledi. Ona sadece 'Yemini suyunu eksik etme, ne yersen bir parçasını da ona ver, fakat sakın maydanoz verme. Onunla insan gibi konuşursan bir süre sonra sana alışır, konuşmaya başlar' demiş. Başka da bir şey hatırlamıyordu adam hakkında. Sıradan bir köylüye benziyordu. Kuşu nereden bulduğu üzerine de bir yalan uydurmuştu herhalde. Onu da hatırlamıyordu."

İlhan bir masalın en güzel yerine yaklaşan masalcıların aldığı keyifle kolasından yudumlar

Papağanı
dkkancıya
teslim ettikten
sonra dkkancı
ona herkesin
bildiği bir Şeyi
söylemenin
rahatlığıyla işin
sırrını vermiŐ.
'Senin
konuŐtuklarını
her hayvan anlar.
EĞer sabredersen
sen de onların
söylediklerini
anlarsın. Şimdi
ecnebi biri gelse,
burada bize bir
Şey söylese,
hepimiz alık alık
bakarız, değil mi
abiciğim, fakat
sen okumuş
adamsın, belki ne
dediğini anlarsın.
Senin için
söyledikleri ayan
beyan ortadadır.
Hayvanlar da
böyle be
abiciğim.
Sabredip onları
izlersen, onları
sevip, kulak
verirsen, ne
istediklerini
duyarsın...'

alıp beni meraklandıran duraklamalarla devam ediyor. Artık hikayenin içine kaptırmıŐım kendimi. Hava kararırken, hikaye mayasını tutuyor:

"Dkkancılar dayıma olduğa büyük bir ilgi göstermiŐler. Buna benzer papağanları olduğa büyük paralara satan dkkancılardan biri dayımı oturtmuş; çay, kahve muhabbet, ağzından girmiş burnundan kmıŐ papağanı satmaya ikna etmiş. Hem de aldığından fazla paraya. Fakat dayımın sınırı bir türlü geçmek bilmiyor, illa da adamı bulacağım diye tutturmuŐ. Sonra aresizlik içinde dkkancıya derdini açmıŐ. Amacı hayvanlarla konuşabilmek. Papağanı dkkancıya teslim ettikten sonra dkkancı ona herkesin bildiği bir Şeyi söylemenin rahatlığıyla işin sırrını vermiŐ. 'Senin konuŐtuklarını her hayvan anlar. EĞer sabredersen sen de onların söylediklerini anlarsın. Şimdi ecnebi biri gelse, burada bize bir Şey söylese, hepimiz alık alık bakarız, değil mi abiciğim, fakat sen okumuş adamsın, belki ne dediğini anlarsın. Senin için söyledikleri ayan beyan ortadadır. Hayvanlar da böyle be abiciğim. Sabredip onları izlersen, onları sevip, kulak verirsen, ne istediklerini duyarsın...' Dayım bir türlü anlaŐılamamıŐ olmanın verdiği mutsuzlukla omuzlarını indirmiŐ, bıyıklarını sarkıtmıŐ, tam kalkıp dükkandan dışarı adımıŐı atmıŐ ki bir adam koluna girmiş. 'Birader ben senin derdini anladım,' demiş. 'Sen Hazreti Süleyman misali tüm hayvanların, bitkilerin dilini grenmek istersin; istersin de nereye gideceğini bilemezsin'. Demiş de bu ticani kılıklı, poturlu, sakallı adam dayıma hiç güven vermemiŐ. Adam sorularının cevaplarını bulacağı kapıyı bildiğini söyleyip düşmüş yola. Adam nde, sallana sallana, tesbihini çeke çeke gidiyor, dayım endiŐeler içinde arkada onu izliyor. Iinden bir ses (ola ki dedemin sesi) onu durmadan azarlıyor, bir başka ses ise 'IŐte, bunca zaman beklediğin fırsat, Şu sıkıcı hayatta ilginç bir macera, belki de bu hayattaki görevin' deyip onu yola devam etmeye zorluyormuŐ. iek Pazarından ıkıp Mısır arŐısına, oradan çıkıp Şehrin keŐmekeŐ sokaklarına dalmıŐlar. En sonunda bir evin kapısını çalmıŐ ticani kılıklı adam. Açılan kapıdan loş serinliğe adımıŐı atmıŐ ve macerası gerçekten de o noktada başlamış. Onu oraya getiren adam ortadan kaybolmuş, kapıyı açan adam da en az onun kadar meymenetsizmiŐ."

Sözünü tamamlamadan ayağa kalkıp mutfağa yöneliyor. Beni merakta bırakacak ya... Sanki binbirgece masalı. Hikayenin buraya varacağını aslında tahmin ediyordum. Daha en baŐından. Değil mi ki, dayımın hikayesi diye başladı, kesinlikle bu hikayede bir bit yeniği olacaktı. İlhan'ı artık tanıyorum. Daha doğrusu hikayelerini tanıyorum. En olmayacak olayları bile inandırıcı kılmak için ne hınzırılıklar, ne planlar, ne numaralar dŐnr biliyorum. Şu aile albümlerini bile bir eskiciden düşürmüş olabilir. Hatta albümleri, resimleri eskicinin tezgahında daha eline alır almaz beni kandıracağı masalın tohumları aklına düşmüştür. Olsun, dinlemeyi seviyorum.

"Evet. Nerede kalmıŐtık?"

"Dayın garip bir adamın peşine takılıp bir eve gidiyor."

"Evet, evet. Dayım bu evin içinde bir odaya alınıyor. Orada Şeyh gibi bir adam. Dua etmekten gözleri baygınlaŐmıŐ, sakalı özenle taranmıŐ, cildi sürekli yıkanmaktan ve yaŐlılıktan incelmıŐ bir adam. Adam hemen söze girmiş: 'Söyle, neyi grenmek istersin? Nedir derdin?' Şeyhin yumuşak görüntüsü ile taban tabana zıt bu sert ses tonunu duyunca ister istemez babasının karŐısındaki çekingen halini almış dayım: 'Hayvanlar... Onları merak ederim', demiş. 'Neyini merak edersin? Git bir sürü kitap var al oku!' Dayım sorusunun saçmalığı yüzüne vurulunca bir an çekingenliğini atmıŐ ve merakını dosdoğru söylemiş: 'Efendim, ben hayvanların dilini grenmek istiyorum. Onlarla konuşmak, söyleŐmek, anlatacakları hikayeleri dinlemek istiyorum. Fakat bu dili üreten bir okul bulamadım', demiş. Şeyh işte o zaman doğru yere geldin demiş. Dayım heyecanlanmıŐ: 'Yani siz bu işin yolunu biliyor musunuz?'. Her derdin bir çaresi olduğunu söyleyen Şeyh sakalını sıvazlayarak dayımı szmiŐ bir süre, sonra da: 'Sen Hazreti Süleyman'ın meselini bilir misin?' diye sormuş. Sonra da cevabı beklemeden, çünkü onun anlatacağı Őeklini bilmediğinden emin olarak başlamış anlatmaya: 'Süleyman Davut'un oğludur. Büyük bir Yahudi kralıdır. Davut öldükten sonra yerine geçmiştir ve Tanrı

Şeyh diyor ki: 'Bak evladım hayvanlarla konuşabilmek için yapman gereken uzun bir yolculuğa çıkmaktır. Irak ile Mekke arasında bir yer vardır. Orada da bir mağara. Bu mağarada bir hayvan yaşar. Neye mi benzer? Arapça konuşan bir kadına benzer, uzaktan. Bunun bir mevsimi vardır. O hayvanı avlayıp etini yiyenler, suyunu çorba yapıp içenler, işte senin arzuna nail olurlar, hayvan, böcek, balık ne varsa dilinden anlarlar.' Dayım tabii mağaranın tam yerini öğrenmek istiyor. Bu isteği de Şeyhi kakhahalara boğuyor: 'Ne saf çocuksun sen, bilsem kendim gider bulurdum o hayvanı. Bu rivayeti ibni Arabi hazretleri nakleder.'

ona peygamberlik ihsan etmeden önce onu bir sınavdan geçirmiştir. Ona sorulmuştur, güç mü istersin, ilim mi diye. Süleyman öyle bir ilim istemiştir ki bu ilim sayesinde dünyanın tüm gücünü elinde toplamıştır. Ona hayvanların dili öğretilmiş, cinler, rüzgar ve bilumum varlık onun emrine verilmiştir. O da Tanrı'nın emirlerini putperestlere yaymak için çalışmıştır. İlimi öyle güçlüymiş ki cehennem zebanisi gibi cinleri kızdı mı şişelere koyup ağzını mühürleyip denize atarmış. Daha sonra, o şişeleri bulanlar anlatmışlar onun hikayelerini binbir gece boyunca. Cinlere saraylar şehirler inşa ettirmiş. Tüm hayvanlardan bir ordu kurmuş. Hatta bir gün, böyle sıcak bir yaz günü, şafak vakti toplamış ordusunu tekmi alıyor, bir de bakmış ki Hüt Hüt kuşu ortada yok. Tabii hemen gürleyivermiş: 'Bu Hüt Hüt kuşu kendini ne sanıyor da emirlerime karşı geliyor, eğer bana değerli bir haber getirmez ise vay haline'. Çok geçmeden Hüt Hüt kuşu gelip omzuna konmuş ve ona Marib'de adı Belkis olan, namı diğer Seba Melikesi diye bir kraliçenin güçlü bir ordu kurduğunu, bunların Tanrı'nın yolundan sapmış azgınlardığını, ateşe taptıklarını anlatmış. Süleyman cinleri ve alimleri ve komutanlarını toplamış, onları bir sınava çekmiş: Kim bana Belkis'in tahtını önce getirir demiş. Cinlerin başı izin verin göz açıp kapayıncaya kadar getireyim demiş. Alimlerin başı ise daha bir şey söylemeye gerek kalmadan tahtı getirivermiş. İşte o ilimdir bu geldiğin mektepte okutulan'. Dayım şaşırır. 'Sonra ne olmuş?' diye sormuş".

İlhan sigarasını yakmak için kısa bir mola veriyor. O sırada yüzündeki hınzır ifadeyi çözmeye çalışıyorum. Ee, sonra ne olmuş diye sormamak için kendimi tutuyorum. Dayısının aslında acıklı olan hikayesini yeni yeni anlamaya başlıyorum. Kimbilir İlhan bu hikayeyi bana neden fars üslubu ile anlatıyor. Kimi zaman işi şakaya boğmak acıları aşmanın bir yolu değil midir? Öyledir tabii. İlhan'ın ailesinde aklını kaçırmış birinin olması, ona kuşkuyla bakmama neden oluyor. Sonra yine derin bir suçluluk duygusu. İnsan aklına gelen her düşünceden sorumlu olmamalı. Azap verici bir şey bu.

"Her neyse, şeyh kılıklı adam hayvanlarla konuşabilmenin çeşitli yolları olduğunu, dünyanın ve hayatın ve ölümden sonrasının ilmine varmanın yollarının ne yazık ki biraz çetin olduğunu anlatıyor. Fakat dayımın gözü dönmüş bir kere. İçindeki merak onu ele geçirmiş, kimbilir neden, büyük bir tutku içinde şeyh ne söylerse inanıyor. Şeyh diyor ki: 'Bak evladım hayvanlarla konuşabilmek için yapman gereken uzun bir yolculuğa çıkmaktır. Irak ile Mekke arasında bir yer vardır. Orada da bir mağara. Bu mağarada bir hayvan yaşar. Neye mi benzer? Arapça konuşan bir kadına benzer, uzaktan. Bunun bir mevsimi vardır. O hayvanı avlayıp etini yiyenler, suyunu çorba yapıp içenler, işte senin arzuna nail olurlar, hayvan, böcek, balık ne varsa dilinden anlarlar.' Dayım tabii mağaranın tam yerini öğrenmek istiyor. Bu isteği de Şeyhi kakhahalara boğuyor: 'Ne saf çocuksun sen, bilsem kendim gider bulurdum o hayvanı. Bu rivayeti ibni Arabi hazretleri nakleder.' Dayım yine öyle mutsuz, öyle perişan düşürmüş ki omuzlarını, şeyh kılıklı adam onun saflığına iyice inanmış. Hatta bu, hak bilinen yoldan çıkıp Tanrı'nın emirlerine açıkça karşı gelip, genç kadınların karınlarına ayet yazan, muska kapatıp, büyü bozan şeyh kılıklı adamın içi bir an için titremiş. Belki de bu genç adam, bu yaşından büyük bıyığı olan delikanlı ona Tanrı'nın bir armağanı ya da bir sınavı diye düşünmüş. Belki de ilk kez kendisinin bile farkında olmadığı ilahi bir amaca hizmet edecek olduğuna inanmaya başlamış. Nasıl ki alimlerin alimi Seba Melikesinin tahtını çölleri bir anda aşırıp Hazreti Süleyman'ın huzuruna kuş gibi kondurmuş, belki kendisi de... Bu düşüncelerin etkisine kendini kaptıran şeyh 'Bir yolu daha var' der. Ve bildiği büyüleri en güçlüsünü, hiç talibi olmadığı için hiç denememiş olduğu en zor büyüü yapmak için dayımı ikna eder. Dayım zaten alışık olmadığı bu ortamın çoktan büyüüne kapılmış, Pavlov'un köpeği gibi hazır, beklemedir. Belki onun da içinde şeyhinkine benzer bir ışım, kimbilir... Her neyse dayımı dayım olmaktan çıkararak büyü süreci o saat, ikinci namazının hemen ardından başlamış. Evin altındaki bir mahzenin kapısına kadar götürmüş şeyh onu. Üzerindeki her şeyi çıkarıp, elinde tuttuğu kefene benzer tek parça elbiseyi giymesini söylemiş. Bu elbise, daha doğrusu sadece başın geçtiği bir deliğe sahip beyaz çarşafın özelliği kumaşa hiç makas, iğne değmeden hazırlanmış olmasıymış. Uzatmayalım, dayım o mahzende kırk gün kalmayı kabul

Göbeğinden
başlamış
yazmaya: Ey
insanlar! Bize
kuş dili öğretildi
ve bize
herşeyden bolca
verildi. Doğrusu
bu apaçık bir
lütüftür...
Ayetler birbirini
izlemiş, Neml
yani karınca
suresi, Bakara,
Cinn suresi...
Arapça harfler
kivrıla kivrıla
dayımın bedenini
kaplamışlar. Şeyh
yılların verdiği
alışkanlıkla öyle
ustaca
yazıyormuş ki bu
meçhule gitmek
isteyen adamın
bedenine... İki
saat içinde
dayımın üzerinde
boş yer
kalmamış. Taşın
üzerinde yatan
çıplak bir adam,
canlı bir kitap
gibi açık öylece
yatıyor,
görüntüyü
düşünebiliyor
musun.

etmiş. Tuzsuz ekmek yiyip, su içerek. Ve bir de Kitab'ı hatmederek. Ve tabii duvarın dibinden fıskıran kaynak suyu ile beş vakit oğunup, ibadet ederek. Kırkıncı gün sona erip dayım saç sakalı birbirine karışmış bir şekilde dışarı çıktığında, şeyh onu arka avluda bir taşla yatırmış. Göbeğinden başlamış yazmaya: *Ey insanlar! Bize kuş dili öğretildi ve bize herşeyden bolca verildi. Doğrusu bu apaçık bir lütüftür...* Ayetler birbirini izlemiş, Neml yani karınca suresi, Bakara, Cinn suresi... Arapça harfler kivrıla kivrıla dayımın bedenini kaplamışlar. Şeyh yılların verdiği alışkanlıkla öyle ustaca yazıyormuş ki bu meçhule gitmek isteyen adamın bedenine... İki saat içinde dayımın üzerinde boş yer kalmamış. Taşın üzerinde yatan çıplak bir adam, canlı bir kitap gibi açık öylece yatıyor, görüntüyü düşünebiliyor musun."

Odanın içine dolan karanlığa aldırılmayarak: "Sonra?"

"Sonra dayım çıkmış o evden. Arada sırada durup bir serçeyle, belki insanlar için görünmez olan bir böcek, uçan sineklerle sohbet ederek ağır ağır Beyazıt'a inmiş. Meydandaki güvercinlere varmış. Güvercinler onu neşe içinde karşılamışlar. Kimsenin duymadığı, duyduğunda anlayamadığı, farkedemediği bir dilde konuşup durmuş onlarla, sonra Eyüp'e doğru yollanmış ve Eyüp sırtlarında kaybolmuş..."

Hikayenin burasında, İlhan ürkütücü bir sessizliğe gömüldü. Ne diyeceğimi bilemiyordum. Neyi nasıl yorumlayacağımı da kestiremiyordum. Binbirgece masalı ile bir aile dramı arasında bir hikaye dinlemiştim. Fakat her şey, beni kandırmak için uydurduğu bir hikaye de olabilirdi. Sonra birden, her şeyi anladım. Kendimden emin bir biçimde masa lambasının düşmesini çevirdim ve söze girdim:

"İlhan güzel bir masaldı. Hep anlattıklarının gerçekliğinden şüphelenmişimdir ama o hikayelerde fark edemiyordum. Fakat bu hikayede kendini ele verdin..."

İlhan'ın yüzünde bir acıyı okur gibi oldum. Biraz üstten bir tavırla:

"Nasıl vermişim, anlat bakalım..."

"Şöyle ki dostum, kaptırıp dinlerken farketmediğim fakat çok açık bir mantık hatası var. Hikayeye göre dayın bir daha kimseyle konuşmamış, karşılaşmamış. Fakat sen onun nereye gittiğini, neler yaşadığını, neler hissettiğini, hatta şeyhin kafasının içinden geçenleri bile aktardın. Bunları bilemeyeceğine göre uydurmuş olmalısın."

Bir kez bile olsa, güzel hikayeler anlatan, acayip şakalar yapan birinin hilesini yüzlemenin keyfi ile bir sigara yaktım. Arkama yaslandım. Aslında yine de kötü hissediyordum. Ne de olsa oyunbozanlık yapmıştım. Bir oyunu kurmak tabii ki bozmaktan daha zordur. Ve zevki de daha büyüktür. Benimkisi kumdan kaleleri tekmelemek gibi, dümdüz karın üzerinde dev adımlar bırakarak koşmak gibi açıklanması zor, çocukca bir saldırganlık. Tam bu düşüncelerle sıkılmaya başlamıştım ki İlhan'ın mırıldandığını duydum:

"Peki şu hikayeye ne dersin? Oldukça kısa: Dayım papağanı geri vermek üzere evden çıkar ve Eminönü meydanında sırf birine benziyor diye, yanlışlıkla vurulur. Olay yerinde hemen ölen dayımın yanında Şila dehşet içinde haykırmaktadır, Ali, Ali!"

Bir an gözüm karardı. Yumruk yemiş gibiydim. Utancın, kederin ve çaresizliğin böylesine ağır olduğunu ilk kez o zaman anladım. İlhan'ın ölene dek konuşmayan dedesi, parçalanmış ailenin trajedisi, dayımın cenaze töreni daha yeni seyretmiş olduğum bir filmin parçaları gibi canlı bir şekilde geçti gözümün önünden. Kem küm edip İlhan'ı yalnızlığı ile bırakıp kaçtım evinden. Günlerdir İlhan'a uğrayamayışımın nedeni de bu. Keşke anlattığı ilk hikaye doğru olsa, ya da ikinci hikaye de İlhan'a yakışır bir oyun olsa...

↓

Hayalet Gemi

Her Seferinde Ayrı Bir Limanda...

Eylül-Ekim 99: Büyüme
Kasım-Aralık 99: Dönme

zaman tarih metin cümle sözcük mesaj soluk hayal beden kenar uç k
urgu ümit oyun ruh an mektup rüzgar benlik deniz erdem büyü ritm f
ark plan arka av duygu uyku ses hayat hava ilgi güç ev sessizlik yol y
ön renk duvar sis tuzak dalga uzak bütün iç tüm ruh yüz özlem su yo
yorgun bir son o kan ölüm döngü yeni gün kelime gönderme yer yurt
yorum köprü erkek hüznün ayak rota bayram çevre soru adam maske
kahraman uyum önem isim ara sonra enerji ortak dil nota gürültü kit
p neden gelecek can iyi kopya görüntü uyku sen bilgi bellek seçenek
ben az konu felsefe arka yüz **alt.zine** ön tarih yeni anlam red kimlik
dergi dönem adam kötü zeka olay gizem narin toprak verim küçük za
ay sabah el geç dizi temiz nefret biri zor nesil adet ilgi duvar labirent
parça sorun sezi heyecan yük his korku beden sihir anahtar itiraf çar
çare deneme yenilgi seyir gemi düzen etki damla örnek koku gösteri
ürüme ceset deyim ek sokak tutku günah üvey ön arzu hacim toplum
utu cadde günah <http://plustasarim.com/altzine> gece sürü yara per
kültür popüler sanat mektup ülke uzak sis uzun süre garip ad ümit gi
normal tesadüf gerçek içerik nokta kalem tünel tuhaf müzik beyin ge
gelenek üretim tepki hareket yön taban yüksek biryer dev sevinç del

ARKABAHÇE

kalebahçe sokak 19,
rumelihisar (bümed karşıtı)

Tel: 212 265 38 48

dünya barışı için
Ege'de bir damla

**DÜNYA
GENÇLERİNİN
ÖREN
BULUŞMASI '99**

13-23 Ağustos 1999

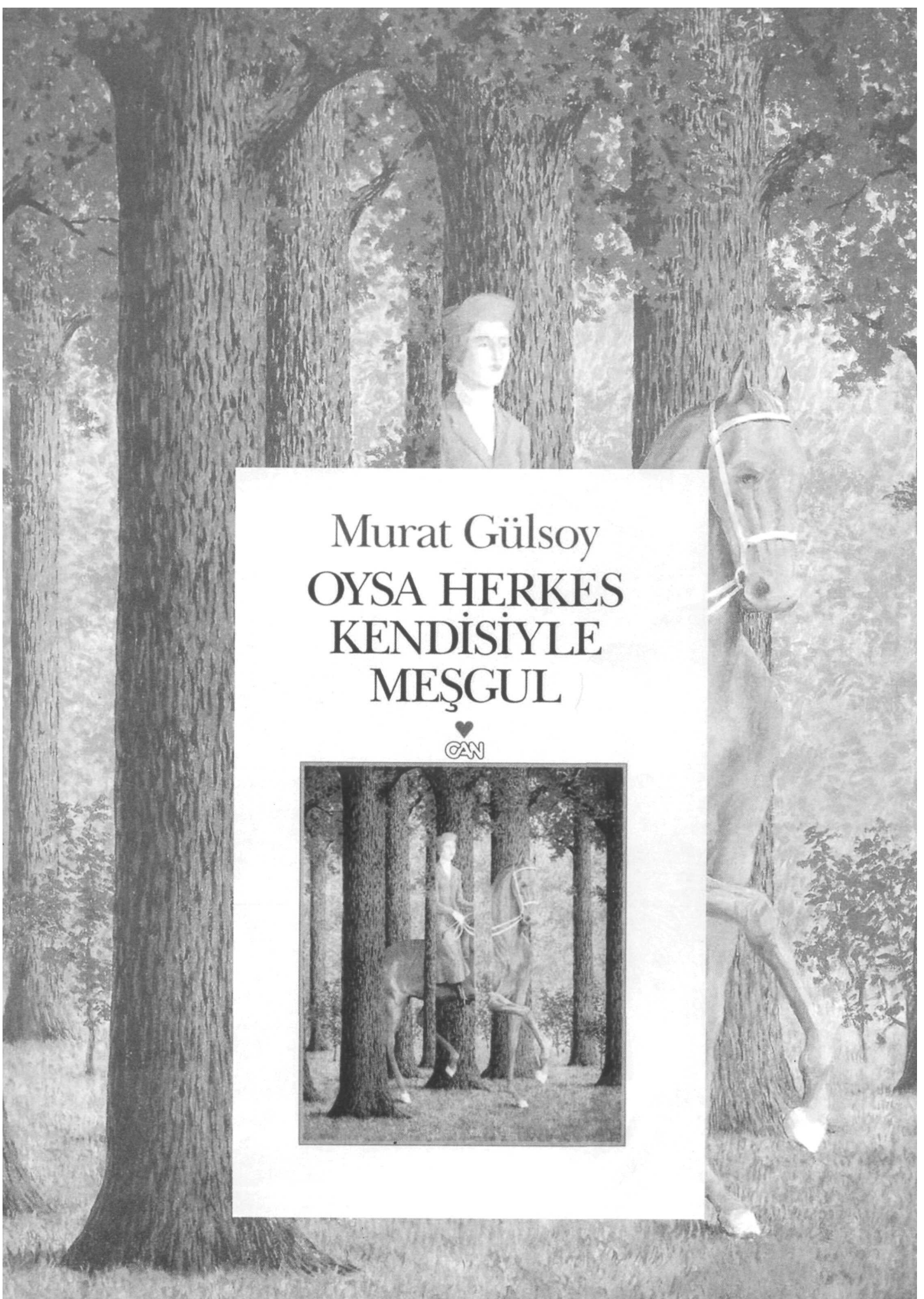
- Assos, Troya, İda Dağı ve Bergama'ya geziler düzenleyeceğiz
- Dünyanın çeşitli ülkelerinden katılacak olan konuklarımızla birlikte yeteneklerimiz ve ilgi alanlarımız doğrultusunda tiyatrodan müziğe, bilimden sanata, felsefeden siyasete birçok konuda oluşturacağımız çalışma gruplarıyla üretimimizi paylaşacağız.
- Futbol, yüzme, masa tenisi, voleybol, satranç karşılaşmaları düzenleyeceğiz.
- Her akşam çeşitli müzik ve tiyatro gruplarıyla birlikte şenlikler yapacak, gösteriler düzenleyeceğiz.

İrtibat Telefonları:

İSTANBUL Evrensel Kültür Merkezi (212) 243 08 06
İZMİR Evrensel Kültür Merkezi (232) 445 70 18-19
ANKARA Evrensel Kültür Merkezi (312) 419 03 70

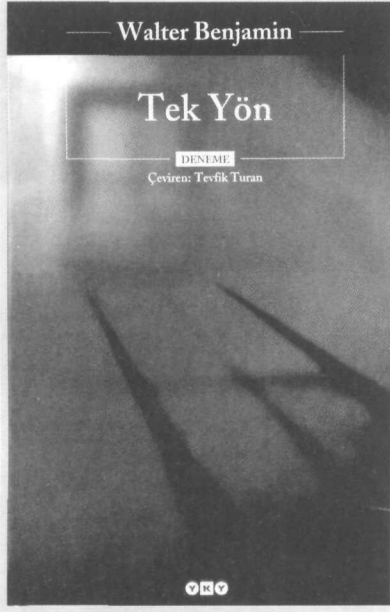
Murat Gülsoy
OYSA HERKES
KENDİSİYLE
MEŞGUL

♥
CAN

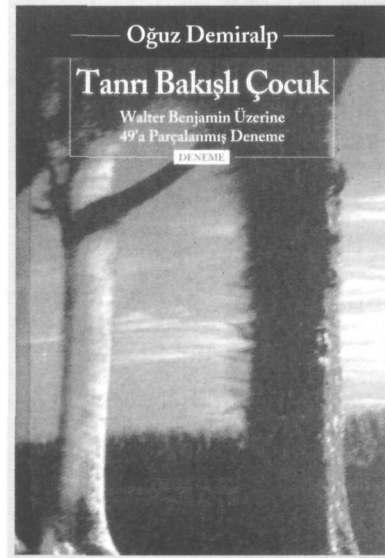
Yirminci yüzyıl düşünce tarihinin karakütüsü; Walter Benjamin

Tek Yön / Walter Benjamin
Çeviren: Tevfik Turan, Edebiyat / Deneme, 86 sayfa, 2. hamur, ISBN 975-363-630-X,
Fiyatı: 1.500.000 TL

Walter Benjamin, XX. yüzyıl felsefesinin ve kültür tarihinin kilometre taşlarından biri. Frankfurt Okulu çevresinden; Adorno'nun yoldaşı. "Tek Yön" en lirik, en kolay okunan, okur üzerinde en yakıcı etkiyi bırakan kitabı. İlk kez dilimizde.

Oğuz Demiralp, bir hayalet gibi adım adım kendisini izleyen Benjamin'i adım adım izledi. Tıpkı daha önce Tanpınar'ı, Oğuz Atay'ı, Ece Ayhan'ı izlediği gibi. Çok özel bir okuma denemesi.

Tanrı Bakışlı Çocuk / Oğuz Demiralp
Edebiyat / Deneme, 222 sayfa, 2. hamur, ISBN 975-363-994-5,
Fiyatı: 2.000.000 TL

Yapı Kredi Yayınları Kitabevleri: • İstanbul: 212-252 19 12 / 322 • İzmir: 232-463 82 90 • Ankara: 312-435 85 94
E-posta: ykkultur@ykykultur.com.tr - Web Sitesi: www.ykykultur.com.tr - **İnternet satış: www.shop.superonline.com/yky**
Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık San. A.Ş. 212-280 65 55